

Универзитет “Свети Кирил и Методиј“

Филозофски факултет – Скопје

Институт за безбедност, одбрана и мир

Тема:

**Европската Одбранбена Агенција-
Развој, мисии и функции**

-магистерски труд-

Ментор:

Проф.д-р. Лидија Георгиева

Кандидат:

Милан Јаникијевиќ

Скопје, 2014 година

Содржина:

1. Вовед.....	5
2. Структура на истражувањето.....	7

Глава I

1. Европската Унија и теории за европските интеграции.....	13
2. Европската одбранбена соработка.....	19

Глава II

1. Заедничка Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП).....	26
2. Развој на Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика (ЗБОП).....	30

Глава III

1. Развој на Европската одбранбена агенција.....	42
2. Организација и структура на Европската одбранбена агенција.....	52
2.1. Земји учеснички во Европската одбранбена агенција.....	48
2.2. Надворешни учесници во Европската одбранбена агенција.....	53
2.3. Организација и начин на работа.....	56
2.4. Финансирање на Европската одбранбена агенција.....	60

Глава IV

1. Мисија и функции на Европската одбранбена агенција.....	62
1.1. Развој на одбранбените способности во областа на кризниот менаџмент.....	64

1.2. Промоција на одбранбениот развој и технологии.....	68
1.3. Промоција на соработката во вооружувањето.....	71
1.4. Технолошка и индустриска база и создавање на конкурентен одбранбен европски пазар.....	76
Заклучок.....	79
Библиографија.....	86
Прилог 1	
Временски развој на Европската одбранбена агенција.....	88-99
Прилог 2	
Одбранбени податоци на земјите членки на Европската одбранбена агенција за 2012 година.....	100-114

Абстракт

Европските држави преку Советот на ЕУ развија/донесоа политики и иницијативи кои го зајакнаа процесот на градењето на европската одбрана и воспоставувајќи цели во рамките на Заедничката безбедносна и одбранбена политика. Една од тие политики и иницијативи е и воспоставувањето на Европската одбранбена агенција.

Со заедничката одлука на 12 јули 2004 година, земјите членки на ЕУ донесоа одлука за креирање на Европската одбранбена агенција. Основна мисија на Европската одбранбена агенција е поддршка на државите и Советот на ЕУ кон подобрување и зајакнување на европските одбранбени способности и капацитети во полето на ЗБОП, односно во операциите на кризен менаџмент. Нејзиниот развој, мисија и функции на Европската одбранбена агенција се важен елемент кон подобрување, усогласеност и подобра соработка во полето на европската одбрана, притоа овозможувајќи и на ЕУ значајна безбедносна улога на меѓународната сцена.

Abstract

Through the EU Council, European states developed/adopted policies and initiatives that enhanced the process of building a European defence and establishing goals within the Common Security and Defence Policy. One of those policies and initiatives is also establishing a European Defence Agency.

With the joint decision on 12 July 2004, EU member states reached a decision for the creation of a European Defence Agency. The basic mission of the European Defence Agency is support to the EU states and Council in the improvement and enhancement of the European defence capabilities and capacities in the field of CSDP, in the crises management operations. The development, mission and functions of the European Defence Agency are a vital element towards improvement, harmonization and better cooperation in the field of European defence, enabling for the EU a significant role in the international scene.

1. Вовед

Европската Унија (ЕУ) е важен безбедносен меѓународен актер. Договорот од Мастрихт т.н. Договорот за ЕУ, потпишан во февруари 1992 го заокружи процесот на економска и политичка соработка во дотогашната и отвори нова фаза во односите помеѓу земјите членки на ЕУ. Договорот од Мастрихт претставува камен темелник во развојот и вклучувањето на ЕУ во полето на надворешната и безбедносна политика.

Во јуни 1992 година Советот на Министри на Западна Европска Унија (ЗЕУ) во Петерсбург, покрај Бон, Германија, од страна на земјите членки се донесени нови задачи т.н. Петерсбуршките задачи.

ЕБОП иницирана е за време на Француско-Британскиот самит во Сент Мало, Франција во 1998 година, а набргу потоа стана и програма со врвен приоритет за многу Европски земји. На Самитот на ЕУ, одржан во Хелсинки на 10 и 11 декември 1999 година¹, донесена е одлука за создавање на воени капацитети способни да ги извршуваат Петерсбуршките задачи.

Во декември 2003 година лидерите на ЕУ ја усвојуваат и Европската Стратегија за Безбедност (ЕСБ), со која се дефинирани главните закани за европската безбедност. На почетокот на 2010 година во согласност со Лисабонскиот Договор (ЛД), ЕБОП е преименувана и трансформирана во Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика (ЗБОП). Со развојот на ЗБОП и се поголемата улога на ЕУ на меѓународната сцена како фактор на стабилност и нејзиното прераснување во организација која располага со механизми за справување и управување со кризи, се отвори потребата од поголемо усогласување на одбранбената соработка.

Владите на земјите членки на ЕУ направија серија чекори во насока за подобрување и зајакнување на воените способности. Но сепак, јакнењето на одбранбената функција на ЕУ не се одвива со посакуваното темпо и соработка.

¹ Хелсинки е главен град на Финска каде што во 1999 година со одржа Самитот на Европскиот Совет каде беше усвоена Милениумската Декларација. Декларацијата усвојува голем број на одлуки по повод одбележувањето на нова фаза во процесот на проширување. Чекори беа преземени за да се осигура дека ЕУ ќе има ефективни, реформирани институции, зајакната заедничката безбедносна и одбранбена политика, конкурентност и оддржлива економија. Види: http://www.europarl.europa.eu/summits/hel1_en.htm?textMode=on

Доаѓа до појава на дуплирање и фрагментација, недостаток на стратеско размислување во делот на развој на структурите и програмите односно доаѓа до појава на недостаток на соработка. Доколку оваа соработка би се остварила, таа би придонела кон подобрување на европските одбранбени способности и капацитети во права смисла на зборот.

Усогласувањето и безбедносните интеграции доведоа до интероперабилност "vis-à-vis"² процес, кој постепено води кон развој на заеднички способности и капацитети. Во текот на изминатите неколку години, влијателни претставници на ЕУ сватија дека безбедносната интеграција во рамките на различни безбедносни сектори резултира со јакнење на заедничките способности, при што земјите членки ги задржуваат, па дури и ги намалуваат трошоците за одбраната. За да се поддржат овие напори и да се најдат начини со кои би се искористиле предностите на економиите, вклучувајќи ги заедничките програми на безбедносни истражувања/развој и овозможување на интегрираниот пристап кон безбедноста, земјите членки ја воспоставуваат ЕОА³.

На 19 и 20 Јуни 2003 година за време на одржувањето на Европскиот Совет во Солун, соодветните тела на Советот на ЕУ беа задолжени да ги превземат потребните мерки со цел создавање на меѓувладина агенција посветена на развојот на заедничките одбранбени способности, истражувањето, набавките и вооружувањето. На 12 јули 2004 година со одлука на Советот на ЕУ формирана е Европската Одбранбена Агенција (ЕОА)⁴.

Магистерскиот труд го истражува развојот на ЕБОП (до и по Лисабон) и неговиот придонес кон поголема одбранбена соработка. Истражувањето е насочено кон развојот, мисиите и функциите на Европската Одбранбена Агенција (ЕОА) и нивниот придонес кон подобрувањето на европската одбранбена соработка и способности.

² Види: <http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/vis-à-vis>

³ Cross, Mai'a k. Davis. Security Integration in Europe, (2011)

⁴ Види: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/COUNCIL_JOINT_ACTION_2004_551_CFSP.pdf

2. Структура на истражувањето

Проблем на проучување во овој труд е развојот на ЕБОП (до и по Лисабон) и нејзиниот придонес кон јакнењето на одбранбената соработка. Истражувањето е насочено кон развојот, мисиите и функциите на Европската Одбранбена Агенција (ЕОА) и нејзината улога во поддршка за подобрување на европските одбранбени способности и капацитети.

Одбранбената соработка меѓу европските држави е иницирана уште со Бриселскиот Договор, одржан на 17 март 1948 година. Бриселскиот договор претставува основа за економска, социјално-културна соработка и за колективна самоодбрана помеѓу земјите кои го потпишаа⁵. Во развојот на европската одбранбена политика значење имаат Нордвијкската декларација (мај 1994), Лисабонскиот состанок (јуни 1995), Декларацијата од Сент-Мало (декември 1998), Состанокот од Келн (јуни 1999), Состанокот од Хелсинки (декември 1999), Состанокот во Санта Марија (јуни 2000), Состанокот од Ница (декември 2000) и состаноците од Лајкен (декември 2001) и од Севиља (јуни 2002) година.

Во полето на безбедносната и одбранбена сфера еден од најзначајните чекори е направен со Договорот од Амстердам, одржан на 17 јуни 1997 година⁶. Со овој Договор, земјите членки на ЕУ се согласија на ревизија на Договорот од Мастрихт и во рамките на Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП) беше промовирана заедничката Европска Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП). Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (по Лисабонскиот Договор-Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика (ЗБОП)), претставува исклучително важен дел на ЗНБП. Ветер во грб на ЗБОП е и донесувањето на Европската Стратегија за Безбедност (ЕСБ)⁷. ЗБОП претставува најдинамичниот ЕУ концепт кој ги промовира европските интеграции. Се поголемата улога на ЕУ на меѓународната сцена како фактор на стабилност и нејзиното прераснување во организација која располага со механизми за справување и управување со кризи, го поплучи патот кон

⁵ Земји потписнички: Белгија, Франција, Луксембург, Холандија и Велика Британија. Понатаму во 1954 година со амандманите за соработка во безбедноста и одбраната воспоставена е ЗЕУ.

⁶ Договорот од Амстердам стапи во сила на 1 мај 1999 година.

⁷ Види: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

потребата од создавање на постојани политичко-воени структури и агенции на ЕБОП, кој воедно претставува пат, чекор повеќе кон усогласувањето на одбранбените политики. Европските операции имаат мултинационален карактер и нивната имплементацијата, покрај останатите цели, овозможуваат и решавање на европските недостатоци во делот на: командата, контролата, комуникациите, разузнавањето, стратегискиот превоз и воздушното извидување.

Активностите во рамките на ЕБОП отпочнуваат со две клучни идеи: утврдување на Петерсбушките задачи и цивилните аспекти на кризниот менаџмент. Кон овие цели, ЕУ ја зголемува својата активност и со следните активности: подобра и поголема соработка на планот на вооружувањето; соработка на планот на безбедноста (НАТО, ОБСЕ, ООН и др.земји). Капацитетите и структурата на ЕБОП-ЗБОП е поделена во три компоненти: 1. Воени капацитети (Крајни цели 2010; Борбени групи; Механизам за развој на способности; акционен план за развој на способности); 2. Цивилни капацитети (акционен план за развој на цивилни капацитети и Цивилни крајни цели 2008), 3. Европска Одбранбена Агенција (ЕОА)⁸.

Идејата за формирање на посебна Агенција за одбрана беше дискусија во ЕУ со децении. Нејзиното формирање требаше да и овозможи на ЕУ да биде покредибилен фактор со сопствени капацитети за извршување на операции од кризниот менаџмент. Конечно, со одлуката на Советот на ЕУ од Солун, донесена во јуни 2003, беше донесена одлука за спроведување на потребните мерки за да се формира меѓувладина агенција во областа на одбранбените капацитети, истражувања, набавки и вооружување⁹. На 12 јули 2004 година е формирана Европска Одбранбена Агенција (ЕОА), со средиште во Брисел.

Како дел од напорите за подобра одбранбена соработка и остранување на недостатоците донесен е Анекс на ЛД (според Членот 42, точка 2 и точка 6 од ЛД) наречен: Протоколот за Постојана Структурна Соработка (ПСС)¹⁰. Протоколот овозможува, земјите членки за прв пат да направат поврзувачки

⁸ Георгиева, Лидија. Европска безбедност: Концепти, процеси и институции. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Филозофски факултет, (2010), 198

⁹ Точка 65, стр19; http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

¹⁰ Види: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st06/st06655.en08.pdf>

обврски и капацитети во полето на одбраната и да ја искористат ЕОА во проценката на нивните способности и перформанси.

ЕОА има за цел да ја подобри, да ја мотивира и продлабочи европската одбранбена соработка. ЕОА треба да овозможи поефикасна координација и рационализација на одбранбените капацитети, оддржување на ЗБОП и нејзинот иден развој. Агенцијата овозможува идентификација на заедничките одбранбени потреби и заеднички решенија на земјите членки во ЕУ, посебно имајќи ги во предвид, последните неколку години: појавата и влијанието на светската економска криза врз одбранбените буџети. Истакнувајќи ја важноста и предизикот за една ваква Агенција, ја потврдил и Високиот Претставник на ЕУ/ЗНБП, г-дин Хавиер Солана: "Агенцијата мора да докаже дека Европа може да понуди воени капацитети и способности кои се потребни за кризен менаџмент. Пред нас е голема работа: како на пример анализи за капацитетите, идентификација на Р&Т приоритетите и одлука за поставување на иновативни механизми, како на пример Кодекс на Однесување во одбранбените набавки"¹¹.

Мисиите и функциите на ЕОА се да вршат поддршка на Советот на ЕУ и на земјите членки во нивниот обид за унапредување на ЕУ одбранбените капацитети во делот на ЕБОП, преку придвижување и поддршка на кооперативни/заеднички европски одбранбени проекти и програми, поддршка кон развојот на технологии, пораст на европската одбранбена индустрија и технологија и овозможување на форум за европските министри за одбрана. Развојот на ЕБОП и европските одбранбени/воени способности преку ЕОА се важен елемент кон подобрување, усогласеност и подобра соработка во полето на европската одбрана, притоа овозможувајќи и на ЕУ значајна безбедносна улога на меѓународната сцена.

Во таа насока трудот тргнува од следните истражувачки прашања:

- Зошто е формирана Европската Одбранбена Агенција?
- Кои се причините и целите за формирање на Европската Одбранбена Агенција?

¹¹ Види: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/EN/discours/86630.pdf

- Дали мисиите и функциите на Европската Одбранбена Агенција придонесуваат кон поголема одбранбена соработка?
- Дали улогата на Европската Одбранбена Агенција овозможува подобрување на одбранбената соработка и капацитети на ЕУ?
- Каков е интересот на државите членки на ЕУ кон Европската Одбранбена Агенција?

Во магистерскиот труд се поставени следните цели и задачи на истражувањето:

Научната цел на ова истражување е да се направи научна дескрипција и анализа на развојот на ЗБОП и ЕОА односно да се истражи дали создавањето, развојот и работата на Европската Одбранбена Агенција придонесува кон поголема одбранбена соработка и безбедносна интеграција на членките на ЕУ и со не-ЕУ државите;

Практична цел:

Практичната цел произлегува од научните сознанија до кои ќе се дојде, за да може дополнително да се утврди:

- Дали развојот на ЗБОП претставува придонес кон подобри воени способности и капацитети;
- Дали развојот, мисиите и функциите на Европската Одбранбена Агенција допринесуваат кон развојот на воените капацитети на земјите членки на ЕУ;
- Дали со работата на ЕОА се постигнува одредена хармонизација, координација и менаџмент на одбранбените потреби помеѓу државите учеснички во ЕОА.

Задачи на истражувањето:

- Да се анализира процесот на развој на одбранбената и безбедносната функција на ЕУ и во тој контекст развојот на ЗБОП на ЕУ до и по ЛД;

- Да се анализираат мисиите и функциите на ЕОА, како поддршка на земјите-членки и на Советот, во нивните напори за подобрување на европските одбранбени капацитети во областа на управувањето со кризи;
- Да се анализираат и прикажат стратегиите на ЕОА;
- Да се анализира придонесот на ЕОА кон развојот на одбранбени способности потребни за операции на кризен менаџмент во рамки на Европската Безбедносна и Одбранбена Политика;
- Да се анализира улогата на Европската одбранбена агенција во развојот на воените способности на ЕУ и унапредувањето на соработката во ЕУ во полето на истражувањето, набавките и вооружувањето;
- Да се прикаже финансиската структура и издвојувањата на земјите членки за потребите на ЕОА;
- Да се испита придонесот и лимитирањата кои ЕОА ги има во делот на одбранбената индустриска соработка и набавка на вооружување;

Предмет на ова истражување е развојот на ЗБОП и Европската Одбранбена Агенција, мисиите и функциите и придонесот на ЕОА кон подобрување на одбранбената соработка и воени способности. Развојот на ЗБОП и овозможи на Европската Унија да преземе операции на кризен менаџмент и да прерасне во респектабилен актер во меѓународната безбедност и стабилност.

Во овој контекст, европските лидери, преку советот на ЕУ, донесоа и развиа сет на иницијативи кои го градеа процесот на европската одбрана и воедно поставувајќи си предмет цели во рамки на ЗБОП¹². Европските вооружени сили ја зголемија својата меѓународна соработка во развојот на одбранбените способности и капацитети. Но и покрај зголемената соработка, сепак се појавуваа недостатоци.

Една од иницијативите која има основна цел кон овозможување на подобра соработка и премостување на споменатите недостатоци е создавањето на Европската Одбранбена Агенција. ЕОА е производ на заедничка акција на ЕУ државите, која треба да даде придонес кон одбранбената соработка и градењето на воени способности, потребни за операции на кризен менаџмент

¹² Meirino, Arturo Alfonso, Colonel, European Defence Agency: Past, Present & Future, Ministerio de Defensa, Spain, (2010)

во рамките на заедничката безбедносна и одбранбена политика. Со создавањето на ЕОА, со основна мисија за продлабучување на соработката помеѓу земјите членки на ЕУ, се иницира систематски европски пристап за развој на одбранбените способности. Како дел од севкупната мисија, утврдени се следните четири функции на ЕОА: развој на одбранбени способности, промоција на развојот на одбранбеното истражување и технологија; промоција на соработката во вооружувањето, градење на технолошка и индустриска база и создавање на конкурент одбранбен европски пазар. Овој интегриран пристап придонесува за кохерентен развој на капацитети, при што побарувачката и понудата се оптимално поврзани со цел: заштеда на време, намалување на трошоците и зголемување на соработката која треба да обезбеди можности за индустриско реструктурирање и напредокот на одбранбените сектори на државите.

Во магистерскиот труд се тргнува од следната хипотеза на истражувањето: Развојот на воените способности на ЕУ се од исклучителна важност за одбранбената соработка во полето на ЗБОП. Развојот, мисиите и функциите на Европската одбранбена агенција придонесуваат и ги зголемуваат европските одбранбени способности во полето на кризниот менаџмент.

Методолошка рамка на истражување

Во овој магистерски труд се применуваат општите научни методи, анализа, синтеза и дескрипција. За обезбедување на податоците ќе се користи анализа на содржина на документи од примарни и секундарни извори. Првенствено се анализирани документите на европските институции во однос на ЕОА, извештаи на ЕОА достапни на официјалните сајтови на Унијата, како и анализи поврзани со функционирањето и мисиите на ЕОА. Истражувањето е реализирано во периодот од 2004 до 2013 година, односно периодот на функционирањето на ЕОА. Во истражувањето се опфатени државите кои се членки на ЕОА.

Глава I

1. Европската Унија и теории за европските интеграции

ЕУ е еден од најуспешните мировни проекти во човековата историја. По повеќето војни водени на европскиот континент, а особено по завршувањето на Втората светска војна, преку еден процес на интеграција за релативно кратко време е успеано да се дојде до помирување. Поради ова ЕУ во светски рамки наидува на почит како исклучителен пример на регионална соработка и како модел за политика на 21 век.

Европската Унија претставува меѓународна организација на европските земји формирана по Втората светска војна, со цел да се намалат трговските бариери и да се зголеми соработката помеѓу нејзините членки. Една од најприфатените дефиниции за меѓународните организации е: Под меѓународна организација се подразбира секоја формална и трајна структура воспоставена по пат на договор меѓу нејзините членки, претставени било од владини или други претставници, од кои најмалку две суверени држави чија цел е остварување на заедничкиот интерес на членството¹³.

Со основањето на Европската унија се проширија и политичките рамки на Европската економска заедница и во областа на надворешната и безбедносната политика. Европската унија својата надворешна и безбедносна политика ја има развиено постепено во текот на многу години. Европската Унија е политичка и економска организација со специфична, сложена институционална структура и со посебни механизми на донесување на одлуки. За да можеме подобро да ги разбереме формалните институции на ЕУ потребно е да ги разгледаме теориите за интеграција¹⁴, бидејќи тие ни пружаат основа за тоа како истите се воспоставени и како функционираат, согласно одредбите содржани во разните договори.

¹³ Clive Archer, *The European Union: Structure and Process*, (New York: Continuum International Publishing Group, 2000), 1.

¹⁴ Под теорија на интеграција се подразбира поле на теориска дебата за процесот и резултатот на (европската) интеграција.

Постојат повеќе теории кои се обидуваат да го објаснат развојот и последиците на интегративните процеси во ЕУ. Теориите кои ја обработуваат оваа проблематика се важни и претставуваат соодветна база, која ни помага генерално да разбереме како се развива и функционира ЕУ. Во продолжение се наведени некои од доминантните теории на европските интеграции:

Неофункционализмот претставува една од поважните теории на европските интеграции во педесетите и шеесетите години од 20-от век. Најистакнат неофункционалист е Ернст Б. Хаас со својата книга "Обединета Европа, 1950-1957". Хаас прв ја дефинира политичката интеграција како "процес во кои политичките актери од неколку различни национални средини (ја свртуваат својата лојалност, очекувања и политички активности) кон еден нов центар, чии институции поседуваат или побаруваат надлежности врз веќе постоечките национални држави".

Според Хаас, ваквата интеграцијата е управувана од страна на одредена група, која преку федерални институции создадени од страна на одредени политички групи и нивното заедничко управување сакаат да направат материјални бенефиции¹⁵. Основното прашање кое неофункционалистите си го имаат поставено: како соработката во одредени економски сектори ќе придонесе кон поголема економска интеграција во Европа и понатаму до/кон поширока политичка интеграција? Ова прашање е објаснето со концептот на т.н прелевање (spillover), кое се манифестира во следните форми: како прва форма е функционалното прелевање, во кое интеграцијата од една област на соработка се прелева во друга област на соработка. Така на пример соработката во областа на јаглен и челик создава соодветен притисок за соработка во други области, на пример во размената на валутни стапки.

Втората форма е политичкото прелевање е кога наднационалните (supranational) и поднационалните (sub national) учесници ги креираат понатамошните интегративни процеси. Како резултат на овие процеси на прелевање, неофункционалистите ја гледаат европската интеграција како еден самоодржлив процес кој кулминира со создавање на нова политичка заедница, со центар во Брисел.

¹⁵ Ernst B. Haas, "The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950-1957" 1958.

Третата форма е култивациското прелевање кое се создава поради дејствувањето на централните институции, кои имаат моќ да ја дефинираат агендата и да го надоградува заедничкиот интерес. Четврата форма е географското прелевање на процесот на интеграција кое се создава поради се поголемиот број на држави кои почнуваат да ги исполнуваат потребните услови за влез во ЕУ. Денес неофункционализмот не е така доминантен како што беше во шеесетите години од 20 век, но сеуште неговиот пристап има значително влијание.

Како теориска критика на неофункционализмот се јавува меѓувладиниот (intergovernmental) пристап. Оваа теорија ја потенцира улогата на националната држава во процесот на интеграцијата и го брани ставот дека улогата на националната држава во самиот процес на интеграција непрестанува. Ваквиот пристап настојува да докаже дека дури и во контекст на интегративните процеси, главниот збор го имаат државите кои се водени од своите национални интереси. Главни поставки на овој правец се: интеграцијата е можна само кога тоа го дозволува геополитичката ситуација, интеграцијата од доле кон горе никогаш неможе да го достигне нивото на 'високата политика' и трајната интеграција не е можна заради трајното чувство на взаемната недоверба меѓу државите¹⁶.

Либералниот меѓувладин пристап е теорија за европските интеграции која доминираше во деведесетите години од 20-от век. Како меѓувладиниот, либералниот меѓувладин пристап ги потенцира националните влади како клучни актери во процесот на интеграциите, но со еден либерален пристап при кој националните влади со другите земји членки преку погодување односно склучување на спогодби доаѓаат до остварување на своите интересни области. Еден од најпознатите автори на либералниот меѓувладин пристап е Ендрју Моравчик кој смета дека интеграцијата во ЕУ може најдобро да биде разбрана како рационален избор направен од страна на националните лидери. Нивниот избор одговара на ограничувањата и можностите, кои произлегуваат од економскиот интерес на моќни домашни елементи, релативната моќ на државата во меѓународниот систем, како и улогата на институцијата во зацврстувањето на

¹⁶ Билјана Ванковска, Институции на ЕУ: До Лисабон и по него, 2010.

меѓудржавните обврски¹⁷. Либералниот меѓувладин пристап, за разлика од неофункционализмот, смета дека наднационалните институции треба да бидат со лимитирани влијанија во процесот на интеграција.

Институционализмот е теорија која им дава важност на институциите во процесот на европските интеграции. Претставниците на ова теорија сметаат дека институциите се суштински и истите треба да имаат влијание врз политиката¹⁸. Институционализмот има клучна улога во толкувањето на безбедносните интеграции во Европа. Според претставниците на оваа теорија, институциите треба да имаат моќ да овозможат избор, да предложат иницијативи, да покажат сила или да формираат правила и идентитети¹⁹.

Истражувањата во делот на новиот институционализам ги индентифицираат следните три правци: рационален, социолошки и историски институционализам.

Рационалниот институционализам го поддржува начинот според кој учесниците во процесот на интеграција ги прилагодуваат сопствените преференци во контекст на институционалните правила, и со тоа ќе ги олеснат остварувањата на нивните цели. Социолошкиот институционализам ја нагласува употребата на пошироки норми и правила во насока на промена на идентитетите и преференците на учесниците во интегративниот процес. Историскиот институционализам се фокусира на ефектот и делувањето на институциите во текот на процесот на интеграција при што одлуките донесени во врска со институциите во минатото имаат влијание на идните резултати, и при тоа одлуките тешко можат да се сменат. Главна функција на историскиот институционализам е патот на зависноста (path dependence), каде учесниците во процесот на интеграција не се целосно свесни за последиците од нивните одлуки по одредени прашања, одлуки кои во иднина ќе претставуваат соодветно ограничување²⁰.

¹⁷ Andrew Moravcsik, *The Choice of Europe*, 1998.

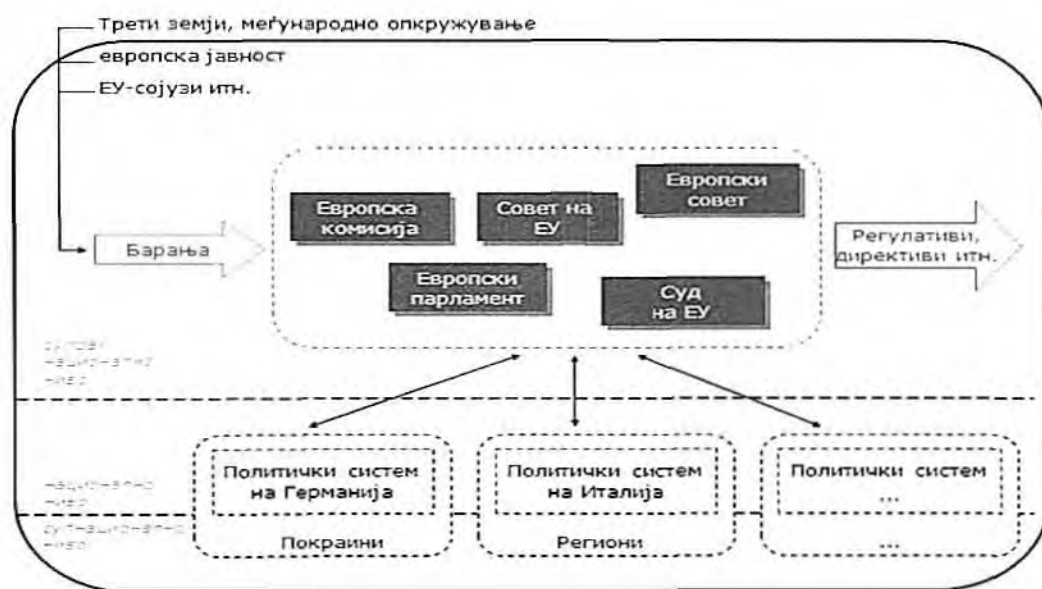
¹⁸ Rosamond, Ben, *Theories of European Integration*. Houndsmills: MacMillan, p. 113 2000.

¹⁹ Лидија Георгиева, *Европска Безбедност*, 2010.

²⁰ Paul Pierson, *Increasing returns, Path dependence, and Study of politics*, 2000.

Повеќе слоен систем на владеење е една од поновите теории за европските интеграции. Оваа теорија тврди дека политиката и интеграциите во ЕУ се премногу комплицирани да се објаснат со употреба на статични теории на интеграција. Брачните другари Лизбет Хуг и Гари Маркс го дефинираат повеќе слојниот систем како политичко управување преку дисперзија на власта низ повеќе нивоа²¹. Тие тврдат дека во последните педесет години, сувереноста на земјите членки на ЕУ се поместила не само кон наднационалното ниво туку исто така и кон поднационално ниво (како што се регионални парламенти и локални самоуправи).

Тие ја гледаат политиката на ЕУ како нееднаква и често променлива и како таква ги потенцираат ограничувањата на другите ЕУ теории на интеграција кои не обрнуваат такво внимание на значителниот број на различни учесници во различните нивоа на владеење во Европа.

ЕУ како повеќеслоен политичко административен систем²²

Политиката и односите во ЕУ се реализираат на повеќе нивоа кои се меѓусебно поврзани и меѓузависни и заради ваквата дизајнираност самата ЕУ може да се окарактеризира како повеќеслоен политичко-административен систем.

²¹ Multi-Level Governance and European Integration, Liesbet Hooghe and Gary Marks, 2000.

²² Преземено од www.dadalos.org

Специфичноста и сложеноста на Европската Унија за поголемиот број на автори лежи во нејзините уникатни институции и организации. Самото разбирање на ЕУ зависи од нејзината институционална структура, организациите и специфичните односи во неа, каде постојат процеси на соработка, но и на натпревар помеѓу земјите членки. Заедничко на сите институции во ЕУ е реализацијата на трите главни функции: управување со ЕУ, политичко насочување и интеграција на инволвираните субјекти. Институциите на ЕУ се олицетворение на главните цели на нејзиното постоење и тие се така поставени за да се овозможи остварување на приоритетите на ЕУ и на нејзините земји членки, односно сето она што државите самите (поединечно) не би можеле да го придобијат (на пр. заеднички пазар, меѓународно влијание итн). Согласно нивата поставеност, институциите на ЕУ не се ист пандан на институциите на националните политички системи. Така на пример Европскиот парламент се уште неможе да се споредува со позицијата и надлежностите на националните парламенти во земјите членки²³.

Според некои автори, Европската унија се смета за политички систем без држава²⁴ или пак за нешто што е помалку од федерација, а повеќе од режим²⁵ или пак дека ЕУ претставува еден динамичен политички систем кој извршува квази-државна власт²⁶.

Имајќи ги овие карактеристики, Европската Унија едноставно тешко може да се дефинира, спореди или пак стави во ниту една позната категорија на постоечка меѓународна организација. Разбирањето на поставеноста и функционирањето на ЕУ претставува нужност и неопходност за земјите кои се дел од ЕУ, а особено за државите (кандидати или потенцијално кандидати) кои се на својот пат за влез во ЕУ.

²³ Ванковска Билјана, Институции на ЕУ: до Лисабон и по него, Скопје, 2010.

²⁴ Simon Fix, *The Political System of the European Union*, London, 2005

²⁵ Wallace, Helen et al, *Policy-Making in the European Communities*, New York: John Wiley & Sons, 1983.

²⁶ Andreas Maurer, *What Next for the EP. Future of European Parliamentary Democracy*, (London: Federal Trust, 1999):2.

2. Европската одбранбена соработка

Безбедносните интеграции, во однос на економските и политичките интеграции, се одвиваат со посебна специфика и динамика. Ова пред се должи на основниот пристап на повеќето земји членки на ЕУ дека со продлабочувањето на безбедносните и одбранбените интеграции би дошло до загрозување на нивната сувереност, ограничување на своите национални потенцијали за национална безбедност и одбрана до таа мера да истите бидат уште поранливи во однос на безбедносните закани и предизвици.

Развојот на одбранбената соработка на Европската Унија, првично позната како Европска Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП), потоа согласно одредбите од Лисабонскиот Договор преименувана во Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика претставува една од најважните движења кој има значајно влијание врз европската безбедносна архитектура и на интегративните процеси на почетокот од 21-от век.

Во 2000 година, ново поставениот ЕУ Висок претставник за надворешна политика г-дин Хавиер Солана, тврдеше дека работите поврзани со европската одбрана се одвиваат со "брзина на светлината" споредбено со нормалната пракса во ЕУ²⁷. Сепак после 14 години, се уште неможе јасно да се каже како фундаментално ЕБОП ја трансформира европската безбедносна слика. Свое видување по ова ни дава Алистаир Шепард кој во својата книга забележува:

Европската унија прогласи дека ЕБОП е во функција. Тоа ги стави институционалните структури на ЕУ да се соочат со политичките аспекти на безбедносната и одбранбената политика и ветувањата на земјите членки за нивните декларирани воени способности. Сепак постојат значајни прашања кои треба да бидат решени за да може ЕБОП да биде навистина веродостојна и ефективна политика.

²⁷ Solana, J. Lunch time meeting at the Centre for European Policy Studies (CEPS), Brussels, 19 October 2000.

Овие прашања се однесуваат на воените способности, трошоците за одбраната и стратегискиот концепт. Без инвестиции во критичните воени способности и без јасна насока, ЕБОП ќе постане "политика без супстанца"²⁸.

Во овој контекст, само неколку години пред европската одбранбена соработка да биде лансирана, повеќето аналитичари не веруваат во позначајен прогрес. Еден од нив е и Петер Ван Хам кој вели:

"Постојат само неколку причини да се биде оптимист дека ЗНБП или ЗЕУ можат да направат значаен придонес кон разрешување на конфликти и кризи во Европа или надвор од неа. Ова е поради отсуството на политичка волја и механизми за донесување на одлуки за ефективна употреба на расположивите воени капацитети како и лимитираната воена сила која што западно европските земји можат да ја употребат"²⁹.

Понатаму, во правец на овие размислувања оди и Филип Гордон, кој вели: "Завршувањето на Студената војна, ширењето на Унијата, континуираните стратегиски културни разлики меѓу членките на ЕУ, нивните амбиции, вредности и историските релации, и недостатокот...на Европски идентитет...значи дека надворешната политика на ЕУ по природа ќе остане лимитирана, фрагментирана и меѓувладина"³⁰.

Во литературата го третира развојот на европската одбрана, најчесто соработката на полето во одбраната се поврзува со следните објаснувања:

- интегративниот процес на ЕУ,
- ривалството помеѓу ЕУ и САД и
- практичните потреби на кризниот менаџмент во променетата безбедносна средина³¹.

²⁸ Alistair J.K. Shepherd, *The European Union's Security and Defence Policy: a policy without substance?* European Security, Volume 12, 2003.

²⁹ Van Ham, P. "The Prospects for a European Security and Defence Identity", *European Security* 4: No. 4, 1995.

³⁰ Gordon, P. "The Limits of Europe's Common Foreign and Security Policy", in A. Moravcsik (ed.), *Centralization or Fragmentation? Europe Facing the Challenges of Deepening, Diversity and Democracy*. New York: Council on Foreign Relations, 1998.

³¹ Stromvik, Maria, *To Act as a Union*, Lund University, 2005.

Наведените можат да бидат толкувани со поставување на против тези, каде за првото објаснување европската одбранбена соработка не би можела да се развие без реализација на фазите од процесот на европската интеграција, во вториот случај европската одбранбена соработка не би се развила без влијанието и позициите помеѓу ЕУ и САД и за третото европската одбранбена соработка не би се појавила доколку не се појавиле новите кризи по Втората светска војна, првенствено поради случувањата на Балканот.

Зад првото објаснување стои идејата дека појавата на европската одбранбена соработка е поврзана со севкупниот процес на европските интеграции. Така на пример за ова размислување: федералистите³² се приклонети кон идејата за формирање на Европа како една супер сила или најмалку како еден нов ентитет кој ќе има единствена националната сувереност и одбранбена политика. Додека пак неофункционалистите, појавата на одбранбената соработка ја гледаат преку логиката на 'spill-over' каде при ширењето и развојот на интегративните процеси (од економските и политичките), соработката се прелева и во областа на безбедноста и одбраната.

Второто објаснување за појавата на европската одбранбената соработка се должи на глобалниот обид на ЕУ за баланс кон силата и доминацијата на САД. За разлика од првото објаснување, тука се тргнува од моментот дека развојот на европската безбедносна и одбранбена политика не е резултат/последица на интегративните процеси, туку таа се развива како резултат на ривалството на ЕУ со САД. Во врска со наведеното, свое видување имаше и поранешниот премиер на Обединетото Кралство, г-ѓа Маргарет Тачер која во својата книга вели: "Французите и оние кои размислуваат како нив, беа толку упорни за постигнување на автономна европска одбранбена способност, бидејќи истата ја гледаат како суштински додаток на новата Европска супер сила која ќе биде соперник на САД"³³.

³² Федерализмот се залага за пренесување на суверенитетот од државите кон една централна власт.

³³ Thatcher, M. *Statecraft: Strategies for a Changing World*, Harper Collins, 2003.

Практичните потреби на кризниот менаџмент се третото објаснување за појавата на одбранбената соработка. Потребите за кризен менаџмент се поврзани со појавата на новите закани и предизвици, посебно почнувајќи со случувањата на Балканот кон крајот од 20-от век, како и појавата на потешкотиите во соочувањето на овие закани без здружување на националните ресурси. Во врска со ова објаснување свое мислење дава и Адриан Треачер кој го застапува ставот дека појавата на одбранбената соработка не доаѓа од интегративниот процес, туку од развојот и природата на безбедносните закани и предизвици. Како основен фактор за појавата на одбранбената соработка во ЕУ, наведува тој е трансформацијата на меѓународниот систем по Втората светска војна.

Историјата на европската соработка во областа на вооружувањето покажува дека доколку земјите членки имаат за цел постигнување на ефективна соработка во областа на вооружувањето, на државите им е потребен соодветен одбранбен пазар, подобра соработка на различни одбранбени проекти и развој на европска политика за вооружување. Во овој контекст, во 1998 година првиот чекор е направен од страна на најголемите европските произведувачи на оружје (Франција, Германија, Италија, Шпанија, Шведска и Обединетото Кралство) кои го потпишаа договорот познат како "Писмо на намери"³⁴. Основна цел на документот е да се создадат политички и правни мерки кои би овозможиле олеснително индустриско реструктурирање кое пак би овозможило промоција на европската одбранбена индустрија. Писмото на намери се фокусира на следните шест области: безбедност на набавките, извозни процедури, безбедност на информациите, истражување и технологии, хармонизирање на воените потреби и права на интелектуална сопственост. Но, и покрај тоа што на европските вооружени сили им се потребни нови воени способности, европските земји прават малку за решавање на проблемот. Според нив, одбраната треба да остане чисто национално прашање и истите се неподготвени за соработка во мултинационални проекти и програми бидејќи на тој начин сметаат дека ја предаваат својата сувереност на меѓународните организации.

³⁴ Види: <http://www.defensa.gob.es/Galerias/politica/armamento-material/ficheros/DGM-Letter-intent-ingles.pdf>. Врз основа на Писмото на намери, шесте земји го имаат потпишано договорот на 27 јули 2000 година. Договорот е меѓувладин договор на земјите потписнички, кој нема своја канцеларија, сектератијат или пак буџет. Договорот претставува прв пример на поблиска европска соработка во полето на вооружувањето.

Имајќи ги во предвид намалувањата на одбранбените буџети во последните години од една, и зголемувањето на цените на новите воени технологии од друга страна, владите на земјите членки имаат потреба од извлекување на поголема вредност од планираните финансиски средства во областа на одбраната. Според Даниел Кохен³⁵, ЕУ потребно е да развие нови воени способности и треба повеќе внимание да се посвети кон подобрувањето на европската соработка во полето на вооружувањето, со што би придонело кон нивна поголема ефикасност и корист. Тој смета, дека европските држави мораат да посветат многу поголемо внимание кон подобрувањето на европската соработка во областа на вооружувањето. Вниманието би требало да придонесе различните европски сили да работат заедно и ефективно, да се стремат кон остварување на поголема вредност по однос на вложено/добиеено, хармонизација на воените потреби/технологии и остварување на конкурентна европска одбранбена индустрија. Европската одбранбена индустрија има потреба од поголемо интегрирање на одбранбениот пазар, чии резултат би била конкурентноста. Поголемата прекугранична соработка би им овозможило на поголемите економии да ја зголемат индустриската конкурентност со што би резултирало со намалување на цените, посебно за оние производи кои спаѓаат во групата на софистицирана/напредна опрема. Одбранбениот интегриран пазар посебно е важен во денешните услови на финансиска криза каде европските земји ги намалуваат своите одбранбени буџети и нивното креирање во иднина станува се понеизвесно. Во ваква средина, европските држави се потешко ги поддржаат своите национални одбранбени индустрии. Интегрираниот одбранбен пазар би им овозможило на земјите членки набавка на најдобрата потребна воена опрема по најповолни цени во Европа, заклучува тој.

Главниот проблем на Европските вооружени сили е дуплирањето и фрагментацијата. Во насока на намалување на истите, една од поважните новитети во рамки на Договорот од Лисабон е донесувањето на Протоколот за Постојана Структурна Соработка (ПСС). Според Свен Бишоп и Џо Коелмонт, протоколот за ПСС како нов одбранбен механизам воспоставен со

³⁵ Keohane, Daniel. "The EU and armaments co-operation", Centre for European reform, 2002;

Лисабонскиот договор, за прв пат ќе им овозможи на земјите кои сакаат да учествуваат во него, да создадат поврзувачки обврски во областа на одбраната и да и дозволат на Европската одбранбена агенција да врши преглед на нивните перформанси³⁶. Целта на Протоколот е да им овозможи на земјите членки подобри и повеќе опремени воени сили кои би биле способни за целосен спектар на операции за кризен менаџмент во сите рамки на: ЕУ предводени операции во рамки на ЗБОП, НАТО, ООН, ОБСЕ и останати. Во оваа насока на имплементацијата на ПСС, Свен Бишоп и Џо Коелмонт ги предлагаат следните три димензии: остварување на критериуми, организација на конференција за постојани способности и мултинационална соработка³⁷:

1. Во врска со остварувањето на првата димензија, тие предлагаат да нема стриктни влезни критериуми, но да има дефинирани обврски од страна на земјите членки од страна на земјите членки со усогласени рокови. Тие предлагаат интегрален сет од четири критериуми:

- Зголемувањето на распоредливоста и одржливоста на вооружените сили на земјите учеснички да биде согласно договорен процент, во договорена временска рамка и се додека договорената цел е постигната;
- Солидарност во одбранбеното трошење;
- Солидарност во заедничките програми предводени од страна на ЕОА;
- Солидарност секогаш кога ЗБОП операции ќе се лансираат.

2. Предлогот за организација на конференција за одредување на способностите од страна на ЕОА е во насока на отстранување на заедничките недостатоци на Главните цели 2010 во разумен временски рок³⁸. Кога еднаш воените средства и способности се идентифицирани, помеѓу земјите да се организира конференција за генерирање на силите на која би се утврдиле воените сили

³⁶ Biscop, Sven and Coelmont, Jo. Permanent Structured Cooperation for Effective European Armed Forces; Egmont Royal Institute for International Relation, 2010.

(Dr. Sven Biscop е Директор на Security & Global Governance Programme at Egmont (Royal Institute for International Relations), Brussels and вонреден професор на Европскиот колеџ, во Бриџ, Белгија. Бригаден генерал (пенз) Jo Coelmont е поранешен Белгиски претставник во Воениот Комитет на ЕУ, а моментално е ангажиран како Висок соработник, исто така на Egmont Institute).

³⁷ Види: http://www.egmontinstitute.be/papres/10/sec-gov/SPB-9_PSCD.pdf.

³⁸ Во одбранбеното планирање, првите позначајни резултати може да се очекуваат во следните 5 години, односно постигнување на одредена брзина во рок од 1 до 5 година. Овој факт не треба да биде причина за обесхрабрување, туку треба да ги стимулира сите инволвирани страни што поскоро да почнат со дејствување.

потребни за одредена ЗБОП операција. Овој процес би се одвивал се додека целосната листа на барања не бидат исполнети.

3. Мултинационалната соработка е основна за придонес во одбранбените способности и тоа на ценовно најефикасен начин. Мултинационални иницијативи овозможуваат: флексибилност, заедничка соработка и координативни напори на земјите. Соработката би се реализирала во различни форми, од заеднички развој на одредена воена потреба, набавки за опремување на националните формации, здружување т.е. постојани мултинационални формации или продлабочување на интеграцијата во веќе постоечките (на пример Евросилите) или пак во некои од новите (на пример Командата за европски воздушен транспорт).

Со донесувањето на протоколот, покрај ЕУ, беневит од ваквиот механизам би можеле да имаат и другите меѓународни организации. Според Свен Бишоп, протоколот во основа претставува неутрален документ преку кој се очекува да се зајакнат односите помеѓу ЕУ и меѓународните организации, особено со НАТО³⁹. Зајакнатите односи се очекува да придонесат кон постигнување на поголема меѓусебна соработка и подобра ефикасност.

Одбранбената соработка помеѓу земјите членки на ЕУ секогаш претставувала сензитивна и комплексна област. Ова се должи на недовербата на земјите за овој вид на соработка, пред се поради националните интереси на членките, улогата на НАТО во европската безбедност и поради изразувањето на политиката на неутралност од страна на одредени земји на ЕУ.

³⁹ Dr. Biscop Sven, Permanent Structured Cooperation and the Future of ESDP; Egmont Royal Institute for International Relation, (2008). Во документот се наведува дека, покрај НАТО а со генерирање на способности преку здружување, корист од употребата на ПСС може да има и ООН.

Глава II

1. Заедничка Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП)

По завршувањето на Втората светска војна беше многу тешко да се претпостави дека европските земји, вклучувајќи ги Франција и Германија, ќе имаат соработка и координација во надворешната политика. Историски гледано, процесот на европската интеграција е почнат со креирањето на поблиската соработка помеѓу шесте земји (Германија, Франција, Италија, Белгија, Холандија и Луксембург) формирајќи ја Европската заедница за јаглен и челик (ЕЗЈЧ) создадена со Договорот од Париз⁴⁰ во 1951 година. Потоа со Договорот од Рим во 1957 година се создадени Европската Економска Заедница (ЕЕЗ) и Европската Агенција за Атомска Енегија (ЕУРАТОМ). Наведените заедници, од Договорот во Мастрихт до Лисабонскиот договор, заедно го сочинуваа т.н. прв столб на ЕУ и тоа под заедничко име: Европска заедница.

По воспоставувањето на наведените заедници, земјите членки подлабоката интеграција во полето на надворешната и безбедносната политика ја иницираа релативно брзо. Со почетокот на педесетите години од 20-от век од страна на францускиот премиер Рене Плевен е промовиран проектот за формирање на Европска Одбранбена Заедница (ЕОЗ) т.н. Плевен План⁴¹, како и идејата за Европска Политичка Заедница (ЕПЗ) која ги комбинираше ЕЗЈЧ и ЕОЗ со главна цел: федерална Европа.

Конечно на Самитот во Хаг, одржан на 2 декември 1969 година, шефовите на државите им дадоа насоки на своите министри за надворешни работи да постигнат напредок во областа на надворешната политика. Следствено на ова, на 27 октомври 1970 година во Луксембург, министрите за надворешни работи на земјите го усвоија т.н. Давигнон извештај⁴², кој имаше цел преку соработка за прашања од надворешната политика се создаде

⁴⁰ На 18 Април 1951, во Париз беше потпишан Договорот за создавање Европска Заедница за Јаглен и Челик (ЕЗЈЧ). Договорот го потпишаа: Robert Schuman за Франција, Konrad Adenauer за Федерална Република Германија, Paul van Zeeland и Joseph Meurice за Белгија, Count Carlo Sforza за Италија, Joseph Bech за Луксембург и Dirk Stikker и Jan van den Brink за Холандија.

⁴¹ Планот предвидуваше создавање на европска армија, со евентуална инволвираност на германски единици, и сите да бидат ставено под еден политчки и воен европски орган. Но и покрај тоа што планот беше прифатлив за повеќето западни земји, планот беше одбиен од страната на Франција во август 1954 година. www.cvce.eu

⁴² Извештајот е презентираан од страна на Етиене Давигнон, Белгиски дипломат.

напредок во политичко обединување. Со усвојувањето на овој документ се отвори патот кон воспоставување на Европска Политичка Соработка (ЕПС)⁴³. ЕПС претставува тело преку кое членките на европската заедница почнаа да ги координираат и хармонизираат своите надворешни политики. Процесот на ЕПС понатаму се разви на Самитот во Париз од 19 до 21 октомври 1972 година, за време на кој по прв пат терминот 'Европска Унија' се појави како цел на процесот на интеграција. Еден од важните чекори за понатамошниот развој на европската надворешна политика е потпишувањето на Единствениот Европски Акт (ЕЕА)⁴⁴ во 1986 година, кој на ЕПС му даде правна основа и патоказ за Договорот од Мاستрихт. Договорот од Мастрихт т.н. Договорот за ЕУ, потпишан во февруари 1992 (во сила на 1 ноември 1993) го заокружи процесот на економска и политичка соработка во дотогашната и отвори нова фаза во односите помеѓу земјите членки на ЕУ. Европската политичка соработка се трансформира во Заедничка Надворешна и Одбранбена Политика (ЗНБП). Европската Унија формирана со договорот од Мастрихт е поставена во три различни области, трите столбови на ЕУ. Првиот се однесува на европската заедница, вториот на Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП) каде главен елемент е Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП) и третиот столб се однесува на правосудство и внатрешни работи.

ЕВРОПСКА УНИЈА

⁴³ На почетокот било одлучено министрите за надворешни работи да се сретнуваат на секои шест месеци. Покрај средбите на Министри за надворешни работи, воспоставен бил и Политички Комитет кои пак состаноци биле на ниво на Директори на директорати од националните министерства за надворешни работи. Секретаријатот на ЕПС бил мобилен и се преместувал на секое шест месеци во главниот град на земјата која што претседава.

⁴⁴ ЕЕА е потпишан на 17 февруари 1986 во Луксембург од страна на девет членки и малку подоцна на 28 февруари 1986 го потпишаа Данска, Италија и Грција. ЕЕА влезе во сила на 1 јули 1987 година.

ЗНБП е лоцирана во вториот столб и чисто раздвоена од првиот односно третиот столб. Воспоставената структура траеше до 1 декември 2009 година, до влегувањето на сила на Договорот од Лисабон.

ЗНБП е регулирана со поглавието V од договорот од Мастрихт. Според Членот J.1⁴⁵, целите на ЗНБП се:

- зачувување на заедничките вредности, интереси и независноста на Унијата;
- зајакнување на безбедноста на Унијата и нејзините членки на сите начини;
- очувањето на мирот и јакнење на меѓународната безбедност;
- промоција на меѓународната соработка;
- развој и консолидација на демократијата и владеењето на правото;
- почитување на човековите права и слобода.

Со истиот договорот, во делот на ЗНБП, со посебен Член J.4⁴⁶ се дава поддршка на темите поврзани со безбедноста на ЕУ, која понатаму би резултирала заедничка одбрана:

"Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика ќе ги вклучи сите прашања врзани со безбедноста на Унијата, вклучувајќи го евентуалното формирање на заедничката одбранбена политика, која би можела да води кон заедничка одбрана".

ЗНБП нема географски ограничувања и спаѓа во интерговернментланата област, каде севкупниот авторитет и одговорност се на земјите членки на ЕУ, а нивните заеднички одлуки и директиви ги донесуваат по пат на консензус. Унијата ги дефинира и ги извршува заедничките политики и активности во сите области на меѓународните односи врз основа на целите кои се дел од Член 21 од Лисабонскиот Договор:

- а) Заштита на вредностите, основите интереси, безбедноста, независноста и интегритетот;

⁴⁵ Договор за ЕУ, Official Journal C 191, 29 July 1992.

⁴⁶ Исто

- б) Консолидација и поддршка на демократијата, владеење на правото, човекови права и принципите на меѓународното право;
- в) Очувување на мирот, превенција на конфликти и јакнење на меѓународната безбедност, во согласност со принципите на ООН; начелата на финалниот акт од Хелсинки и согласно целите од Париската повелба, вклучувајќи ги ние кои се однесуваат на надворешните граници;
- г) Негување на одржлива економија, социјален и развој на животната средина на земјите во развој, со примарна цел на намалување на сиромаштијата;
- д) Поддршка на интеграцијата на сите земји во светската економија, вклучувајќи и прогресивни укинувања на ограничувањата на меѓународната трговија;
- и) Помош кон развојот на меѓународни мерки во насока на очувување и унапредување на квалитетот на животната средина и одржливиот менаџмент на светските природни ресурси;
- ј) Асистенција на популациите, земјите и регионите наспрема природните или катастрофи предизвикани од страна човекот;
- к) Промоција на меѓународен систем базиран на силна мултилатерална соработка и добро светско владеење.

Името на ЗНБП кажува доволно: ЕУ е политичко-безбедносен актер. Пред неколку децении, надворешната безбедност не била тема поврзана со европските интеграции, но поради воените конфликти кон крајот од 20-от век, односно кризите настанати во близина на членките на ЕУ, допринесоа во 1999 година да дојде до јакнење на инструментите на ЗНБП, преку својот главен елемент: Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП). На почеток на 2010 година, а во согласност со Лисабонскиот Договор (ЛД), ЕБОП е преименувана и трансформирана во Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика (ЗБОП). ЗБОП е клучен дел и темел на Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика.

2. Развој на Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика (ЗБОП)

По завршувањето на Втората светска војна, војните разурнувања, страдањата и загубата на човечки животи радикално ја променија меѓународната средина на европскиот континент. Во таквата средина, некои од државите требаа од темел да се изградат (Германија и Италија), додека во други држави (во Централна и Источна Европа) постоело силно воено надворешно присуство со што им било оневозможено самостојно да ја градат својата националната сувереност. Илустрацијата на ваквите услови ја има изразено и Винстон Черчил за време на неговиот говор на Фултон Универзитетот во САД на 5 март 1946 година, кој даде јавна осуда и критика за доаѓањето на 'железната завеса' над Европа. Создавањето на НАТО со Договорот од Вашингтон на 04 април 1949 година, Советското воено присуство во централните и источните европски земји ја замрзнаа ситуацијата во Европа се до 1989 година. Во наведениот период, придонес кон развојот на европската одбрана била војната во Кореа односно предлогот⁴⁷ на САД до западните европски земји да ја зајакнат својата воена моќ на сопствената територија.

Идејата за заедничка одбранбена соработка од страна на западно европските земји: Обединетото Кралство, Франција и земјите од Бенелукс (Белгија, Луксембург и Холандија) е договорена на 17 март 1948 година со потпишувањето на Договорот од Брисел. Понатаму, со амандмани во Бриселскиот договор, во 1954 година воспоставена е Западната Европска Унија (ЗЕУ)⁴⁸. ЗЕУ остана во сила до крајот на 20-от век, како основен форум на ЕУ за консултации и дијалог за прашања од безбедноста и одбраната во Европа.

⁴⁷ Поради потребата од упатување на зголемен број на американски војници во Кореа (односно додека САД се ангажирани во Кореа), САД беа на мислење дека со јакнењето/зголемувањето на одбраната на земјите од Западна Европа истите ќе бидат во состојба на спречат евентуална воена советска акција. Војната во Кореа се одвиваше од 25 јуни 1950 до 27 јули 1953 година.

⁴⁸ ЗЕУ претставува одбранбен сојуз: Белгија, Франција, Германија, Грција, Италија, Луксембург, Холандија, Португалија, Шпанија и Обединетото Кралство. Основна цел за креирање на овој сојуз е овозможување на заедничка воена соработка во случај на надворешна агресија. Сојузот овозможи зајакната основа за развој на европската одбранбена соработка.

Со почетокот на педесетите години од 20-от век, од страна на францускиот премиер Рене Плевен е промовиран проектот за формирање на Европската Одбранбена Заедница (ЕОЗ) т.н. Плевен План⁴⁹. Планот требаше да создаде наднационална Европска армија која би била 'поврзана со политичките институции на обединета Европа'⁵⁰. Во планот е наведено:

"Парите за европската армија ќе бидат обезбедени од страна на заеднички буџет. Европскиот министер за одбрана ќе биде одговорен за имплементација на постоечките меѓународни обврски и за преговори и имплементација на нови ангажмани врз основа на директивите од Советот на министри. Програмите за европското вооружување и опрема ќе се одлучува и врши под контрола на Советот на министри".

Но поради стравот на одредени политички елити во Париз, дека со овој план ќе биде загрозувана француската национална сувереност, проектот бил одбиен од страна на Францускиот парламент во 1954 година. Падот на Планот имал фундаментални последици за европскиот одбранбен проект во следните неколку декади.

Со појавата на воените конфликти на Балканот, се забрзуваат процесите и потребите на ЕУ да превземе многу поактивна и одговорна улога во областа на превенција на конфликтите и управувањето со кризите. Условите под кои воените единици на ЕУ евентуално би можеле да бидат распоредени, биле договорени за време на состанокот на Советот на ЗЕУ во 1992 година. Состанокот на Советот на ЗЕУ е одржан на 19 јуни во дворецот Петерсберг (по што и е насловена и декларацијата од состанокот) покрај Бон, Германија.

⁴⁹ Планот предвидуваше создавање на европска армија, со евентуална инволвираност на германски единици, и сите да бидат ставено под еден политчки и воен европски орган. Но и покрај тоа што планот беше прифатлив за повеќето западни земји, планот беше одбиен од страната на Франција на 30 август 1954 година. www.cvce.eu

⁵⁰ Armağan Emre Çakir, "Applying Contingency Theory to International Organizations: The Case of European Integration," *Journal of International Organizations Studies*, Vol. 3, No. 1 (March 2012), p. 14.

Целите со кои воените единици можат да бидат распоредени се дефинирани со т.н. Петербуршките задачи кои се дефинирани во Членот II, точка 4 од Договорот:

- хуманитарни и спасувачки задачи;
- мировни задачи;
- задачи на борбените сили во управувањето со кризи, вклучувајќи и миротворство⁵¹.

По надоградувањето на реформите во Договорите, започнато со Единствениот европски акт од 1986 и Договорот од Мастрихт од 1992 година, следен значаен напредок во областа на безбедноста и одбраната е направен со Договорот од Амстердам⁵², со кој развојот на Заедничката надворешна и безбедносна политика е унапредена со промоцијата на Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП)⁵³. Договорот отвори можност за развивање на поблиска соработка помеѓу земјите членки и тоа во сите три столба на ЕУ. Од областа на одбранбената соработка, со документот се промовира прогресивната соработка во областа на вооружувањето помеѓу земјите членки (согласно нивните интереси), прашањата од заедничката одбранбена политика поврзани со хуманитарни, спасувачки, мировни задачи и задачите на борбените сили во управувањето со кризи вклучувајќи го и миротворството. Документот ја интегрира соработката на одбранбената политика со што на Европскиот совет понатаму му е доделена насока да развива и имплементира заеднички одбранбени политики, со посебен акцент по однос на вооружувањето⁵⁴. Со Амстердамскиот договор се зголеми капацитетот и меѓународната видливост на Европската Унија преку воспоставувањето на позицијата Висок претставник⁵⁵ за Заедничката надворешна и безбедносна политика со што на Унијата и доби “едно лице и еден глас” за прашањата поврзани со ЗНБП.

⁵¹ Терминот миротворство беше усвоен како консензулано решение и како синоним за спроведување на мирот.

⁵² <http://www.eurotreaties.com/amsterdamtreaty.pdf>

⁵³ Во развојот на ЗБОП учествуваат сите земји членки на ЕУ, освен Данска.

⁵⁴ Во членот J.7 од Договорот се нагласува дека одбранбените политики ќе ги почитуваат обврските на одредени земји членки кој ја гледаат реализацијата на заедничката одбрана преку НАТО и истите треба да бидат компатабилни со заедничките безбедносни и одбранбени политики кои веќе се воспоставени во рамките на НАТО.

⁵⁵ За прв Висок Претставник официјално беше назначен Хавиер Солана, почнувајќи од 18 октомври 1999 па се до 01 декември 2009 година.

Промените во политиката на Обединетото Кралство и Франција имаа влијание кон развојот на европската безбедносна и одбранбена политика. Во овој контекст, европската одбрана за прв пат формално е иницирана за време на состанокот во Сент Мало оддржан на 03-04 декември 1998 година. Имено, за време на состанокот во Сент Мало⁵⁶ помеѓу Британскиот премиер Блер и Францускиот претседател Ширак усогласена е заедничка декларација која го отвори политичкиот пат за лансирање на Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП):

“Европската Унија треба да биде во позиција да одигра целосна улога на меѓународната сцена. Ова значи доведување во реалност Членот 5 од Договорот од Амстердам кој всушност ќе обезбеди основа за понатамошна акција од страна на ЕУ. Ова е важно ако целта е постигнување на целосна и брза имплементација на придобивките од Амстердам од делот на ЗНБП. Тука ја вклучува и одговорноста на Европскиот Совет да донесе одлука за прогресивно активирање на заедничката одбранбена политика во рамките на ЗНБП. Европскиот совет мора да донесува меѓувладини одлуки кои ќе опфаќаат целосен спектар на активности утврдени со насловот 5 од Договорот за ЕУ. Со цел ЕУ да одговори на меѓународните кризи, потребно е да и се даде капацитет за самостојно одлучување и дејствување, поддржани со веродостојни воени сили”⁵⁷.

Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП) е лансирана на Состанокот на Советот во Келн, за период од 03 до 04 јуни 1999 година, како главен дел од Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика. За време на состанокот се поставија задачите од кризниот менџмент т.н. Петербуршките задачи како основа за јакнење на процесот на ЗБОП. Шефовите на државите и владите се согласиле дека во насока на одговор на меѓународните кризи, Унијата мора да има капацитети за автономна акција, способност за нивно

⁵⁶ Интересно е да се каже дека и покрај постигнувањето на Декларацијата од Сент Мало, Обединетото Кралство и Франција сепак имаа различно разбирање за условите кога ЕУ треба да дејствува самостојно. Така за Обединетото Кралство тоа е во услови кога НАТО не сака да дејствува, а додека Франција сметаше дека улогата на НАТО не треба да биде во прв план.

⁵⁷ Самостојно дејствување и одговорот на ЕУ кон меѓународните кризи треба да биде кога НАТО не е вклучен (избегнување на дупликации), а планирањето на воените средства и способностите треба да бидат врз основа на можностите на ЗЕУ. Види www.cvse.eu

менаџирање, кредибилни воени сили и притоа без да се предрасудуваат акциите превземени од страна на НАТО.

Во врска со донесувањето на одлуките во областа на безбедноста и одбраната, за време на состанокот членките се согласиле да креираат институционални аранжамани за анализа, стратегиско планирање и имплементација на воените операции, преку:

- Редовни состаноци на Советот за општи и надворешни прашања (GAERC⁵⁸), вклучувајќи ги и националните министри за одбрана (кога тоа е потребно);
- Формирање на постојано тело во Брисел: Политичко-безбедносен Комитет (PSC/ПБК), на амбасадорско ниво поддржан со политичко-воена експертиза;
- ЕУ Воен комитет (MC/ВК), составен од воени претставници на земјите кои дава совети и препораки на ПБК за сите воени аспекти на ЕБОП;
- ЕУ Воен штаб, кој вклучува и ситуациски центар;
- Сателитски центар и Институт за безбедносни студии.

Во врска со развојот на воените способности, договорено е да се продолжи со развојот на воените сили потребни за операции за управување со кризи и притоа да се води сметка да не дојде до непотребно дуплирање. Главните карактеристики за јакнење на воените способности вклучуваат: распоредување, одржливост, интероперабилност, флексибилност и мобилност. Во врска со воените потреби за една операција на кризен менаџмент, ЕУ требаше да утврди дали истата ќе се спроведе со користење на средствата /капацитетите на НАТО или пак без нив. Во овој контекст, креиран е т.н. документ Берлин плус договор⁵⁹. Берлин плус аранжманот покрива три основни

⁵⁸ General Affairs & External Relations Council

⁵⁹ Берлин плус договорот се однесува на сеопфатен пакет на ангажамани кои се однесуваат на операциите за кризен менаџмент. По првпат за време на НАТО министерскиот состанок во Берлин од 1996 година, во рамките на НАТО беше формиран Европскиот Безбедносен и Одбранбен Институт (ЕБОИ/ESDI). Со формирањето на ЕБОИ им беше овозможено на европските членки употреба на НАТО средствата и можност да земат воено учество каде НАТО истото не го сака. Официјално, договорот Берлин плус помеѓу ЕУ и НАТО е финализиран во март 2003 година, врз основа на заклучоците од НАТО Самитот во Вашингтон 1999, Состанокот на Европскиот Совет во Ница во декември 2000 и Заедничката декларација на ЕУ и НАТО на 16 декември 2002 година. Прва операција реализирана со употреба на Берлин плус аранжманот беше операцијата Конкордија во Република Македонија, декември 2003 година.

елементи кои директно се поврзани со самата операција на кризен менаџмент и притоа истите елементи би можеле да се комбинираат во: пристапот на ЕУ во планирањето на НАТО, делот на командувањето и употребата на НАТО средствата и капацитетите за ЕУ операциите за кризен менаџмент. Во врска со модалитетите и начинот на соработката, за време на состанокот биле поддржани следните пет модели:

- можност сите ЕУ земји членки, вклучувајќи ги и не-сојузничките членки, да учествуваат целосно и со еднакво учество во операцијата на ЕУ;
- реализација на аранжмани кои ќе им овозможат на европските НАТО членки (кои не се членки на ЕУ) нивно евентуално учество во ЕУ предводени операции;
- осигурување на аранжани за подеднакви права и учество на сите учесници во операцијата предводена од ЕУ, а кои не би биле во спротивност со принципот на автономија на одлучување на ЕУ и правото на Советот на ЕУ за дискусија и одлучување по однос на прашањата на принцип и политика;
- обезбедување на ефикасен развој на меѓусебната консултација, соработка и транспарентност помеѓу НАТО и ЕУ;
- разгледување на можностите да ЗЕУ придружните партнери⁶⁰ да бидат инволвирани во операциите на кризен менаџмент предводени од ЕУ.

Случувањата околу инвазијата на САД во Ирак во 2003 година (поделбата на земјите членки на ЕУ по ова прашање), иницираа Советот на ЕУ да го задолжи тогашниот Висок претставник за заедничка надворешна и безбедносна политика, г-дин Солана да пристапи кон изработка на заедничка стратешка визија која по прв пат ќе ја анализира и дефинира европската безбедносна средина. Следствено, на 12-13 декември 2003 година во Брисел за време на Европскиот Совет, е усвоена Европската Безбедносна Стратегија (ЕБС)⁶¹ насловена: "Побезбедна Европа во подобар свет", која овозможи концептуална рамка за ЗНБП/ЗБОП, основа за стратешки дијалог со партнерите (посебно со САД) и дефинирање на европските заеднички безбедносни интереси.

⁶⁰ ЗЕУ придружни партнери во тоа време биле сите земји кои имале ЕУ кандидатски статус Бугарија, Чешката Република, Естонија, Унгарија, Латвија, Литванија, Полска Романија и Словачка.

⁶¹ Види: http://ue.eu.int/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/reports/76255.pdf

Стратегијата се проценува како почеток на зајакнување на основите за ЗНБП и надминување на перцепциите за ЕУ како единствено цивилна сила. ЕБС претставува заеднички одговор на членките за проценување на актуелните безбедносни ризици и начините за справување со нив. Во трите дела, документот содржи: анализа на актуелното безбедносно опкружување, ги идентификува трите стратегиски цели на Унијата и ги опфаќа политичките импликации за ЕУ. Документот препознава пет основни закани по безбедноста: меѓународен тероризам, ширење на оружјата за масовно уништување, регионални конфликти, распаѓање на државите и организираниот криминал. Стратегиски цели во рамките на европската безбедносна стратегија кои имаа цел за јакнење на заедничката надворешна политика и јакнење на ефикасен кризен менаџмент на ЕУ се: соочување со заканите, градење на безбедно соседство и воспоставување на меѓународен поредок што ќе се базира на ефикасен мултилатеризам. Прегледот и анализата на напредокот на ЕБС беше направен со донесувањето на документот насловен како: Извештај за спроведувањето на Европската стратегија за безбедност-Обезбедување на безбедност во променлив свет⁶², за време на состанокот на Европскиот совет на 11-12 декември 2008 година во Брисел. Извештајот ги содржеше елементите: прво ја потврдија валидноста на ЕСБ, второ ја поддржаа соработката на ЕУ со своите Партнери и ги потврдија потребите да се биде поспособен, покохерентен, поактивен.

На 13 декември 2007 година во Лисабон, Португалија земјите членки на ЕУ го донесоа Лисабонскиот Договор⁶³ (ЛД), кој официјално влезе во сила по неговото ратифицирање од страна на државите потписнички на 01 декември 2009 година. По однос на развојот на ЗНБП/ЗБОП, Лисабонскиот договор содржи нови одредби кои се однесуваат на заедничката безбедносна и одбранбена политика и кои овозможуваат повеќе можности за поголема ефикасност, видливост и политичка сплотеност. Како еден од примерите на политичката поддршка кон новите содржани во ЛД е и неговата порака од страна на Државниот секретар за надворешни прашања на Обединетото Кралство, г-дин Давид Милибанд од името на Кралицата на ОК до националниот Парламент, во јануари 2008 година:

⁶² Види: <http://www.consilium.europa.eu>

⁶³ ЛД ги измени/подобри и модифицира двата веќе донесени договори: Договорот за ЕУ (Мастрихт) и Договорот за Европската заедница (Рим), во Договор за функционирање на ЕУ.

"Договорот од Лисабон во догледна иднина ќе и обезбеди на Европската Унија и нејзините 27 земји членки стабилна институционална рамка. ЕУ ќе може подобро да се справи со предизвиците со кои се соочува, вклучувајќи ја глобализацијата, климатските промени, енергентската безбедност, тероризмот и организираниот криминал"⁶⁴.

Со воведувањето на новите одредби во ЛД се направи обид за поврзување на правото со практиката и промоција на европската одбранбена соработка.

Имено, донесени се следните новитети во ЛД:

- Создавање на Европски Сервис за Надворешни Работи (EHRP/EEAS), раководен од страна на Високиот претставник за надворешни прашања и безбедносна политика/Потпретседател на Европската Комисија, позиција која треба да генерира повеќе стратегија, кохерентност и поактивни политики, на највисоко политичко ниво.
- Според Членот 222 (поврзан со членот V Договорот за ЗЕУ) воведена е клаузула за солидарност и заедничка одбрана, според која Унијата и нејзините членки ќе дејствуваат заеднички во духот на солидарноста доколку одредена земја членка на ЕУ е предмет на терористички напад или е жртва на природна или катастрофа предизвикана од страна на човекот. Клаузула за солидарност и заедничка одбрана претставува важен елемент во насока на зајакнување на заедничката безбедносна и одбранбена политика и е многу блиска со членот 5 од НАТО Вашингтонскиот Договор.
- Со Членот 28Б од Договорот се прошируваат целите и делокругот на Петербуршките задачи, додавајќи им: заеднички операции на разоружување, хуманитарни и спасувачки задачи, воени совети, спречување на конфликти и задачи на одржување на мирот, задачи на воени сили за кризен менаџмент, вклучувајќи миротворење и постконфликтна стабилизација. Сите овие задачи

⁶⁴ Види: www.fco.gov.uk

треба да придонесат во борбата против тероризмот, вклучувајќи ја поддршката на трети држави во борбата против тероризмот на нивна територија.

- Како дел од напорите за подобра одбранбена соработка и остранивање на недостатоците, донесен е и Анекс на ЛД (според Членот 42, точка 2 и точка 6 од ЛД) наречен: Протоколот за Постојана Структурна Соработка (ПСС)⁶⁵. Овој Протокол претставува нов одбранбен механизам кој треба да генерира побрзо темпо на одбранбена соработка. Протоколот за прв пат им овозможи на земјите членки да влезат во процес на поврзување/спојување на нивните воени способности во областа на одбраната, овозможувајќи и на Европската одбранбена агенција да врши преглед и процена на нивните перформанси. Механизмот е дизајниран за промоција на развојот на ЗБОП и придонес кон поактивна улога на ЕУ во областа на безбедноста и одбраната. Според одредбите, земјите членки кои располагаат со повисоки воени способности и критериуми, а кои воспоставиле и дефинирале заемни обврски во оваа сфера, можат да воспостават постојана структурна соработка во рамките на Унијата.

Протоколот ја зајакнува способноста за распоредување на европските сили и кон намалување на вишокот на воените способности помеѓу европските членки. Со донесувањето на протоколот, ЛД воведува концепт кој би требало да отвори нови можности за стратегиска соработка помеѓу ЕУ и НАТО, посебно во областа на вооружувањето.

Според членот 2 од Анекс протоколот за ПСС наведени се пет области кои треба да се операционализираат понатму од страна на земјите членки:

1. Да се договорат целите за нивото на инвестиции во одбранбената опрема;
2. Преку здружување и хармонизација на воените потреби, колку што е можно да се приближи нивото на одбранбена опрема;
3. Превземање на конкретни мерки за јакнење на воените сили, нивната одржливост, интероперабилност и флексибилност, посебно во делот на препознавање на заедничките цели во декларирањето на силите, вклучувајќи ја и можноста за промена на процедурите за донесување на националните одлуки;

⁶⁵ Види: <http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/08/st06/st06655.en08.pdf>

4. Индетифицирање на недостатоците преку мултинационални пристапи/проекти;

5. Земјите членки согласно нивните проценки, во рамки на Европската одбранбена агенција да земат учество во програмите кои се однесуваат на опремата.

Според истакнатиот белгиски професор др. Свен Бишоп, ПСС не претставува "сребрен куршум" што ќе ги реши сите проблеми на европските воени сили⁶⁶. Но бидејќи е дел од ЛД, вели тој, земјите членки би требало да го разгледаат и да ги искористат бенефитите од него, бидејќи истиот претставува "прозорец" на можности кон понатамошен развој на европската безбедносна и одбранбена политика.

- Со додавање на членот 28 А и 28 Д, како дел од ЗБОП, Европската одбранбена агенција формално правно се вклучува во ЛД. Според донесената одлука, ЕОА со својата работа треба да придонесе кон редовна процена на земјите членки и ќе ги извршува следните задачи:

1. Придонес кон индетификување на целите на воените способности и оценување на обврските дадени од страна на земјите членки;
2. Хармонизација на оперативните потреби и донесување на ефикасен и компатабилни методи за набавка;
3. Во насока на исполнување на целите на воените способности, ЕОА ќе предлага мултилатерални проекти, ќе обезбедува координација на програмите имплементирани од страна на земјите членки и менаџмент на специфични програми;
4. Поддршка на технолошко-одбранбената развој, координација и планирање на истражувачките активности;
5. Придонес кон индетификација, имплементација на корисни мерки кои ќе ја подобрат ефективноста на воената потрошувачка и зајакне индустриската и технолошката база на одбранбениот сектор.

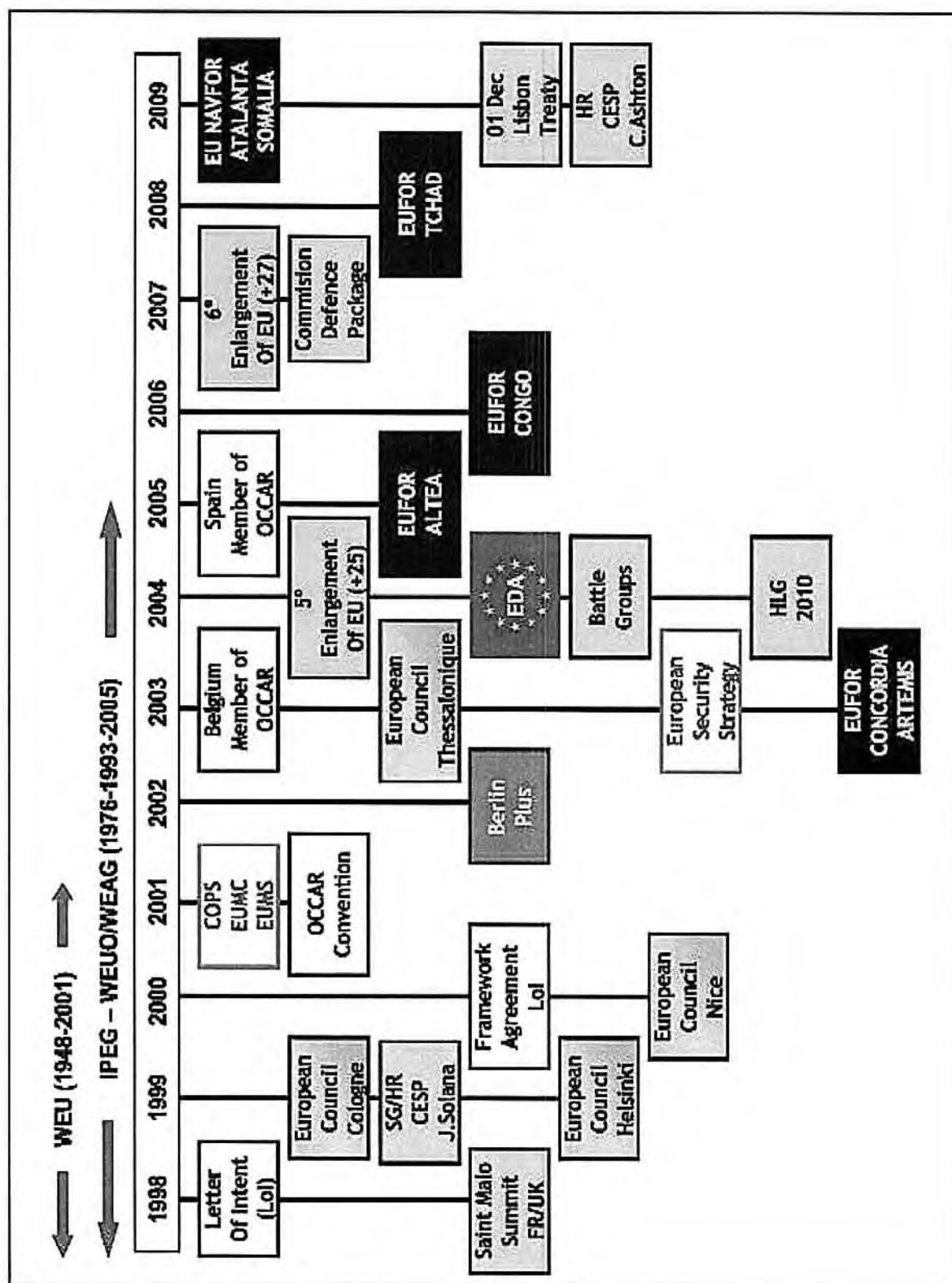
⁶⁶ Dr. Biscop Sven, Permanent Structured Cooperation and the Future of ESDP, Egmont Royal Institute for International Relation, 2008.

Со официјалното воведување на ЕОА во ЛД, од ниво на документ за заедничка акција на ниво на договор, таа прераснува во официјална организација на ЕУ. Поврзувањето на ЕОА со Високиот претставник за ЗНБП, ЕУ направи значаен и директен чекор кон креирање на посposобни, хармонизирани, специјализирани и здружени европски воени сили, конкурентен одбранбен пазар и мултинационална соработка. Со новитетите во ЛД, државите очекуваат од ЕОА да одигра важна улога во стратегиското партнерство помеѓу НАТО и ЕУ, посебно во делот кој се однесува на развој на способностите. Од страна на НАТО, ЕОА претставува конкретна ЕУ точка за разговор и усогласување на програмите кои се однесуваат на развојот на воените способности. Но со јакнењето на меѓувладиниот пристап во ЗНБП т.е употребата на ЕОА пред се за потребите на земјите членки, ЕУ се доведува до институционализација на постоечките политички прашања и истите можат да го згрозат процесот⁶⁷.

Генерална придобивка на Лисабонскиот договор е дека истиот ги креира потребните институционални предуслови за успешен развој на одбранбената соработка, овозможува јакнење на воените способности помеѓу земјите членки на ЕУ и промовира дополнителни одбранбени релации меѓу НАТО и ЕУ.

Имајќи ги во предвид случувањата на глобално ниво, повторна дебата по прашањето на одбранбената соработка во агендата на ЕУ, се случи за време на состанокот на Советот на ЕУ на 19/20 декември 2013 година. За време на состанокот, шефовите на земјите членки донесоа приоритети кои треба да овозможат понатамошен стимул и јакнење на одбранбената соработка. Според одлуката, соработката треба да резултира со зголемување на одбранбените капацитети, зајакнување на европската одбранбената индустрија, подобрување на ефективностa, видливоста и влијанието на заедничката безбедносна и одбранбена политика.

⁶⁷ Ограничувањето на ЕОА само за членките на ЕУ, односно исклучувањето на земјите кои не се дел од ЕУ, претставува контрапродуктивно во напорите за решавање на стратегиските прашања помеѓу ЕУ и НАТО. Таков пример нерешениот спор помеѓу Турција-Грција-Кипарскиот конфликт.

Развој на Европската одбрана⁶⁸

⁶⁸ Преземено од European Defence Agency: Past, Present & Future", Ministerio de Defensa, Spain, (2010)

Глава III

1. Развој на Европската одбранбена агенција

Со крајот на студената војна, соочени со воспоставување на мирот, европските земји ги намалија одбранбените буџети, ги релоцираа и насочија финансиските средства кон други области. Во Европа, реструктурирањето во областа на одбраната е делумно направено. Генерално европските држави се дизајнирани за одбрана на евентуалната агресија од исток и се концентрирани околу тешките воени капацитети (тенкови, авиони и сл). Заради ваквата дизајнираност, а поради потребата од адаптација на воените сили на земјите членки на ЕУ кон новите безбедносни предизвици кои се случија кон крајот на 20 и почетокот на 21 век, се појави нужност од промени. Промените ги потенцираа недостатоците од стратегиски транспорт, разузнавање, логистика и сателити, комуникации кои побаруваат имплементација на скапи реформи во поглед на одбранбените средства и ресурси. На пример, помеѓу 1985 и 1989 година, во просек за потребите на одбраната западно европските земјите одделуваа 3,1 % од бруто домашниот производ, за во 2008 година оваа ставка добива слегувачка патека и изнесувала 1,7 %⁶⁹.

Од друга страна, во истиот период буџетските одделувања на САД паднаа од 6 на 4%⁷⁰, но притоа САД пристапија кон реструктурирање на националната индустрија и технолошката одбранбена база. Владата на САД тоа го направија преку своето директно влијание во националните одбранбени индустрии. Со ваквиот чекор Владата на САД им е најголем потрошувач/клиент на американските одбранбени индустрии. Дополнително, покрај внатрешно, Владата ги поддржи во нивниот извоз.

⁶⁹ Наведените просечни проценти за ЕУ земјите членки на НАТО(1,7%) и САД (4%) се заклучно со 2008, и се пред појавувањето на финансиската криза која истотака имаше дополнително влијание на европските буџети.

⁷⁰ Во овој процент не се содржани финансиските средства потребни за операциите во Ирак и Авганистан, Одделот за домашна безбедност, Министерство за внатрешна безбедност создадено по нападите на 11 септември чии дел од буџетот оди и во развој на технологии кои понатаму истотака се користени од страна на американските вооружени сили.

Country / Pays	Average / Moyenne 1985 - 1989	Average / Moyenne 1990 - 1994	Average / Moyenne 1995 - 1999	Average / Moyenne 2000 - 2004	2004	2005	2006	2007	2008e
(0)	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Based on current prices / Sur la base des prix courants									
Belgium	2.7	1.9	1.5	1.3	1.2	1.1	1.1	1.1	1.1
Bulgaria (a)	//	//	//	//	2.5	2.5	2.8	3.0	2.6
Czech Republic	//	//	//	2.0	1.8	1.8	1.7	1.4	1.4
Denmark	2.0	1.9	1.7	1.5	1.5	1.3	1.4	1.3	1.3
Estonia	//	//	//	//	1.5	1.5	1.4	1.9	1.9
France (b)	3.7	3.3	2.9	2.5	2.6	2.5	2.5	2.4	2.3
Germany	2.9	2.1	1.6	1.4	1.4	1.4	1.3	1.3	1.3
Greece (c)	4.5	3.9	4.1	3.2	2.6	2.7	2.7	2.6	2.8
Hungary (c)	//	//	//	1.6	1.5	1.4	1.2	1.3	1.2
Italy (c)	2.2	2.0	1.9	2.0	2.0	1.9	1.8	1.4	1.3
Latvia	//	//	//	//	1.3	1.3	1.6	1.6	1.7
Lithuania	//	//	//	//	1.4	1.2	1.2	1.2	1.1
Luxembourg (c)	0.8	0.8	0.7	0.7	0.7	0.6	0.6	0.6	0.4
Netherlands	2.8	2.3	1.8	1.5	1.5	1.5	1.5	1.5	1.4
Norway	2.9	2.8	2.2	1.9	1.9	1.6	1.5	1.5	1.3
Poland	//	//	//	1.8	1.8	1.8	1.8	1.8	1.9
Portugal (c)	2.5	2.4	2.1	1.7	1.6	1.7	1.6	1.5	1.5
Romania	//	//	//	//	2.0	2.0	1.8	1.5	1.5
Slovak Republic	//	//	//	//	1.7	1.7	1.6	1.5	1.5
Slovenia	//	//	//	//	1.5	1.4	1.6	1.5	1.5
Spain	2.1	1.6	1.3	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2	1.2
Turkey (c)	2.5	2.8	3.2	3.2	2.4	2.1	2.2	1.8	1.8
United Kingdom (a)	4.4	3.7	2.7	2.3	2.2	2.5	2.4	2.5	2.2
NATO - Europe *	3.1	2.5	2.1	1.9	1.9	1.9	1.8	1.7	1.7
Canada	2.1	1.8	1.3	1.2	1.2	1.2	1.2	1.3	1.3
United States (d)	6.0	4.6	3.3	3.4	4.0	4.1	4.0	4.0	4.0
North America	5.6	4.4	3.2	3.3	3.8	3.8	3.8	3.8	3.8
NATO - Total *	4.5	3.5	2.7	2.7	2.8	2.8	2.8	2.7	2.6

Процентуални одбранбени одвојувања според БНД на европските земји од 1985 до 2008 година.

Податоците се превзмени од <http://www.nato.int/docu/pr/2009/p09-009.pdf>. Чешка, Унгрија и Полска станаа НАТО членки во 1999, Бугарија, Естонија, Латвија, Литванија, Романија, Словачка и Словенија во 2004 година. а) Податоците ги вклучуваат и воените пензии и тоа за Обединетото Кралство од 2005 и за Бугарија од 2008 година; б) Податоците ги вклучуваат не-распоредливите елементи на други сили, а од 2006 година тие се пресметуваат по нови сметководствени методологии; с) Податоците не ги вклучуваат не-распордливите елементи на другите сили и тоа за Грција, Унгарија, Португалија и Турција од 2002, за Италија од 2007 и Луксембург од 2008 година; д) Податоците не ги вклучуваат воените пензии.

Имајќи ја во предвид наведената состојба, европските држави преку Советот на ЕУ развија/донесоа иницијативи кои го зајакнаа процесот на градењето на европската одбрана и воспоставија цели во рамките на Европската безбедносна и одбранбена политика. Една од тие иницијативи е и воспоставувањето на Европската одбранбена агенција.

Првите почетоци, се направени со донесување на декларацијата за улогата на ЗЕУ, нејзините релации во ЕУ и релациите со НАТО⁷¹, за време на состанокот на ЕУ одржан на 10 декември 1991 година. Со документот земјите ја потврдија потребата од конкретен развој на европскиот безбедносен и одбранбен индентитет и ја потврдија одговорноста кон прашањата од областа на одбраната. Со декларацијата, оперативанта улога на ЗЕУ е зајакната со мерки, процени и дефинирање на мисии, структури и средства, каде спаѓа и зајакнување на соработката во областа на вооружувањето со крајна цел за формирање на Европска Агенција за вооружување.

Почетна точка на градење на заедничката одбрана во рамките на Европската Унија, како и системот на меѓувладина соработка која е основа за договор и поактивно вклучување во однос на Заедничката Надворшена и Безбедносна Политика (ЗНБП), е Договорот од Мاستрихт. На 07 февруари 1992 година е потпишан Договорот за Европската унија во Мастрихт⁷², од страна на 12 членки на ЕУ (ЕУ-12), во кој за прв пат ЕУ ја промовира безбедносната политика.

Од договорот, во врска со безбедносната политика, Членот J.4 гласи:

"Заедничката надворешна и безбедносна политика ќе ги вклучи сите прашања поврзани за безбедноста на Унијата, вклучувајќи го и евентуалното формирање на заедничка одбранбена политика, која со текот на времето може да резултира до заедничка одбрана⁷³".

⁷¹ Види: <http://www.wcu.int/documents/911210en.pdf>

⁷² Договорот за ЕУ од состанокот во Мастрихт стапува на сила на 01 ноември 1993.

⁷³ Види: http://europa.eu/about-eu/basic-information/decision-making/treaties/index_en.htm

Во прилог кон Договорот, е вклучена и декларацијата на Западноевропската унија (ЗЕУ) од 10 декември 1991, која обезбедуваше меѓу другото и мерки за: "зајакната соработка во областа на вооружувањето со цел идно создавање на европска агенција за вооружување".

Со појавата на воените конфликти на Балканот, се забрзуваат процесите и потребите на ЕУ да превземе многу поактивна и одговорна улога во областа на превенција на конфликтите и управувањето со кризите. Имајќи ги во предвид случувањата на Балканот процесите се забрзуваат и условите под кои воените единици на ЕУ евентуално можат да бидат распоредени, беа договорени за време на Советот на ЗЕУ одржан на 19 јуни 1992 година во дворецот Петерсберг покрај Бон, Германија. Од Петерсбуршката декларацијата, делот кој се однесува на имплементацијата на декларацијата од Мастхирхт (Членот I, точка 13) е наведено дека земјите членки ја поддржуваат понатамошната европската соработка во областа на вооружувањето и идното создавање на европска агенција за вооружување:

„ЗЕУ министрите ја поздравиле одлуката за подлабока анализа на IEPG (Independent European Program Group) во новата европска безбедносна архитектура, донесена на 6 март 1992 година во Осло од средбата на IEPG министрите за одбрана. Ова претставува позитивен развој, кој е во целосна согласност со целите утврдени од страна на земјите членки на ЗЕУ во Мастрихт, кон понатамошно испитување на можностите за зајакнување на соработката во областа на вооружувањето со крајна цел на формирање на ЗЕУ Европска Агенција за вооружување. Министрите на ЗЕУ им предлагаат на експертите од ЗЕУ и IEPG да направат извештај кој ќе содржи длабинска анализа по ова прашање, да спроведат иницијално испитување на улогата и функциите на евентуалната европска агенција за вооружување“⁷⁴.

⁷⁴ Види: <http://www.weu.int/documents/920619peten.pdf>

За време на состанокот на министерите за одбрана донесоа одлука за трансфер на функциите од Независната Европска Програм Група (Independent European Program Group-IEPG)⁷⁵ на Западноевропската унија (ЗЕУ). Само една година подоцна во мај 1993 година, е формирана Западно Европската Група за Вооружување (Western European Armaments Group-WEAG)⁷⁶, која ја замени Независната Европска Програм Група (IEPG). Главните цели на WEAG беа: отворање на одбранбените пазари и прекугранична конкурентност, јакнење на потребните стандарди, европска одбранбена технолошка и индустриска база, соработка во одбранбениот развој и истражувањата односно креирање на темел за воспоставување на идната Европска агенција за вооружување. Истата година, министерите за одбрана на WEAG донесоа одлука за создавање на работна група која требаше да даде своја процена за одржливоста на идната европската агенција за вооружување. Конечниот резултат од процената на оваа работна група беше против создавањето на европска агенција за вооружување со образложение дека во тој момент постоеле неповолни политички, економски и индустриски услови. Но, и покрај ваквиот резултат, извештајот придонесе за создавање на Западно Европска Организација за Вооружување (Western European Armaments Organisation WEAO⁷⁷), што беше одобрено од страна на WEAG министерите за одбрана на 16/18 ноември 1996 година. Со оваа одлука, WEAO доби сопствен меѓународен правен статус со што е овозможена правна рамка за соработка во областа на вооружувањето. Според членот 6 од основачката повелба на WEAO, главна цел е:

"Придонес кон промоцијата и интезивирањето на Европската соработка во вооружувањето, јакнење на европската одбранбена технолошка и индустриска база и создавање на европски пазар за опремување во согласност со упатствата на WEAO".

⁷⁵ Независната Европска Програм Група (НЕПГ/IEPG) е формирана во 1976 година, како форум за соработка во полето на вооружувањето со цел на креирање на Европска Агенција за вооружување. Види: <http://www.weu.int/weag/weag.htm>

⁷⁶ Во мај 1993 година се формира Западно Европската Група за Вооружување (ЗЕГВ). Први земји членки: Белгија, Данска, Франција, Германија, Грција, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Португалија, Шпанија, Турција и Обединетото Кралство. По состанокот одржан во ноември 2000 година во Марсеј, Франција, нови членки се приклучија и: Австрија Чешка Финска, Унгарија Полска и Шведска. Во тоа време ЗЕГВ има и придружни членки: Бугарија, Естонија, Латвија, Литванија, Романија, Словачка и Словенија. Телото е затворено на 23 мај 2005 година.

⁷⁷ Види: <http://www.weu.int/weag/ahsgeaa.htm>

Во текот на деведесетите, покрај воспоставувањето WEAO во областа на вооружувањето, постоеа и други обиди за креирање на ваков тип на соработка.

Еден од таквите обиди е направен со формирањето на Организацијата за Заедничка Соработка во Вооружувањето (Organisation for Joint Armament Cooperation, OCCAR)⁷⁸, од страна на министрите за одбрана на Германија, Франција, Италија и Обединетото Кралство, на 12 ноември 1996 година. Главна цел на оваа организација е менаџирање на програмите за одбранбено опремување, но не и за подобрување на пошироките аспекти поврзани со воените способности. И покрај тоа што главната цел на оваа организација е насочена главно кон одредена специфицирана област, воспоставените процедури и работни методи во OCCAR дадоа свој понатамошен придонес во менаџирањето и зајакнувањето на соработката во областа на вооружувањето.

Друг обид во областа на вооружувањето, а како претходник на Европската одбранбена агенција, кој исто така е развиен надвор од рамките на ЕУ, е потпишувањето Писмото на намери⁷⁹ од страна на шесте најголеми европски држави производители на вооружување: Франција, Германија, Италија, Шпанија, Обединетото Кралство и Шведска. Основна цел на овој обид е да се создадат политички и правни мерки кои би овозможиле олеснително индустриско реструктурирање, промоција на европската одбранбена индустрија и преку гранична соработка во оваа област. Писмото на намери се фокусира на следните шест области: безбедност на набавките, извозни процедури, безбедност на информациите, истражување и технологии, хармонизирање на воените потреби и права на интелектуална сопственост. Од временска гледна точка, со потпишувањето на Писмото никогаш не беа воспоставени постојани структури, а тоа е фактор кој има лимитирачко влијание на неговите активности, но значајно е да се напомене дека претставува прв пример на поблиска соработка на дел од земјите членки на ЕУ во полето на вооружувањето.

⁷⁸ Види: <http://www.occar.int/188>. Поради интерговернменталниот договор OCCAR имаше долг процес на ратификација во националните Парламенти на земјите потписнички од 09 септември 1998 до неговото формално правно одобрување на 28 јануари 2001. Подоцна во 2003 и 2005 Белгија и Шпанија стана земји членки.

⁷⁹ Потпишување на 06 јули 1998 година. Види:

<http://www.defensa.gob.es/Galerias/politica/armamento-material/ficheros/DGM-Letter-intent-ingles.pdf>. Денес, земјите потписнички на Писмото на намери имаат проагресивна соработка со ЕОА.

Во врска со зајакнувањето на поголема соработка во областа на вооружувањето, свој придонес има дадено и Европската комисија преку објавување на документот COM (96) 10⁸⁰, на 24 јануари 1996 година. Со документот, Комисијата забележува дека прашањата поврзани со производството и трговијата во областа на вооружувањето се поврзани со одбраната и надворешната политика на земјите членки на ЕУ. Обезбедувањето на конкурентност на европската одбранбена индустрија е истотака услов за развој на европскиот безбедносен и одбранбен идентитет. Според Комисијата, со обезбедувањето на конкурентноста во одбранбената индустрија би се избегнале масовно губење на работни места и технолошки вештини.

Значаен прогрес во делот на заедничката безбедносна и одбранбена политика, продолжение на одлуките содржни во Договорот од Мастрихт, се направени за време на состанокот на Советот на ЕУ одржан во Амстердам на 17 јуни 1997 година. Кон завршниот акт на Договорот⁸¹ е усвоена Декларација на ЗЕУ, со која се упатува на изработка на студија за соработката во областа на вооружувањето, во рамките на Западноевропската група за вооружување (WEAG), како Европски форум за соработка во вооружувањето, каде ЕУ и ЗЕУ во контекст на рационализација на Европскиот пазар на вооружувањето и за основање на Европска агенција за Вооружување. Со Договорот од Амстердам, WEAG/WEAO беа признати како европски органи за вооружување.

Следствено, на 18 ноември 1997 година одржан е состанок на министрите за одбрана на Западно Европската Група за Вооружување (WEAG) во Ерфурт⁸². На состанокот е разговарано за начините и модалитетите за унапредување на европската соработка во областа на вооружувањето преку воспоставување на Европска агенција за вооружување, како еден вид на средство кое ќе врши подобра координација во европските одбранбени напори. Тоа треба да се реализира со изработка на Главен план за идната европска агенција за вооружување, кој ќе вклучи конкретни чекори и временски рамки за реализација на самиот процес. Една година подоцна на 16/17 ноември во Рим,

⁸⁰ Види: The challenges facing the European defence industry; a contribution to taking action at the European level", точка 3.2. http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/defence/com96-10_en.pdf

⁸¹ Договорот од Амстердам потпишан од страна на Министрите за надворешни работи на ЕУ, а влегува во сила по неговата ратификација на 01 мај 1999 година.

⁸² Види: <http://www.weu.int/documents/971118en.pdf>

WEAG го донесе Главниот план⁸³ како основа за понатамошен правец и развој за основање на Европската агенција за вооружување. Планот имаше основна цел: креирање на потребните прописи, правила, структура и процедури за Европска агенција за вооружување, која понатаму треба да им овозможи на министерите за одбрана на земјите членки на состанок на министрите за одбрана да донесат одлука за имплементација на Европската агенција за вооружување. На 16 мај 2002 година, земјите членки претставувани од страна на националните министри за одбрана го усвоија Концептот за еволуациски процес. Процесот предвидуваше воспоставување на Европската агенција за вооружување и истото ќе се случи кога сите соодветни услови ќе бидат исполнети и кога ќе биде постигнат политички консензус.

На состанок на Советот на ЕУ во Солун, одржан на 19/20 јуни 2003 година, земјите членки на ЕУ прв пат ја објавија својата политичка намера за создавање на Европска одбранбена агенција која би била под нивна контрола. Донесена е одлука⁸⁴, со која беа задолжени соодветните тела на Советот во текот на 2004 година да ги превземат сите потреби чекори за конечно создавање на меѓувладина агенција. Одлуката произлегува од потребата на земјите членки на ЕУ за развој на одбранбените способности во полето на кризниот менаџмент, европска соработка во областа на вооружувањето, јакнење на европската одбранбена индустрија и технолошка база како и создавање на конкурентен европски одбранбен пазар. Подоцна во 2003 година, на 17 ноември Советот на ЕУ во формат на министри на надворешни работи, ги поддржи заклучоците за креирање на 'Агенција' во полето на одбранбените способности, развојот, набавките и вооружувањето, и дополнително одлучи за создавање на Тим за воспоставување на агенцијата. Тимот требаше да ги обезбеди сите потребни услови за развој на т.н. оперативна агенција која ќе се фокусира на развојот на способностите, истражувањето, набавките и вооружувањето⁸⁵.

⁸³ Покрај донесувањето на одлуката за Главниот план, формирани се и групи на национални експерти за извршување на студии и понатамошен развој на Главниот план.

⁸⁴ Види: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

⁸⁵ Види: Council Decision 2003/834/EC

Во процесот на градењето на европската одбрабена соработка влијание има и усвојувањето на Европската безбедносна стратегија насловена: "Побезбедна Европа во подобар свет"⁸⁶. Усвоената стратегија го поддржува и го препознава креирањето на одбранбена агенција како важен елемент кон пофлексибилен и поефикасен развој на европските одбранбени ресурси. Во документот се наведува дека Европа треба да биде повеќе активна, повеќе способна и повеќе кохерентна во областа на безбедноста и одбраната, при тоа потенцирајќи го предизвикот за доведување на различните одбранбени инструменти и способности заедно. Стратегијата ги потврди сите дотогашни одлуки и иницијативи и го продере патот кон воспоставување на одбранбена агенција.

Конечно, за време на состанокот на Советот на ЕУ во Брисел, одржан на 12 јули 2004 година е донесена заедничката одлука за формирање на Европската Одбранбена Агенција (EOA)⁸⁷. EOA ја извршува својата работа со делегираната мисија од Советот на ЕУ:

"да го поддржува Советот и земјите членки на ЕУ во нивните напори за подобрување на европските одбранбени способности во полето на кризиниот менаџмент и да го оддржува развојот на европската безбедносна и одбранбена политика, како што е сега и за во иднина".

Потребно е да се напомене дека со одлуката за воспоставување на EOA, истата нема влијание врз националните надлежности на земјите членки по нивните прашања поврзани со одбраната. Поради тоа индетифицирањето и развојот на воените потреби за поддршката на ЗБОП се причините за нејзиното постоење. Ова е дефинирано и со самата заедничка одлука:

⁸⁶ Види: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

⁸⁷ Види: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/COUNCIL_JOINT_ACTION_2004_551_CFSP.pdf. Воспоставувањето и почетокот на работата на EOA од 2004 година со оваа одлука на Советот на ЕУ е важна, бидејќи со самата одлука на EOA и се овозможува почеток на нејзината работа и понатамошното функционирање на EOA не беше вразано со ратифицирањето на Европскиот устав, со што беше одбегнато негативното влијание на првичното одбивање на Договорот од страна Франција и Холандија.

“европската безбедносна стратегија одобрена од страна на Советот на ЕУ, го утврди воспоставувањето на одбранбената агенција, како еден важен елемент кон развојот на повеќе флексибилни и ефикасни европски воени ресурси”.

Веднаш по воспоставувањето на ЕОА, Европската комисија со свој документ COM (2004) 608⁸⁸ објавен на 23 септември 2004, предложи мерки и предлози кои дополнително го потврдуваат создавањето на ЕОА и нејзината улога. Документот содржи мерки и предлози со цел создавање на конкурентен европски пазар на одбранбената опрема, притоа нагласувајќи ги трите карактеристики: фрагментација на одбранбените пазари по националните линии, постоење на специфични карактеристики на одбранбените набавки во однос на останатите набавки и сложената правна рамка. Во истиот, ЕОА со мандат на Советот на ЕУ и во консултација со Европската комисија, треба да помогне во воспоставувањето на европскиот одбранбен пазар.

На 01 декември 2009 година, Лисабонскиот Договор влегува во сила. Европската одбранбена агенција формално правно се вклучува во ЛД и официјално станува европска меѓувладнина организација. Согласно новиот Договор од Лисабон, мадам Кетрин Ештон е назначена за нов Висок претставник за ЗНБП и шеф на ЕОА. Со одлуката⁸⁹ на Советот на ЕУ на 12 јули 2011 година, се дефинирани статутот, седиштето и оперативните правила на ЕОА. Оваа одлука ја замени одлуката на Советот од 12 јули 2004 година.

Нејзиното креирање има за цел да ја подобри, да ја негува одбранбената соработка помеѓу земјите членки на ЕУ и да и овозможи на ЕУ да биде покредибилан фактор со сопствени капацитети за извршување на операции од кризниот менаџмент.

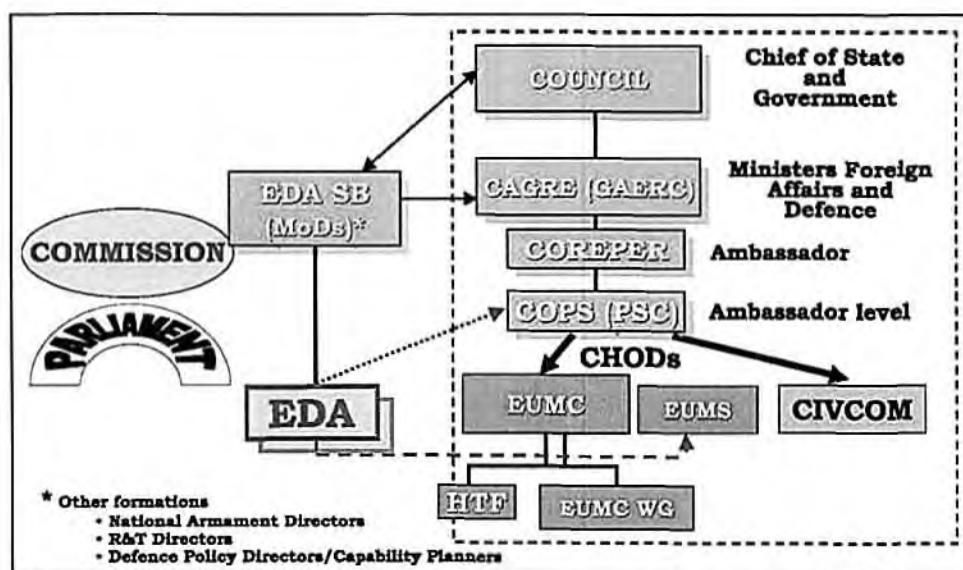
⁸⁸ Green Paper on Defence Procurement; Види: http://ec.europa.eu/green-papers/index_en.htm

⁸⁹ Види: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/EDA_Council_Decision.pdf

2. Организација и структура на Европската одбранбена агенција

2.1. Земји учеснички во Европската одбранбена агенција

Земји учеснички во Европската одбранбена агенција се сите земји членови на Европската Унија, освен Кралството Данска. Држави кои не се членки на ЕОА а активно учествуваат во нејзините проекти и програми е Норвешка (од 2006), Швајцарија (од 2012) и Србија (од 2013 година)⁹⁰. Земјите учеснички го сочинуваат Управниот одбор на ЕОА на кој се донесуваат одлуките и се управува со Агенцијата. Управниот одбор е составен од национални претставници на ниво на министри за одбрана на земјите членки во ЕОА. Европската Комисија во управниот одбор на ЕОА е претставена со еден претставник кој учествува во работата на одборот, но без право на глас при донесувањето на одлуките.

Институционална рамка на ЕОА во ЕУ⁹¹

⁹⁰ На Норвешка, Швајцарија и Србија им е овозможено активно да учествува во Програмите на ЕОА, и тоа од случај до случај, но без право на глас и во својство на земји набљубувачи за време на одржување на управниот одбор на ЕОА. Одлуката за склучување на административни аранжмани со земји не-членки на ЕУ, односно нивното учество во програмите и проектите на ЕОА ја донесува Советот на ЕУ.

⁹¹ Превземено од www.eda.europa.eu.

Управниот одбор ги донесува одлуките, ги поставува приоритетите, ја оценува работата и дава понатамошни насоки на Агенцијата. Земјите членки во ЕОА преку национални годишни финансиски контрибуции го полнат буџетот на Агенцијата и ги покриваат финансиските обврски за националниот персонал кој работи во неа.

Годишно се оддржуваат најмалку два состаноци на министерско ниво на управниот одбор и дополнително уште еден состанок на под-министерско ниво составен од Директорите кои ги покриваат областите: развој на способностите, вооружување и одбранбен развој и технологии.

2.2. Надворешни учесници во ЕОА

Во насока на зголемување на својата ефикасност, ЕОА тесно соработува со телата на ЕУ, меѓународните организации и со трети земји. Државите кои не се членки на ЕОА а активно учествуваат во нејзините проекти и програми се: Норвешка (од 2006), Швајцарија (од 2012) и Србија (од 2013 година)⁹².

ЕОА има склучено административни спогодби со следните партнери: Европската вселенска агенција, Организацијата за заедничка соработка во вооружувањето и Европска агенција за воздухопловна безбедност.

Соработката помеѓу ЕОА и Европската вселенска агенција има за цел придонес и продлабочување на развојот на европските способности во областа на кризниот менаџмент и заедничката безбедносна и одбранбена политика, и вклучуваат: надзор и извидување, разузнавање, критични вселенски технологии и сателитски комуникации за поддршка на беспилотни системи. Соработката е овозможена на 20 јуни 2011 година преку потпишување на административна спогодба.

⁹² На Норвешка, Швајцарија и Србија им е овозможено активно да учествува во Програмите на ЕОА, и тоа од случај до случај, но без право на глас и во својство на набљубувачи за време на одржување на управниот одбор на ЕОА. Одлуката за склучување на административен аранжман односно учеството во програмите и проектите на ЕОА ја донесува Советот на ЕУ.

Соработката помеѓу ЕОА и Организацијата за заедничка соработка во вооружувањето овозможува интеграција и хармонизација на соодветните програми и проекти со крајна цел добивање на поголема ефикасност кон нарателите. Меѓусебниот аранжман им овозможува споделување на информациите поврзани со проектите и програмите во текот секоја фаза од животниот циклус и споделување на научените лекции од истите. Соработката е овозможена преку потпишување на административна спогодба на 27 јули 2012 година.

Соработката помеѓу ЕОА и Европската агенција за воздухопловната безбедност опфаќа усогласување на воените услови за воздухопловна безбедност со примарен акцент на воздушниот сообраќај. Взаемната корист се очекува највеќе во областа на 'двојната употреба' на авионите. Соработката е овозможена со потпишување на административна спогодба на 18 јуни 2013 година.

Учеството на меѓународните организации и трети земји во проектите и програмите на ЕОА се регулирани и воспоставени со Одлуката на Советот на ЕУ донесена на 12 јули 2011 година⁹³. Согласно член 22 од одлуката, кога се работи за вклучување на трети договорени страни во проектите и програмите на ЕОА е дефинирано:

- Договорените страни можат да учествуваат во одреден ад хок проект/програма, воспоставени со Членот 19 односно 20, како и во буџетот поврзан со проектот/програмата;
- За проекти договорени согласно член 19, земјите членки на состанок на управниот одбор на ЕОА се одобруваат сите потребни модалитети со договорните страни, а се поврзани со нивното учество;
- За проекти договорени согласно член 20, земјите учеснички ќе одлучат за сите потребни аранжмани со релевантните договорени страни, а кои се поврзани со нивното учество;

⁹³ Council Decision 2011/411/CFSP, Official Journal of the European Union, (2011)

- Во случај кога ЕУ ќе учествува во еден ад хок проект или програма, во тој случај Комисијата ќе учествува согласно одлуките поврзани со параграфите 2 и 3.

Кога се работи за вклучување на Европската комисија во програмите/проектите, со Членот 23 е дефинирано:

- Европската комисија е член на Управниот одбор и учествува во работата на ЕОА, но без право на глас во процесот на донесувањето на одлуките;
- Европската комисија може да учествува во програмите/проектите на ЕОА;
- Европската комисија има воспоставено соодветни административни аранжмани и работни релации со ЕОА, посебно во делот на размената на експертиза и совети. Експертизата и советите треба да бидат во склоп на мисијата на ЕОА и во делот кога активностите на ЕОА се релевантни со оние на ЕУ;
- Потребните аранжмани за покривање на одреден финансиски придонес, ќе бидат воспоставени меѓу ЕОА и Комисијата со заеднички договор, или помеѓу земјата членка која придонесува во одредениот проект/програм и Комисијата, од основниот буџет на Европската Унија согласно Член 15 и Член 21 и тоа по основ од случај до случај.

Кога се работи за вклучување на земји кои не се членки на ЕУ, организации и ентитети во програмите и проектите на ЕОА, со Членот 24 од одлуката е дефинирано:

1. Со цел на исполнување на својата мисија, ЕОА може да влезе во административни аранжмани со трети земји, организации и ентитети, притоа особено водејќи сметка за:

- а) основниот принцип на односот меѓу ЕОА и третата страна;
- б) одредбите за консултации на теми поврзани со работата на Агенцијата;
- в) безбедносни прашања;

Работните релации помеѓу ЕОА и НАТО се дефинирани со административен договор, направен во целосна согласност и консултации помеѓу ЕУ и НАТО. Учеството во програмите и проектите на ЕОА од страна на не-ЕУ земји членки, а НАТО европски земји, е дефинирано следното:

По поднесување на барање, земја која не е членка на ЕУ, а е НАТО европска земја може да учествува во рамки на Консултативниот комитет⁹⁴, а во согласност со аранжманите договорени со истиот.

Во процесот на одлучувањето, ЕОА ја почитува единствената институционална рамка и автономијата на ЕУ. Секој договор треба да биде одобрен од страна на Управниот одбор на ЕОА, по едногласно одобрение од страна на Советот на ЕУ.

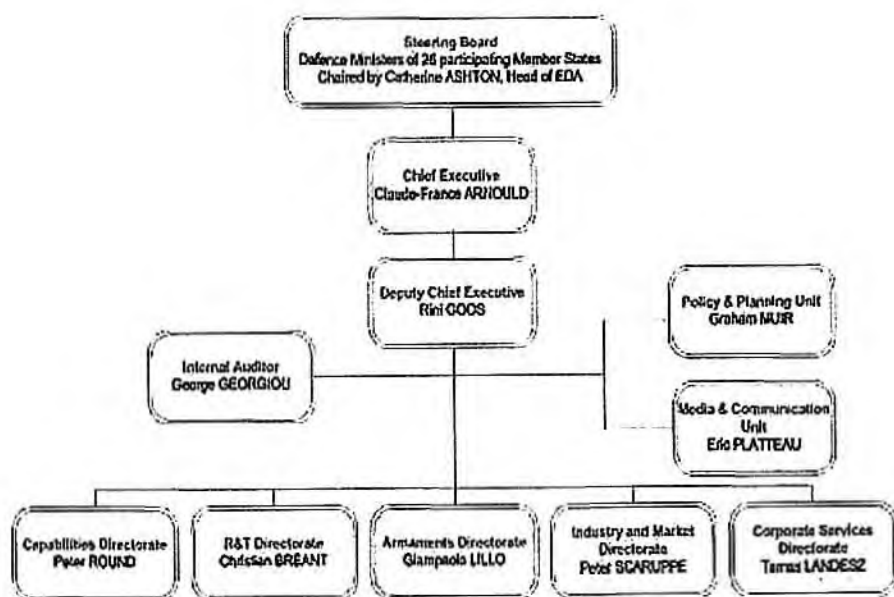
2.3. Организација и начин на работа

Европската одбранбена агенција поседува единствена поставеност која ги одсликува сите аспекти на одбранбениот процес, почнувајќи од соработката во планирањето, способостите, истражувањето и технологиите, вооружувањето и одбранбениот пазар и неговата индустрија. ЕОА е единствената европска агенција чие што управувачко тело се состанува на ниво на министри за одбрана, кои донесуваат одлуки во врска со годишниот буџет, три и едногодишен план за работа како и за проектите/програмите и новите иницијативи. Именуваното лице на позицијата Висок претставник на ЕУ за ЗНБП/Потпретседател на Европската комисија е шеф на Агенцијата, додека главниот извршен директор го избира управниот одбор на ЕОА. Координацијата и работата со земјите членки на ЕОА се реализира преку мрежа на национални лица за контакт⁹⁵.

⁹⁴ Council Decision 2011/411/CFSP, Official Journal of the European Union, (2011)

⁹⁵ Покрај централното лице за контакт (одговорно за подготовка на состаноците на управното тело, организациски, институционални и финансиски прашања) во секоја од земјите членки на ЕОА, постојат и: лице за контакт за способностите, лице за контакт за истражување и технологии, лице за контакт за националните директори за вооружување.

Организационата поставеност и работата на ЕОА е раководена од страна на главен извршен директор и заменик извршен директор, одговорни за работата и управувањето на ЕОА.

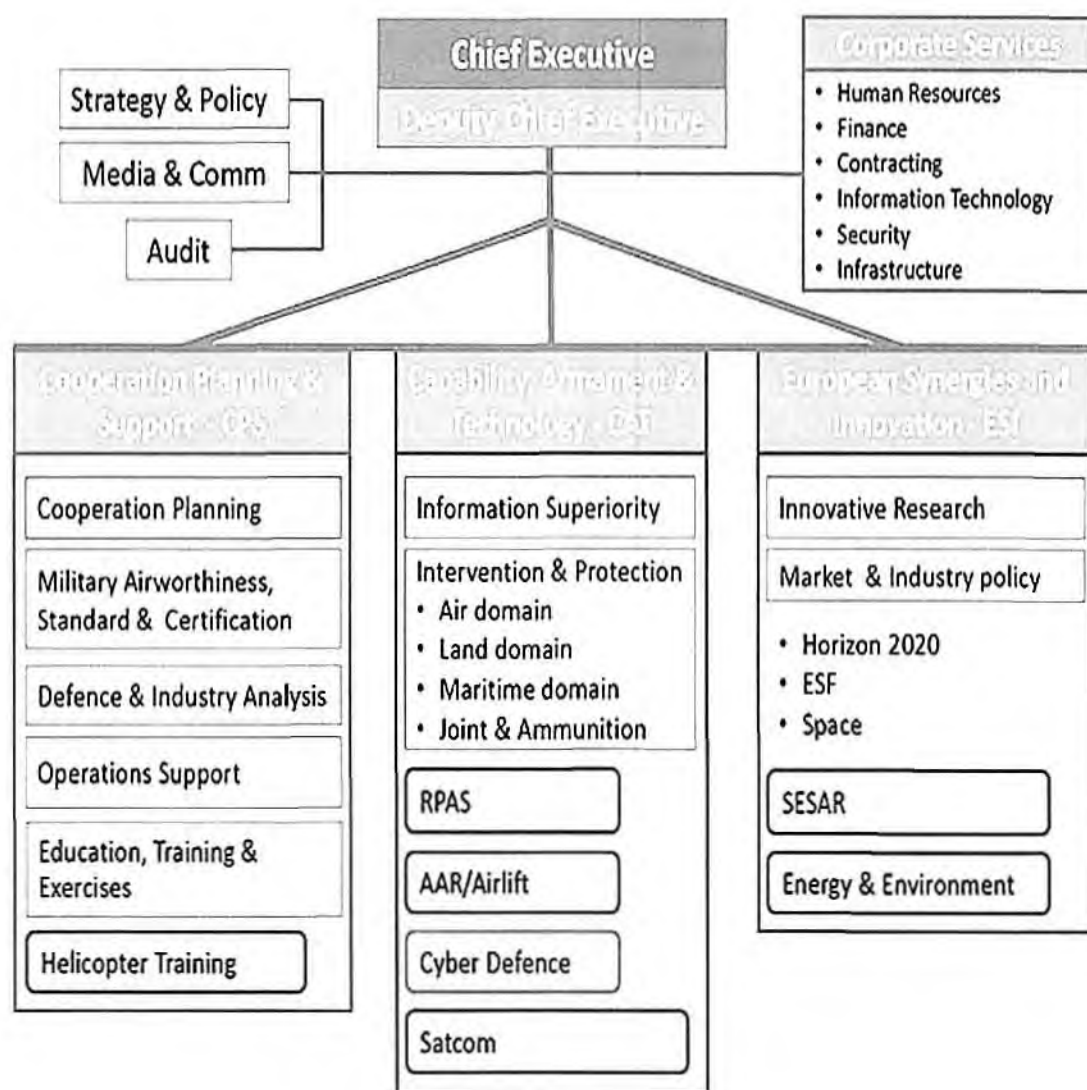

Организациона поставеност⁹⁶

Организациона структура која ја сочинуваат три оперативни директорати:

- Директорат за поддршка и соработка во планирањето;
- Директорат за способности, вооружување и технологии;
- Директорат за европски синегрии и иновации.

⁹⁶ Превземено од www.eda.europa.eu.

Директорати/Оддели на ЕОА⁹⁷

- Директоратот за поддршка и соработка во планирањето е задолжен за планирање на способностите преку Планот за развој на способностите и кооперативната база на податоци, иницијативата за здружување и споделување за унапредување на одбранбената соработка, вклучувајќи ја промоцијата и следењето на Кодексот на однесување во одбраната. Тој ја координира соработката во делот на вооружувањето и обуките за

⁹⁷ Превземено од www.eda.europa.eu.

Прикажаната структурната поставеност е во функција од 01 јануари 2014 година.

заедничките набавки и ги поддржува операционата ЗБОП и ЕУ борбените групи на барање на земјите членки. Директоратот се фокусира на раното препознавање на потребите на европско ниво и ја поддржува одбранбената соработка: нејзиното планирање, обука и тренинг, зајакнување на интероперабилноста: хармонизација на стандардите и сертификација, вклучувајќи воена воздушна безбедност и безбедност на муницијата.

- Директоратот за способности, вооружување и технологии преку својот интегриран пристап е задолжен за подготовка на идните програми при тоа извлекувајќи максимална синергија помеѓу способностите, вооружувањето и развојот и технологијата. Во овој директорат посебно се води сметка за идентифицирање на идните важни одбранбени технологии кои се потребни за поддршка на воените способности. Согласно одлуката донесена во декември 2013 година на Советот на ЕУ, трите главни програми на ЕОА се под одговорност на овој директорат: далечинско управување на авио системите, полнење на гориво во воздух, сателитски комуникации и сајбер одбраната.
- Директоратот за европски синергии и иновации има улога на посредник за прашањата помеѓу националните министерства за одбрана на земјите членки и европските политики кои имаат импликации за одбраната и поддршка на нивните интеракции. Директоратот е точка за координација со Европската комисија, одговорен е за нови истражувања, одбранбениот пазар и индустрија, активности во полето на енергијата и заштитата на животната средина.

Европската одбранбена агенција покрај наведените извршни позиции и директорати, структурата ги содржи:

- Оддел за корпоративни услуги, одговорен за обезбедување и ефикасно водење на финансиските и правните работи, човечките ресурси, склучување на договори, ИТ поддршка и обезбедување.

- Оддел за политика и стратегии, одговорен за поддршка на раководството и управниот одбор на ЕОА и врши координација за политички прашања со: Претседателството на ЕУ, Советот на ЕУ, Европската комисија, Европскиот сервис за надворешна акција, трети организации (НАТО, Европската вселенска агенција, Организацијата за заедничка соработка во вооружувањето) и трети земји.
- Одделот за медиуми и комуникации, одговорен за печатот, веб страната, публикации на ЕОА, медиумско покривање на конференциите и други надворешни комуникации поврзани со одбранбената заедница.

2.4. Финансирање на ЕОА

Начинот на финансирање на Европската одбранбена агенција и правилата кои ја регулираат оваа област се пропишани со Одлуката на Советот на ЕУ од 18 септември 2007 година⁹⁸. Финансиските контрибуции на земјите членки се пресметуваат во согласност со нивните бруто национални приходи (БНП). Буџетот, кој се полни со годишните финансиски контрибуции од страна на земјите членки на ЕОА, се користи за покривање на општите/оперативните и персоналните трошоци. Буџетот за 2013 година изнесуваше 30,5 милиони евра⁹⁹. Информација за официјалните одбранбените податоци¹⁰⁰ на земјите членки на Европската одбранбена агенција за 2012 година, се дадени како прилог 2 на овој труд.

Финансиската структура и издвојувањата на земјите членки за Европската одбранбена агенција се:

⁹⁸ Council Decision 2007/643/CFSP of 18 September 2007

⁹⁹ Извор: www.eda.europa.edu

¹⁰⁰ Официјалниот извештај за 2013 година сè уште не е објавен. Согласно донесените финансиски правила, буџетот од претходната година (во случајот за 2013 година) треба да биде поднесен до управниот одбор на ЕОА од страна на Шефот на Агенцијата, најдоцна до 30 јуни 2014 година.

	% на БНП	Контрибуција за 2012 (во евра)
Австрија	2,3624	687.125
Белгија	2,9965	871.562
Бугарија	0,3058	88.935
Кипар	0,1447	42.080
Чешка	1,1733	341.262
Естонија	0,1205	35.043
Финска	1,5741	457.848
Франција	16,4255	4.777.488
Германија	20,9938	6.106.230
Грција	1,7129	498.211
Унгарија	0,8512	247.775
Ирска	1,0009	291.111
Италија	12,6171	3.669.785
Латвија	0,1519	44.175
Литванија	0,2431	70.710
Луксембург	0,2602	75.672
Малта	0,0494	14.370
Холандија	4,9436	1.437.901
Полска	3,0968	900.735
Португалија	1,2679	368.782
Романија	1,0948	318.424
Словачка	0,5704	165.906
Словенија	0,2928	85.150
Шпанија	8,4322	2.452.590
Шведска	3,1968	929.815
Обединетото Кралство	14,1208	4.107.167
	100	29.085.850

Финансиски контрибуции на земјите членки на ЕОА¹⁰¹

¹⁰¹ Превземено од www.eda.europa.eu. Одговорно тело за донесување/заклучување на буџетот е управниот одбор на ЕОА. Реализацијата на буџетот од претходната година го поднесува Шефот на Агенцијата до управниот одбор на ЕОА.

Глава IV

1. Мисија и функции на Европската одбранбена агенција

Се поголемата улога на ЕУ на меѓународната сцена како фактор на стабилност и нејзиното прераснување во организација која располага со механизми за справување и управување со кризи, резултира со потребата од создавање на постојани политичко-воени структури и агенции на ЕБОП. Развојот на ЕБОП и европските одбранбени/воени способности преку Европската одбранбена агенција се важен елемент кон подобрување, усогласеност и подобра соработка во полето на европската одбрана, притоа овозможувајќи и на ЕУ значајна безбедносна улога на меѓународната сцена.

Сепак операциите покажаа сериозни недостатоци во европските воени способности. Земјите членки на ЕУ направија серија чекори во насока на подобрување воените способности, но сепак јакнењето на одбранбената функција на ЕУ не се одвиваше со посакуваното темпо. Ова е заради недостатокот на вистинска соработка, појава на дуплирање и фрагментација, недостаток на заедничко размислување во делот на развој на структурите и програмите/проектите, кои пак доколку се сведат на минимум и елиминираат ќе се исполни способноста на ЕУ да развие заеднички одбранбени политики и соработки. Во овој контекст оди и одлуката на Советот на ЕУ од декември 2013 година која протежира посистематски и долгорочен пристап кон соработката преку зголемена транспарентност и размена на информации во планирањето на одбраната:

Одбраната е важна. Ефективна заедничка и одбранбена политика ќе помогне кон јакнењето на безбедноста на европските граѓани и ќе допринесе кон мирот и стабилноста во соседството и пошироко во светот. Европската стратешка и геополитичка средина се развива брзо. Одбранбените буџети се ограничени, со што се лимитира развојот, распоредливоста и одржливоста на воените способности. Европскиот одбранбен пазар е фрагментиран со што ја загрозува

одржливоста и конкурентноста на европската одбранбена и безбедносна индустрија¹⁰².

Основна цел за создавањето на Европската одбранбена агенција е да даде поддршка на земјите членки и Советот на ЕУ во нивните напори за зајакнување на европските одбранбени способности во полето на кризниот менаџмент и ЗБОП. Основна мисија на ЕОА е да го поддржува Советот и земјите членки на ЕУ во нивните напори за подобрување на европските одбранбени способности во полето на кризниот менаџмент и да го одржува развојот на европската безбедносна и одбранбена политика, како што е сега и за во иднина.

Мисиите и функциите на ЕОА се да вршат поддршка на Советот на ЕУ и на земјите членки во нивниот обид за унапредување на ЕУ одбранбените капацитети во делот на ЗБОП, преку придвижување и поддршка на кооперативни/заеднички европски одбранбени проекти и програми, поддршка кон развојот на технологии, пораст на европската одбранбена индустрија и технологија и овозможување на форум за европските министри за одбрана.

Функциите на ЕОА се во насока на постигнување на целите дефинирани во ЗНБП и ЗБОП, односно како што е утврдено со членовите 2 и 5 од заедничката одлука за воспоставување од 12 јули 2004 година.

Европската Одбранбена Агенција, во делокругот на својата мисија која е одредена со одлуката за создавање, ги има следните четири функции, покривајќи:

- развој на одбранбени способности во областа на кризниот менаџмент;
- промоција на одбранбениот развој и технологии;
- промоција на соработката во вооружувањето;
- градење на технолошка и индустриска база и создавање на конкурент одбранбен европски пазар.

¹⁰² Види: <http://www.consilium.europa.eu>

1.1. Развој на одбранбените способности во областа на кризниот менаџмент

Подобрувањето и зајакнувањето на воените способности на земјите членки, како и нивниот понатамошен развој во насока на потребите за оперативна имплементација на европската безбедносна и одбранбена политика претставува стратегиска мисија на Европската одбранбена агенција. Во рамки на делување на Европската одбранбена агенција, на 3 октомври 2006 година, управниот одбор на ЕОА ја усвои иницијалната долгорочна визија за потребите на европските одбранбени способности и капацитети¹⁰³. Визијата претставуваше преглед на глобалната безбедност и предизвиците со кои се соочуваат европските сили и европската безбедносна и одбранбена политика. Во документот се дадени насоки за градењето на идните европски одбранбени способности при тоа нагласувајќи одредени прашања за кои одбранбените планери треба да обрнат внимание:

- индустриската политика (зголемување на инвестициите и консолидација на европската одбранбено-технолошка индустриска база);
- интероперабилноста (да се постигне преку поголемо заедништво на опреми и системи и здружување на способностите);
- забрзана набавка (особено при експлоатација на нова технологија);
- рамнотежа на воените сили;
- разузнавање, информации, анализи и поседување на флексибилност (во случаи кога истото не е предвидено).

Според документот, планирањето на силите и нивните способности мораат да се базираат на ефективност и сеопфатност и тоа преку исполнување на: синергија, распоредливост, селективност и оддржливост¹⁰⁴.

¹⁰³ Во ноември 2005 година, управниот одбор побара од ЕОА да изработи почетна долгорочна визија за потребите на европските способности и капацитети, за период од две децении кон напред. Документот беше изработен во период од 11 месеци и во него беа вклучени претставници/експерти од владите, Воениот комитет на ЕУ, претставници од Европската индустрија, Европскиот институт за безбедносни студии од Париз и претставници од академските институции.

¹⁰⁴ Наведените карактеристики се дадени како анекс на документот за иницијалната почетната визија на европските потреби на способности и капацитети, наречен идни профили на способностите. Анексот е поделен на шест области: командување, информирање, поврзување, обезбедување, распоредување и оддржување.

Врз основа на усвоената визија, земјите членки и дадоа задача на ЕОА да развие и изработи план за развој на способностите кој би требало да обезбеди структурен и системски пристап кон градењето на способностите на вооружените сили на земјите членки на ЕУ за операции во рамки на ЕБОП и воедно да помогне во развивањето на нивните национални програми и планови. Целите на ваквата задача беа¹⁰⁵.

- конкретизирање на насоките од иницијалната долгорочна визија за потребите на европските одбранбени способности и капацитети;
- одредување приоритетите во развојот на способностите;
- создавање на можности за соработка и здружување на ресурсите.

Развојот на одбранбените способности во областа на кризниот менаџмент се одредени и со заедничката одлука¹⁰⁶ за воспоставување на ЕОА:

- соработка со соодветните тела на Советот на ЕУ, и користење на механизмот за развој на способностите, за идентификација на понатамошните одбранбени потреби во квалитативни и квантитативни услови;
- координација во процесот на имплементација на европскиот акциски план, како и сите наследни планови;
- преглед и процена на критериумите кои земјите треба да ги усогласат преку процесот на европскиот акциски план и механизмот за развој на способностите;
- промоција и координирање на хармонизацијата на воените потреби;
- идентификација и предлагање на здружени активности;
- процена на финансиските приоритети за развојот на способностите и набавка.

Процесот на планирање на способностите во рамки на заедничката безбедносна и одбранбена политика е отпочнат со одлука на управниот одбор на ЕОА од 08 јули 2008 година. Планот за развојот на одбранбените

¹⁰⁵ Види: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/esdp/92189.pdf

¹⁰⁶ Од 12 јули 2004 година

способности¹⁰⁷ е креиран заеднички, во соработка меѓу: земјите членки на ЕОА, Секретаријатот на Советот на ЕУ и Воениот комитет на ЕУ (поддржан од ЕУ Воениот персонал). Планот им потпомага на државите при креирање на нивното национално одбранбено планирање и претставува важен елемент во сеопфатниот процес на развојот на воените способности. Лоцирањето на планот за развој на способности во рамките на ЕОА придонесе за нејзино позиционирање како 'адреса' за развој на европските одбранбени способности. Планот за развој на способностите е дизајниран врз основа на следните општи принципи:

- ▶ Планот претставува основна алатка за овозможување на здружување и соработка;
- ▶ Планот не е наднационален и има за цел само да ги информира националните планови и програми на земјите членки;
- ▶ Планот е рамка за преглед на основниот карактер на сегашните и идните операции на кризен менаџмент;
- ▶ Планот го поддржува концептуалниот развој и интеграцијата на технологијата во воените способности;
- ▶ Планот е жив/променлив документ¹⁰⁸ кој се надоградува соодветно и во зависност од потребите на земјите учеснички и соодветните тела на ЕУ.

Планот е соодветен 'документ во движење', кој е предмет на понатамошни евентуални ревизии произлезени од потребните способности, потенцијалните недостатоци, сегашните/идните безбедносни трендови и можностите за соработка помеѓу државите во различните проекти и програми.

Развој на одбранбени способности во областа на кризниот менаџмент подразбира соработка на Европската одбранбена агенција и со други

¹⁰⁷ Планот во традиционална смисла на зборот не е План (стриктен) во кои се дадени бројот на воени единици и големината на опремата на земјите членки кои би требало да ги поседуваат на нивна страна. Туку, Планот овозможува соодветен преглед на идните потребни одбранбени способности, а врз основа и земајќи ги во предвид влијанијата на идните безбедносните предизвици, технолошкиот развој и останати трендови.

¹⁰⁸ Првиот План е претставен од страна на управниот одбор на ЕОА во јули 2008, а подоцна по прв пат беше надограден во 2011. Втората надоградба е во тек и се очекува да биде претставена кој крајот на 2014 година.

организации, посебно со НАТО. Соработката се реализира и координира преку ЕУ-НАТО група за способности¹⁰⁹. Групата треба да обезбеди конзистентност и комплементарност и преку истата да се обезбеди избегнување на дуплирањето во развојот на одбранбените способности на двете страни. Средбите на Групата се од чисто информативен карактер, не се одржуваат на редовна основа и за време на меѓусебните средби се врши размена на информации, но не се донесуваат одлуки за тоа како организацијата ќе се соочи по одредени прашања. Генерално ваквиот тип на соработка овозможува солиден степен на транспарентност и соработка помеѓу ЕУ и НАТО. Постојат примери¹¹⁰ каде се постигнати одредени резултати, но засега пронаоѓање на решение за проблемот со дуплирањето на способностите не е на повидок, особено имајќи ја желбата на двете организации посебно да ги извршуваат иницијативите во оваа област.

Планот ги надополни првичните процеси од оваа област и допринесе за остварување на дополнителна вредност преку препознавање на конкретни области и одредени постапки, кои на крајот треба да придонесат кон остранивање на недостатоците. Планот за развој на способностите на ЕОА овозможува дефинирање и развој на европските воени способности преку општоприфатен форум на заеднички дискусии и процес на размена на информации. Со планот се дефинира рамката на земјите членки преку која треба да ги подобрат нивните заеднички воени способности потребни за ЕБОП, се дава анализа на потребните капацитети и потенцијалните недостатоци до 2025 година и претставува база на податоци и приоритети кои би требало да им помогнат на државите во препознавањето на области на соработка од заеднички интерес. Ваквиот начин на соработка допринесува за подобрување и зајакнување на координацијата помеѓу националните елементи на земјите членки на ЕОА, а развој и успехот на планот за одбранбените способности исклучиво зависи од степенот на инволвираност на земјите членки во овој процес.

¹⁰⁹ Групата произлегува од т.н. Берлин плус аранжманот. Групата ја сочинуваат претставници од сите НАТО земји членки и оние ЕУ држави кои се членки на НАТО или на иницијативата Партнерство за мир и имаат потпишано билатерални безбедносни договори со организацијата и одредените воени персонали од двете организации. Малта и Кипар не се дел од оваа група.

¹¹⁰ Оцена на ЕУ Каталогот за потреби 05 од страна на NC3A (Агенција на НАТО за консултации, команда и контрола). Генерално размената на информации и соработка се одвива во планирањето на силите, но не и во областа на развојот на способностите.

1.2. Промоција на одбранбениот развој и технологии

Зајакнувањето на одбранбениот развој и технологиите имаат се поголема улога во рамките на одбранбените сили. Нивната улога е унапредена со подобрувањето на развојот на системите за вооружување кои прераснаа во стратегиски оддели во воените сили, а со тоа и во развојот на воените способности. Во насока на развојот на одбранбените способности во областа на кризниот менаџмент, подобрувањето на ефикасноста на европското одбранбено истражување и технологиите се една од главните цели на европската одбранбена агенција. Со заедничката одлука за воспоставување на ЕОА, членот 5/делот 3.4, поврзан со промоцијата на одбранбениот развој и технологии, наведено е дека ЕОА ќе работи кон исполнување на:

- промоција на истражувањето со цел исполнување на идните потребни одбранбени и безбедносни способности, а со тоа зајакнување на Европската индустриска и технолошка основа во оваа област;
- координација и планирање на заеднички истражувачки активности;
- подобрување на одбранбениот развој и технологии преку проекти и студии;
- соработка со Европската комисија во насока на максимална комплементарност и синергија помеѓу одбранбените и цивилните или безбедносни поврзани развојни програми.

Имајќи ги во предвид наведените задачи, главната функција на ЕОА во промоцијата на одбранбениот развој и технологиите е развивањето политики и стратегии преку кои би се зајакнала европската соработка во истражувањето и технологиите помеѓу земјите членки и засилување на одбранбената технологија во Европа, а со тоа и подобрување на одбранбените способности.

Ефикасното и здружено инвестирање бара стратегија која би ги водела и воспоставила побарувањата на учесниците на различните проекти/програми во одбранбеното истражување и технологиите.

Со одлука на управниот одбор на ЕОА на 10 ноември 2008 година, а поради справување со растечките потреби за истражувања и технологии согласно новите трендови/предизвици, мултилатерланта соработка, развојот на одбранбените опреми и системи беше усвоена Стратегијата за истражување и технологија¹¹¹. Воспоставувањето на Стратегијата и овозможи на ЕОА подобро да ја реализира својата улога, ефикасност и придонес кон одржувањето на идните одбранбени и индустриски способности. Стратегијата е предвидена да биде 'активен документ' кој во континуитет би требало да извлекува корист од нејзиниот напредокот добиен во текот на времето. Стратегиска визија на документот е:

“Подобрувањето и развивањето на ефикасни истражувања и соработка во областа на науката и технологијата, ќе ги испорачаат потребните технологии кои ќе ги зајакнат воените способности за краткорочните, среднорочните и долгорочните потреби согласно временските трендови”.

Стратегијата за истражување и технологии има за цел да ги поттикне сите учесници (Европската одбранбена агенција, земјите членки, индустријата, академските институции, истражувачките центри и др.) кон реализирање на визијата на оваа стратегија. Основата на Стратегијата се состои од приоритетна листа на клучните технологии и истражувања кои побаруваат значаен напор. Листата претставува првично усогласување на земјите членки, соодветен водич на добавувачите на одбранбена опрема, истата треба да резултира кон подобра интеграција на европската технолошка и индустриска база, зајакнување на европската одбранбена индустрија, зголемување на прекуграничната соработка на компаниите и бројот на учесниците и потребата од синергија помеѓу цивилните и воените активности. Во насока на справување со наведеното, Стратегијата опфаќа три елементи: краеве (ends), средства (means) и начини (ways).

Првиот елемент се однесува на технологиите во кои треба земјите членки би требало да инвестираат, а со цел на достигнување на своите амбиции и подобрување на иднината на европските воени капацитети. Направена е

¹¹¹ Види: http://archive-ue2008.fr/webdav/site/PFUE/shared/import/1110_cagre_defense/a_european_defence_research_and_technology_strategy_EDA_en.pdf

прелиминирна листа на приоритетните одбранбени технологии составена, на европско ниво, од дваесет и две заеднички истражувачко-технолошки приоритети: радио фреквентни генерички и мултифункционални технологии; електронска заштита на системите и нивна интеграција; електронски хардвери; моделирање, дизајн и поддршка; сензори за контрола и управување; командно-технолошки технологии, комуникациски технологии (HF, VHF и UHF); дизајн и менаџирање на брановите; управување со мрежата на технолошките информации; технологии за стабилно и безбедно управување и размена на информации; персонална интеграција и интероперабилност; енергетика и енергетски материјали; војнички системи; деминирање и контра мобилни системи; технологии за извори на напојување и снабдување; технологии за копнени платформи (структура, мобилност); непостојани копнени системи; воздушни технологии (авио модели, погон, аеродинамика, хеликоптери, беспилотни летала); дефинирање на животната средина (океанографија, анализа и хидрографски техники); непостојани поморски системи (особени подводни); физичка заштита и концепти, дизајн, симулација и моделирање.

Вториот елемент, средствата претставуваат механизми, структури и процеси чија примена и адаптација треба да го поддржи првиот елемент. Најважни средства се:

- Подобрување на интеграцијата на одбранбената технологија и индустриска база во една поширока база на снабдување. Во рамките на ова се подразбира: воспоставување на стратегиски дијалог меѓу одбранбената индустрија, проширување на база на снабдувачи и промовирање на истражувањето и технологијата. Преку зголемувањето на истражувањето и развивањето на технолошките бази се оддржува европската безбедност во снабдувањето, конкурентноста се подобрува и јакне на европската одбранбена индустрија.

- Зајакнување на ефикасноста во технолошко-истражувачката соработка треба да обезбеди охрабрување на појаките земји членки кои се повеќе посветени на истражувањето и технологиите. Тоа треба да придонесе до подобро управување/соработка во истражувањето/технологиите и забрзување/добивање на ефикасност при реализацијата на проектите и програмите од првиот елемент

а со тоа и остварување на директен бенефит за европските одбранбени способности.

- Промоција на технолошкиот напредок која треба да и обезбеди на ЕУ преднос во однос на својата конкуренција како и да обезбеди соодветни алатки за идентификување на нови технологии кои би довеле до остварување на идни истражувачко-технолошки проекти и програми.

Третиот елемент на стратегијата за истражување и технологии се начините, методите и активностите. Тие служат за остварување и имплементација на првиот односно вториот елемент преку соодветни планови. Користењето на овие начини имаат за цел, јасно да укажат како активностите во развојот на истражувањето и технологијата се поврзани со оперативните и индустриските способности. Европската одбранбена агенција изработува вакви начини согласно потребите и тоа најчесто за одредена група на земји членки, наместо на европско ниво.

1.3. Промоција на соработката во вооружувањето

Во средина на постојан притисок кон одбранбените буџети, зголемувањето на трошоците за набавка на вооружување и намалувањето на воената опрема ја нагласуваат потребата од пронаоѓање на поефикасни начини за овозможување на потребните воени способности. Креирањето на заедничка рамка за идентификација и приоритетите е само прв чекор кон поконкретна соработка во областа на вооружувањето. Со цел да се унапреди и засили европската соработка во вооружувањето и зајакне европската безбедносна и одбранбена политика, управниот одбор на ЕОА на 15 октомври ја донесува Европската стратегија за вооружување¹¹². Од Европската стратегија за вооружување произлегуваат три стратегиски цели:

¹¹² Види: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/European_Armaments_Cooperation_Strategy.pdf

Првата стратегиска цел е исполнувањето на потребите за одредени способности преку генерирање, промоција и оддржување на кооперативни програми. Во насока на постигнување на оваа стратегиска цел, земјите учеснички и ЕОА треба да ги идентифицираат можностите за соработка пред започнувањето на животниот циклус за соодветната потреба, базирајќи се на планот за развој на способностите. Кога специфираната воена потреба ќе биде усогласена, понатамошните кооперативни програми би требало да бидат систематски подготвени преку т.н. 'подготвителна фаза' и потоа раководени од страна на соодветни извршни агенции, притоа земајќи ги во предвид одлуките кои биле донесени од страна на земјите вклучени/имаат интерес за соодветната воена потреба. Здружената соработка би требала да продолжи во текот на целиот животен процес, од почетокот до неговиот крај, но и во понатамошните идни евентуални надградувања на специфираната воена потреба. Зајакнувањето на соработката во областа на вооружувањето во делот на набавките, а во врска со подобрувањето на првата стратегиска цел, од европската стратегија за соработка во вооружувањето произлегуваат следните дејства кои земјите членки и ЕОА треба да ги направат:

- ЕОА, во консултација со земјите членки, да изработи: Прирачник за реализација на 'подготвителната фаза' од програмата, која ќе ги вклучи методите и алатките со кои ќе се дефинираат улогите, крајните резултати и одлуките на земјите членки на национално и колективно ниво.
- употреба на резултатите и приоритетите утврдени од страна на планот за развој на одбранбените способности и од земјите членки, како основа за креирање на краток до долгорочен развој на способностите во рамките на ЕБОП;
- изработка на планови за набавка или одбранбена опрема, кои би овозможиле соработка при првата можност;
- во насока на хармонизирање на можностите за соработка, ЕОА на самиот почеток потребно е да ги упрости и поддржи заедничките штабни цели и заедничките штабни потреби и ги охрабри земјите членки да ги информираат останатите за нивните потреби;

- препознавање на иновативни начини на соработка, посебно оние кои се однесуваат на двојната употреба на технологиите кои можат истовремено да се користат во воените и безбедносните сектори;
- размена на информациите преку базата на податоци на планот за развој на одбранбените способности, а со цел спречување на евентуално пропуштени можности за соработка;
- доколку постои намера од надоградување на постоечките големи средства, ЕОА треба да им ги предложи можностите и бенефитите од здружена опција на останатите земји членки (слични по поседување на такви големи воени средства);
- зголемување на соработката и интероперабилност.

Втората стратегиска цел е осигурување дека европската одбранбена технолошка-индустриска база и инвестициите се ориентирани кон градењето на способностите и ги поддржуваат идните кооперативни програми. За оваа намена, европската одбранбена технолошка-индустриска база мора да биде постојано надоградувана, да постои поголема транспарентност и заедничко разбирање помеѓу владите и одбранбените индустрии на државите. Ова побарува развој и индентификација на стратегиски области во европскиот одбранбен пазар. Креирањето на ваквиот одбранбен пазар ќе придонесе за производство на воена опрема која ќе биде набавувана од страна на земјите членки на подолг временски период. Поврзано со самата стратегија, зајакнувањето на соработката во областа на вооружувањето/делот на набавките, во насока на подобрувањето на втората стратегиска цел, произлегуваат следните дејства кои земјите членки и ЕОА треба да ги направат:

- размена на соодветни информации помеѓу владите и индустриите во насока на долгорочно планирање на европските способности и долгорочно инвестициско планирање во индустријата;
- во набавките, а со цел унапредување на работата, потребна е транспарентност и компатабилност на политиките и практиките.

- во склад со стратегијата за европска одбранбена технолошка индустриска база, неопходно е:

- подобрување на европската безбедноста на информациите и снабдувањето;
- сигурност дека најважните европски индустриски капацитети се сочувани или развиени;
- потрага по рационални и флексибилни пристапи во индустриското учество кои би придонеле до подобрување на ефикасноста и ефективноста на здружените проекти;
- проширување на придонесот на малите и средните претпријатија.

Третата стратегиска цел на стратегијата за соработка во вооружувањето е подобрувањето на ефективноста и ефикасноста на европската соработка во областа на вооружувањето. Согласно стратегијата, подобрувањето на ефективноста и ефикасноста на европската соработка во вооружувањето/во делот на набавките, земјите членки и ЕОА треба да ја реализираат преку:

- обуки и практични искуства, споделување на заедничкото разбирање на политиките и процесите кои се однесуваат на здружените програми;
- преку публикации и брифинзи, ширење на значенијето на бенефитот од соработката од здружените програми, посебно кон оние нации кои се на својот почеток;
- развој на најдобри практики при менаџирањето на одбранбените материјали за стандардизација;
- ЕОА, заедно со земјите членки и останати заинтересирани учесници, да развие преглед на релевантните агенции и даватели на услуги во делот на менаџирање на здружените програми;
- ЕОА треба да имплементира и оддржува концептуален прирачник за европската одбранбена база за тестирање и оцена.

▪ изработка и промоција на: Прирачник на најдобрите практики при соработката во вооружувањето. Прирачникот да го изработи ЕОА и треба да содржи:

- преглед на причините и предностите на соработка;
- модели на ефикасна реализација на заедничките набавки;
- процедури кои ќе помогнат при аплицирање на 'животниот' циклус и циклусот кои се однесува на трошоците;
- најдобри практики при менаџирањето на стандардизацијата;
- европски насоки за квалитет;
- генерален договор (примерок), сочинет од сет на стандардни услови за договор, кој би можел да биде користен за основа за склучување на здружени програми за вооружување;
- водич за соработка во потсистемите и компонентите;
- подобрување на безбедноста при набавките и информациите;
- иновативни пристапи во финансирањето на програмите;
- мерки за најповолни временски рамки и трошоци за здружените програми за вооружување;
- споделување на практиките во процесот на набавките помеѓу земјите членки и анализа на научените лекции од здружените програми;
- промоција на практични и вредносни анализи во рамки на подготвителните фази на програмите;
- поддршка и промоција на методите на кризниот менаџмент во однос на европските тела за стандардизација;
- прашања за данокот за додадена вредност а поврзани со здружените програми;

1.4. Технолошка и индустриска база и создавање на конкурент одбранбен европски пазар

Градењето на европската одбранбено-технолошката и индустриска база представува важен столб кон поддржувањето на заедничката безбедносна и одбранбена политика. Технолошката и индустриска база има за цел на организација на институциите, инфраструктурата и идеите во насока на обезбедување безбедни набавки на потребните одбранбени материјали за вооружените сили, развој на технологии и реализација на економска корист. Одредувањето на потребните одбранбени потреби на земјите според сопствените согледувања, фрагментацијата на европскиот одбранбен пазар, нивниот развој преку посебни истражувачки-одбранбени програми и нивна реализација преку засебни национални набавки се покажа економски неодржливо. Во средина на мултинационални операции, европските одбранбените потреби мораат да се усогласени, производството и развојот поефикасни преку користење на програми/проекти на здржување и споделување. Резултатот е постигнување на интегрирана европска одбранбено-технолошка и индустриска база, што всушност е и една од основните функции на европската одбранбена агенција: јакнење на европската технолошка и индустриска база и да го даде својот придонес во создавање на конкурентност во европскиот одбранбен пазар. Потребата од европски пристап кон оваа проблематика ја забележува и првиот шеф на ЕОА, г-дин Хавиер Солана:

"Никој од нас (земјите членки на ЕУ) неможе денеска, како нација, да оддржи здрава и конкурентна одбранбена индустрија. Здравата, а можеби самиот опстанок, на европската одбранбена индустрија побарува европски пристап како и европска стратегија"¹¹³.

Оваа функција првично и е дадена на ЕОА со заедничката одлука за нејзиното формирање, и подоцна потврдена со Лисабонскиот договор: "индетифицирање и имплементација на корисни мерки со цел јакнење на индустриската и технолошка база и подобрување на ефикасноста на воените трошоци".

¹¹³ Говор на г-дин Солана за време на отворањето на годишната конференција на ЕОА, по прашањето за европската одбранбена технолошка и индустриска база, февруари 2007, Брисел.

Првиот чекор кон создавање на европска технолошка и индустриска база е направен од страна на ЕОА со претставувањето на документот насловен: Карактеристики на силна европска технолошка и индустриска база¹¹⁴, со кој беа договорени трите основни елементи: управувани способности, компетентност и конкурентност. Врз основа на овој документ, на 14 мај 2007 управниот одбор на ЕОА ја донесе стратегијата на европската одбрана за градење на технолошка и индустриска база. Главна цел на донесувањето на оваа стратегија е одредувањето на идните оперативни потреби на вооружените сили, употреба на најкисини технологии и креирање на подобра конкурентност во Европа, но и по широко¹¹⁵.

Одбранбената индустрија има потреба од инвестиции и конкурентност, но исто така таа е во голема мера е зависна од владите на земјите членки (национални правила, клиенти, инвеститори). Поради ова, донесената стратегија на ЕОА за европската одбрана за градење на технолошка и индустриска база, има за цел на воспоставување на иницијативи и политики кои би овозможиле воспоставување на одбранбена индустрија во Европа согласно договорените карактеристики, и тоа преку:

- Одредување на приоритетите (приоритизација на воените способности; индентификација на клучните технологии и индентификација на клучните индустриски способности);
- Обединување на барањата;
- Зголемени инвестиции;
- Обезбедување на сигурноста на набавките;
- Зголемена соработка и слободна конкурентност.

¹¹⁴ Усогласен од страна на управниот одбор на ЕОА, 20.09.2006 година, Во документот е наведено, ако европските земји сакаат да ја развиваат и оддржуваат европската технолошка и индустриска база со горенаведените карактеристики, тие треба да работата кон постигнување на: поголема консолидација и поделба на работата, поголема интеграција во пошироката индустриска база и помала зависност од не-европските производители на вајважните одбранбени технологии.

¹¹⁵ Стратегијата исклучиво не ја промовира соработката само во Европски рамки, туку покрај споменатото истотака таа дава можност за соработка со не-европски земји и невладини организации.

Одбранбените способности побаруваат постоење на одбранбен пазар, соодветна европска одбранбена технолошка и индустриска база. Тоа би резултирало со зајакната европската безбедносна и одбранбена политика поддржана од страна на соодветна индустриска структура која би била способна за снабдување и оддржување на високо технолошки одбранбени системи потребни за денешните вооружени сили.

Составот на земјите членки во ЕОА, нивниот одбранбен индустриски развој е на различно ниво. Државите се водат по своите политички, финансиски и стратегиските интереси кои се тесно поврзани со одбранбената индустрија. Имајќи ја во предвид ваквата разлика, некои земји се повеќе односно помалку 'погодени' од донесувањето/имплементирањето на самата стратегија. Имплементацијата на стратегијата е поддржана со серија на мерки на активности од страна на управниот одбор на ЕОА (кои се реализираат во блиска соработка помеѓу владите на земјите и индустријата) тоа се: идентификација на клучните индустриски способности, обезбедување на сигурност на набавките помеѓу земјите, зголемена конкурентност на пазарот за одбранбена опрема, проширување на понудата на снабдувачите и подобрување на соработката во областа на вооружувањето.

Како и претходните наведени стратегии кои ги поддржуваат основите функции и мисијата на европската одбранбена агенција, стратегијата за европската одбранбено-технолошка и индустриска база претставува почеток на долг процес кој ќе побарува соработка, преговарање и пред се вистинска заложба од страна на земјите членки.

Заклучок

Појавата на Европската унија како глобална политичко-економска сила доведе до потребата ЕУ да земе учество и во безбедносно-одбранбените прашања. Почетоците на европската безбедносна и одбранбена архитектура започнуваат по завршувањето на Втората светска војна. Европската Унија е политичка и економска организација со специфична, сложена институционална структура со посебни механизми за донесување на одлуки. Европската унија преку своите институции и односите помеѓу земји членки постепено ја разви заедничката надворешна и безбедносна политика.

Како што е наведено во овој труд, специфичноста и сложеноста на Европската Унија лежи во нејзините уникатни институции и организации. Ова е прикажано преку наведените теории за европските интегративните процеси. Истите ни овозможуваат поширока слика за тоа како европските процеси и институции функционираат, како се поставени, како се остваруваат приоритетите на ЕУ и интересите на земјите членки. Имајќи ги во предвид овие карактеристики, Европската Унија едноставно тешко може да се дефинира, спореди или пак стави во ниту една позната категорија на постоечка меѓународна организација. Самото разбирање на ЕУ зависи од нејзината институционална структура, организациите и специфичните односи во неа, процесите на соработка, но и натпреварот помеѓу земјите членки.

Поставеноста, функционирањето, соработката во рамките на ЕУ, како и теориите за европските интеграции ни даваат појасна претстава за одвивањето на внатрешните процеси помеѓу земјите членки, донесувањето на одлуките поврзани со развитокот на европската одбранбена соработка, одбранбените способности во полето на ЗБОП како и за самото креирање и развојот на европската одбранбена агенција. Процесите, иницијативите и одлуките се одвиваат бавно, но сепак незапирливо.

Првите движења започнаа кон крајот на педесетите години од минатиот век кога се појавија иницијативи кои промовираа зајакната соработка: Бриселскиот договор од 1948 и создавањето на Европската заедница за јаглен и челик од 1951 година. Подоцна, воспоставувањето на европската политичка соработка послужи за создавање на Заедничката надворешна и безбедносна политика, а договорот од Мастрихт ја креираше политичка рамка за понатамошна одбранбена соработка¹¹⁶. Договорот од Мастрихт т.н. Договорот за ЕУ, потпишан во фебруари 1992, го заокружи процесот на дотогашната економска и политичка соработка и отвори нова фаза во односите помеѓу земјите членки на ЕУ, при што европската политичка соработка се трансформира во Заедничка Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП).

Одбранбената соработка меѓу европските држави е иницирана за време на состанокот во Брисел, одржан на 17 март 1948 година. Бриселскиот договор претставува основа за економска, социјално-културна соработка и за колективна самоодбрана помеѓу земјите кои го потпишаа¹¹⁷. Во развојот на европската одбранбена политика значење имаат: Нордвјјкската декларација (мај 1994), Лисабонскиот состанок (јуни 1995), Декларацијата од Сент-Мало (декември 1998), состанокот во Келн (јуни 1999), состанокот во Хелсинки (декември 1999), состанокот во Санта Марија (јуни 2000), состанокот во Ница (декември 2000) и состаноците во Лајкен (декември 2001) и Севиља (јуни 2002) година.

Еден од најзначаните чекори во полето на безбедносната и одбранбена сфера е направен со Договорот од Амстердам, одржан на 17 јуни 1997 година¹¹⁸. Со овој Договор земјите членки на ЕУ се согласија за ревизија на Договорот од Мастрихт. Во рамките на Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП) е промовирана Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП).

¹¹⁶ Според Член J.4 наведено е: "сите прашања поврзани со безбедноста на ЕУ, вклучувајќи ја и евентуално заедничката одбранбена политика, што можеби во текот на времето ќе води кон заедничка одбрана".

¹¹⁷ Земји потписнички: Белгија, Франција, Луксембург, Холандија и Велика Британија. Понатаму во 1954 година со амбасантите за соработка во безбедноста и одбраната воспоставена е ЗЕУ.

¹¹⁸ Договорот од Амстердам стапи во сила на 1 мај 1999 година.

Воените конфликти кон крајот од 20-от век, настанати на европскиот континент придонесоа јакнење на инструментите на ЗНБП, преку својот главен елемент: Европската Безбедносна и Одбранбена Политика (ЕБОП). Главна цел на европската безбедносна и одбранбена политика е да ја подобри позицијата на ЕУ во одговорот на безбедносните предизвици кои се наоѓаат на нејзините граници. Ова подразбира употребливи политички и воени инструменти во рамки на ЗНБП/ЕБОП. Со влегување во сила на Лисабонскиот Договор (ЛД), ЕБОП е преименувана во Заедничка Безбедносна и Одбранбена Политика (ЗБОП).

Влегувањето на ЛД во сила, претставува камен темелник за понатамошниот развој и чекор понатаму кон понатамошно целосно интегрирање на европските одбранбени способности во рамките на ЗБОП. Новите содржини во Лисабонскиот договор кои се однесуваат на заедничката безбедносна и одбранбена политика и овозможуваат јакнење, повеќе можности за поголема ефикасност, видливост и политичка сплотеност:

- Создавање на Европски Сервис за Надворешни Работи (ECHR/EEAS);
- Воведување на клаузула за солидарност и заедничка одбрана;
- Се прошируваат целите и делокругот на Петерсбуршките задачи;
- Одлука за усвојување на Протоколот за
Постојана Структурна Соработка (ПСС);
- Официјално претставување на
Европската одбранбена агенција во рамките на ЛД.

Земајќи ги во предвид новите содржини во ЛД може да се заклучи дека договорот дава значаен поттик во правец на промоција и поддршката на заедничката европска политика во областите на надворешните, безбедносните и одбранбените прашања. Во овој контекст, одредбите од ЛД креираат ветер во грб за проширување на одговорностите и функциите на Европската одбранбена агенција во делот на европската безбедносна и одбранбена политика.

При истражувањето на ЗБОП, до усвојувањето на Лисабонскиот договор и период по него, можеме да констатираме дека одлуките и иницијативите претставуваат придонес кон јакнењето на воените способности и капацитети, со цел постигнување на поголем, покохерентен и поефикасен развој на воените способности за кризниот менаџмент во рамките на ЗБОП.

Европските држави преку Советот на ЕУ донесоа политики и иницијативи кои го зајакнаа процесот на градење на европската одбрана. И покрај значајните финансиски ресурси кои се одвојуваат за одбраната, европските земји се соочуваат со недостаток на воени способности и соодветни опремени вооружени сили за потребите на ЗБОП. Проблемот генерално не е во висината на финансиите кои се одделуваат за одбраната, туку прашањето како земјите ги трошат истите и на што. Сеуште најголемиот дел од одбранбените буџети се троши за персонал и инфраструктура, отколку за нова опрема и истражување. Во европски рамки, покрај буџетските ограничувања секоја од земјите оддржува командни структури, организации за логистика, инфраструктури за тренинг, агенции за набавки и слично. Оваа ситуација особено тешко се оправдува кога поголемиот дел на земјите членки немаат ниту средства ниту амбиција за лансирање на сопствена воена операција (самостојно без нивните партнери). Неуспехот во справувањето со овие предизвици, стравот за губењето на националната безбедност заради евентуалната соработката помеѓу државите, трансатланските односи ја прикажува состојбата во европската одбранбена соработка како 'Кимера' (Chimera)¹¹⁹.

Се поголемата улога на ЕУ на меѓународната сцена, како фактор на стабилност и нејзиното прераснување во организација која располага со механизми за справување и управување со кризи, го поплучи патот кон потребата од создавање на постојани политичко-воени структури и агенции на ЗБОП. Во овој контекст, европките лидери преку советот на ЕУ, донесоа и развиа сет на иницијативи кои го градеа процесот на европската одбрана и

¹¹⁹ Кимера е животно од грчката митологија. Составено е од три животни: лав, змија и коза. Употребата на овој термин е кога треба да се опише нешто мистично или нешто составено од различни одвоени делови.

воедно поставувајќи си предмет цели во рамки на ЗБОП¹²⁰. Една од иницијативите со основна цел за овозможување на подобра соработка и премостување на споменатите недостатоци е создавањето на Европската Одбранбена Агенција (EOA).

Нејзиното создавање во 2004 година претставува заеднички производ на земјите членки на ЕУ, кој треба да придонесе кон градењето на воени способности потребни за операциите на кризен менаџмент во рамките на заедничката безбедносна и одбранбена политика.

EOA е европска агенција со основна мисија да го поддржува Советот и земјите членки на ЕУ во нивните напори за подобрување на европските одбранбени способности во полето на кризниот менаџмент и да го одржува развојот на европската безбедносна и одбранбена политика како што е сега, така и во иднина. Поддршката на функциите на EOA ги овозможуваат трите нејзини стратегии:

- Стратегијата за истражување и технологии (ги препознава стратегиските технологии и вештини кои се потребни за сочувување и понатамошен развој, реализирани преку здружени истражувачки и технолошки проекти);
- Стратегијата на европската одбрана за градење на технолошка и индустриска база (насочена е кон остварување на самооддржливост на клучните одбранбени индустриски капацитети и технологии);
- Стратегијата за соработка во вооружувањето (се стреми кон ширење на прекуграничната одбранбена соработка).

Важноста и предизикот за една ваква агенција, своевременно ја потврдува Високиот Претставник на ЕУ/ЗНБП, г-дин Хавиер Солана: "Агенцијата мора да докаже дека Европа може да понуди воени капацитети и способности кои се потребни за кризен менаџмент. Пред нас е голема работа: како на пример

¹²⁰ Meirino, Arturo Alfonso, Colonel, European Defence Agency: Past, Present & Future, Ministerio de Defensa, Spain, (2010)

анализи за капацитетите, индетификација на Р&Т приоритетите и одлука за поставување на иновативни механизми, како на пример Кодекс на Однесување во одбранбените набавки".

Од направеното истражување, воспоставените мисии и функции на ЕОА овозможуваат:

- интегриран пристап на кооперативни/заеднички проекти и програми на најекономчен можен начин, кои ќе резултираат со поефикасно и рационално трошење на одбранбените буџети на земјите членки;
- градење на заедничката европска база на способности;
- применување на строгите правила за јакнење на европските оперативни капацитети;
- поддршка кон развојот на технологии;
- пораст на европската одбранбена индустрија и технологија;
- создавање на конкурентна индустриска база со соодветно технолошко ниво
- долгорочна визија за интегриран европски одбранбен индетитет;
- овозможување на форум за европските министри за одбрана;
- кохерентен развој на капацитети, каде што побарувачката и понудата се оптимално поврзани со: заштедата на време и намалувањето на трошоците;
- поголема соработка која обезбедува можности за индустриско реструктурирање и напредокот на одбранбените сектори на државите.

Појавата на ЕОА на европската сцена предизвика поместување на односите и работните навики на нејзините земји членки. Широкиот спектар на одговорности на ЕОА, ја зголемија и подобрија координацијата (преку лицата за контакт и редовните состаноци во соодветните формати) помеѓу различните сектори во националните министерства за одбрана. Активното учество на европските држави во работата и програмата на агенцијата е клучот за нејзиното успешно идно функционирање. Од проучувањето се покажа дека од

нејзиното создавање до денес, сите држави на ЕУ¹²¹ се и нејзини членки и истите имаат постојан интерес кон ЕОА. Покрај европските земји, силен интерес за соработка во оваа област имаат пројавено интерес и склучено административни аранжмани земји кои не се дел од ЕУ, со што ЕОА станува референтна точка за одбранбени прашања и тоа не само во, туку и надвор од ЕУ.

Развојот на воените способности на ЕУ се од исклучителна важност за одбранбената соработка во полето на ЗБОП. Истражувањето покажа дека развитокот на ЗБОП, развојот, мисиите и функциите на Европската одбранбена агенција допринесуваат и ги зголемуваат европските одбранбени способности на полето на кризниот менаџмент. Во оваа смисла, земјите членки ќе биде потребно да се договорат за: хармонизирање на нивните потреби за опремување, долгорочно одбранбеното планирање, истражување и развој на технологии, како и отварање на европскиот пазар. Успехот од постигнувањето на одредени договори по заедничките програми/проекти на ЕОА зависи од политичката волја на нејзините земји членки, бидејќи постоењето на меѓувладиниот пристап во донесувањето на одлуките во рамките на ЕУ, не ја олеснува нејзината суштина на постоење.

¹²¹ Освен Кралството Данска

Библиографија

1. "10 years after Saint Malo". European Union Institute for Security Studies, (2009) Keohane, Daniel.
2. "Европската Унија низ призмата на Европската безбедност". Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Филозофски факултет, (2007) Гоцевски Трајан, Бакрески Оливер, Славески Стојан.
3. "Европската Унија низ призмата на Европската безбедност". Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Филозофски факултет, (2007) Гоцевски Трајан, Бакрески Оливер, Славески Стојан.
4. "Европска безбедност; Концепти, процеси и институции". Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Филозофски факултет, (2010) Георгиева, Лидија.
5. "European Defence Agency: Past, Present & Future", Ministerio de Defensa, Spain, (2010) Spanish Ministry of Defence.
6. "Europe's new defence agency". Centre for European reform, (2004) Keohane, Daniel.
7. "Институции на ЕУ: До Лисабон и по него". Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Филозофски факултет, (2010) Ванковска, Билјана.
8. "Implications of the Lisbon Treaty on the European Union's CSDP and the Emerging Strategic Winter, Andreas and Anderson A. David. *Partnership between NATO and the EU*", (2011) Winter, Andreas and Anderson A. David.
9. "Кризен менаџмент". Универзитет „Св. Кирил и Методиј“-Филозофски факултет, (2008) Митревска, Марина.
10. "Permanent Structured Cooperation for Effective European Armed Forces". EGMONT Royal Institute for International Relation, (2010) Biscop, Steven and Coelmont, Jo.
11. "Pol it, Share it, Use it: The European Council on Defence". EGMONT Royal Institute for International Relation, (2013) Biscop, Steven.
12. "Securing the future of European defence", European Institute for Security Studies, (2013) Barcikowska, Anna.
13. "The EU and armaments co-operation", Centre for European reform, (2002) Keohane, Daniel.

14. "The European Defence Agency and Permanent Structured Cooperation". Defense Studies, (2012) Chappell, Laura and Petrov, Petar.
15. "The EU Security Strategy: A new framework for ESDP and equipment the EU Rapid Reaction Force". International Security Information service, Europe, (2003) Mawdsley, Jocelyn and Quille, Gerrard.
16. "Унификација на системите во услови на глобализација"; Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“- Филозофски факултет, (2008) Гоцевски, Трајан.
17. "Handbook on CSDP", Second Edition, (2012) Rehrl, Jochen, and Hans-Bernhard Weissert.
18. "What ambitions for the European Defense in 2020? ". Paris, European Union Institute for Security Studies, (2010) Vasconselos, Alvaro de
19. Council Joint Action 2004/551/CFSP, Official Journal of the European Union,(2004)
http://www.eda.europa.eu/docs/documents/COUNCIL_JOINT_ACTION_2004_551_CFSP.pdf
20. Council Decision 2011/411/CFSP, Official Journal of the European Union, (2011)
http://www.eda.europa.eu/docs/documents/EDA_Council_Decision.pdf
21. European Parliament Resolution 2011/2177(INI)), Official Journal of the European Union, (2011)
http://www.europarl.europa.eu/RegData/seance_pleniere/textes_adoptes/pr_ovoire/2011/12-14/0574/P7_TA-PROV%282011%290574_EN.pdf
22. Protocol on Permanent Structured Cooperation, Official Journal of the European Union, (2008)
http://en.wikisource.org/wiki/Consolidated_protocols,_annexes_and_declarations_attached_to_the_treaties_of_the_European_Union/Protocols#PROTOCOL_28No_10.29_ON_PERMANENT_STRUCTURED_COOPERATION_ESTABLISHED_BY_ARTICLE_42_OF_THE_TREATY_ON_EUROPEAN_UNION
23. European Defence Agency, <http://www.eda.europa.eu/>
24. European Security Strategy, (2003)
<http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>

Временски развој на Европската одбранбена агенција:

10 декември 1991 година

Состанок на ЗЕУ и донесување на декларација за улогата на ЗЕУ, релациите на ЗЕУ во ЕУ и со НАТО¹²². Со документот, оперативната улога на ЗЕУ е зајакната со мерки, процена и дефинирање на соодветни мисии, структури и средства, каде спаѓаат и зајакнување на соработката во областа на вооружувањето со понатамошна цел на формирање на Европска Агенција за вооружување.

07 февруари 1992 година

Потпишување на Договорот за Европската унија во Мастрихт. Во прилог кон Договорот, е вклучена и декларација на Западноевропската унија (ЗЕУ) од 10 декември 1991, која обезбедува меѓу другото и мерки за: "зајакната соработка во областа на вооружувањето со цел идно создавање на европска агенција за вооружување".

19 јуни 1992 година

Советот на Министри на Западна Европска Унија (ЗЕУ) во Петерсбург, Германија донесоа нови задачи т.н. Петерсбуршките задачи кои вклучуваат: хуманитарни и спасувачки мисии, мисии на одржување на мирот и мисии на кризен менаџмент, вклучувајќи мировни операции.

декември 1992 година

За време на состанокот на министерите за одбрана на 13 земји во Бон, Германија, извршен е трансфер на функциите од Независната Европска Програм Група (Independent European Program Group-IEPG)¹²³ на Западноевропската унија (ЗЕУ).

¹²² Види: <http://www.w eu.int/documents/911210en.pdf>

¹²³ Независната Европска Програм Група (НЕПГ/IEPG) е формирана во 1976 година, како форум за соработка во полето на вооружувањето со цел на креирање на Европска Агенција за вооружување. Види: <http://www.w eu.int/weag/weag.htm>

мај 1993 година

Формирање на Западно Европската Група за Вооружување (Western European Armaments Group-WEAG)¹²⁴, која ја заменува Независната Европска Програм Група (IEPG). Како и на IEPG, главна цел на WEAG е креирање на Европска агенција за вооружување.

01 ноември 1993 година

Стапување во сила на Договорот за Европската Унија од состанокот во Мастрихт¹²⁵, одржан 02 февруари 1992 година.

01 јануари 1995 година

Четврто проширување на ЕУ со државите: Австрија, Финска и Шведска (ЕУ-15).

24 јануари 1996 година

Документ на Европската Комисија COM (96) 10¹²⁶. Со документот, Комисијата забележува дека прашањата поврзани со производството и трговијата во областа на вооружувањето се поврзани со одбраната и надворешната политика на земјите членки на ЕУ.

03 јуни 1996 година

Формирање на Европскиот Безбедносен и Одбранбен Индетитет во рамките на НАТО¹²⁷, со цел подобрување на структурата на НАТО и ефикасноста на своите мисии базирано на силно транс-атланско партнерство.

¹²⁴ Во мај 1993 е формирана Западно Европската Група за Вооружување (ЗЕГВ). Први земји членки: Белгија, Данска, Франција, Германија, Грција, Италија, Луксембург, Холандија, Норвешка, Португалија, Шпанија, Турција и Обединетото Кралство. По состанокот одржан во ноември 2000 година во Марсеј, Франција, нови членки се приклучија и: Австрија Чешка Финска, Унгарија Полска и Шведска. Во тоа време ЗЕГВ има и придружни членки: Бугарија, Естонија, Латвија, Литванија, Романија, Словачка и Словенија. Телото е затворено на 23 мај 2005 година.

¹²⁵ Види: http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_maastricht_en.htm

¹²⁶ Види: "The challenges facing the European defence industry; a contribution to taking action at the European level", точка 3.2. http://ec.europa.eu/internal_market/publicprocurement/docs/defence/com96-10_en.pdf

¹²⁷ Договорено за време на министерскиот состанок на Северно Атланскиот Совет на НАТО, одржан во Берлин, Германија. NATO Ministerial Meeting Communiqué <http://www.nato.int/docu/pr/1996/p96-063e.htm>

12 ноември 1996 година

Формирање на Организацијата за заедничка соработка во вооружувањето (OCCAR)¹²⁸.

18/19 ноември 1996 година

Министрите за одбрана на Западно Европската Група за Вооружување (WEAG) ја создаваат Западната Европска Организација за вооружување (WEAO)¹²⁹.

17 јуни 1997 година

Потпишување на Договор¹³⁰ за време на состанокот одржан во Амстердам. Со истиот е направен значаен прогрес во делот на заедничката безбедносна и одбранбена политика. Декларацијата на ЗЕУ, приложена кон Завршниот акт од Амстердамскиот Договор, упатува на студијата на "соработка во областа на вооружувањето, како што е соодветно, во рамките на западноевропските Група за вооружување (WEAG), како Европски форум за соработка во вооружувањето, каде ЕУ и ЗЕУ во контекст на рационализација на Европскиот пазар на вооружувањето и основање на Европска Агенција за Вооружување". WEAG/WEAO беа признати како "европски органи за вооружување".

18 ноември 1997 година

Состанок на министрите за одбрана на Западно Европската Група за Вооружување (WEAG) во Ерфурт¹³¹. На состанокот е договорено да се изработи главен план, со временска рамка, кој ќе ги води понатамошните чекори кон приближување на европската соработка во вооружувањето со крајна цел на создавање на европска агенција за вооружување.

¹²⁸ Види: <http://www.occar.int/188>. Од страна на министрите за одбрана на Германија, Франција, Италија и Обединетото Кралство. OCCAR формално правно беше одобрен на 28 јануари 2001.

¹²⁹ Види: <http://www.weu.int/weag/ahsgeaa.htm>

¹³⁰ Договорот од Амстердам потпишан е на 17 јуни 1997 година од страна на Министрите за надворешни работи на ЕУ, кој понатаму влегува во сила на 01 мај 1999 година.

¹³¹ Види: <http://www.weu.int/documents/971118en.pdf>

16/17 ноември 1998 година

Состанок на министрите за одбрана на Западно Европската Група за Вооружување (WEAG) во Рим¹³². На состанокот е договорено Главниот план да биде основа за понатамошен развој и создавање на Европската агенција за вооружување.

03/04 декември 1998 година

Британско Француски самит одржан во Саинт-Маало. На самитот со заедничка декларација¹³³, договорено е Европа да ја зајакне својата улога на меѓународната сцена во справувањето со ризиците, да ги зајакне своите вооружени сили кои би биле поддржани од страна на силна и конкурентна европска одбранбена индустрија и технологија.

04/05 јуни 1999 година

Состанок на Европскиот совет во Келн. На состанокот е лансирана Европската Безбедносна Одбранбена Политика (ЕБОП) и пренесени се функциите на Западната Европска Унија (ЗЕУ) на Европската Унија (ЕУ). На состанокот е назначен Хавиер Солана за функцијата Генерален Секретар/Висок претставник за Заедничката Надворешна и Безбедносна Политика (ЗНБП).

15 ноември 1999 година

Состанок на Советот за општи работи, на кој покрај министрите за надворешни работи, беа присутни и министрите за одбрана на ЕУ. На состанокот беа дискутирани заклучоците од Келн и како понатаму да се зајакнува европската безбедносна и одбранбена политика. Во рамки на ЕБОП, потенцирана е важноста на европската соработка во областа на вооружувањето.

¹³² Види: <http://www.weu.int/documents/981116en.pdf>

¹³³ Види: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/French-British%20Summit%20Declaration,%20Saint-Malo,%201998%20-%20EN.pdf>

10/11 декември 1999

На состанокот на Советот на ЕУ во Хелсинки¹³⁴, а како дел од јакнењето на заедничката европска политика за безбедност и одбрана, поддржан е развојот на воените и не-воените способности на ЕУ за кризен менаџмент. Советот ги донесе воените способности кои требаа да бидат спремни за исполнување на сите Петербуршки задачи при операции предводени од ЕУ, кои требаше да сочинуваат 50.000 до 60.000 луѓе, 400 борбени авиони и 100 воени бродови и силите требаа да бидат подготвени за распоредување 60 дена од добивањето на задачата од страна на Советот на ЕУ. Договорено е да се воспостават постојани политички и воени структури, аранжманми кои ќе дозволат учество на не-ЕУ земји членки, постојани аранжмани кои ќе овозможат целосна соработка и консултации помеѓу ЕУ и НАТО, паралелно на воените способности да се воспостави не-воен механизам за кризен менаџмент кој би овозможил координација и повеќе ефикасност на цивилните средства и ресурси кои се на располагање на ЕУ и земјите членки.

19/20 јуни 2000

Состанок на Советот на ЕУ во Санта Марија да Феира¹³⁵, а следствено на одлуките од Хелсинки, индетифицирани се четири области на цивилните способности за кризен менаџмент: 5000 полициски службеници (од кои 1000 од нив треба да бидат распоредливи во рок од 30 дена по донесувањето на одлуката), владеење на правото (приближно 3000 експерти планирани да бидат поддршка на полициските службеници), цивилна администрација (планирани да пружат помош на локалната администрација во специфичната кризна област) и цивилна заштита (индетификација на три тимови за брз преглед на кризната ситуација и креирање на листа до 2000 експерти од различни области).

¹³⁴ http://www.europarl.europa.eu/summits/hel2_en.htm

¹³⁵ http://www.europarl.europa.eu/summits/fei1_en.htm

27 јули 2000

Официјално влегување во сила на Писмото на намери. Писмото претставува вид на договор и прв пример на поблиска европска соработка во областа на вооружувањето помеѓу Франција, Германија, Италија, Шпанија, Шведска и Обединетото Кралство со основна цел создавање на политички и правни мерки кои би овозможиле олеснително индустриско реструктурирање и промоција на европската одбранбена индустрија.

07/09 декември 2000

Потпишување на Договорот од Ница¹³⁶, со кој се засилуваат одбранбените и безбедносните надлежности. Договорена е и структурата на новите политичко-безбедносни и воени тела на ЕУ. Со договореното, на ЕУ и се даваат средства и инструменти кои треба да придонесат кон исполнување на својата улога на меѓународната сцена во полето на безбедноста и одбраната, и тоа преку: развој на воените способности и јакнење на способностите за кризен менаџмент, воспоставување на постојани политички и воени структури, аранжмани кои дозволуваат учество на не-ЕУ земји членки (НАТО членки) и други земји кои се кандидати за членство во ЕУ во операциите на кризен менаџмент предводени од ЕУ, постојани аранжмани кои овозможуваат консултации и соработка помеѓу ЕУ и НАТО, пренос на соодветните функции на ЗЕУ во ЕУ, аранжмани за консултации и учество со останати потенцијални партнери и превенција на конфликтите.

21 септември 2001

Вонреден состанок на Советот на ЕУ¹³⁷ со цел анализа на настанатата ситуација по извршените терористички напади во Њујорк на 11 септември 2001 година. За време на состанокот одлучено е борбата против тероризмот да биде приоритет на ЕУ повеќе од било кога.

¹³⁶ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/00400-r1.%20ann.en0.htm

¹³⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/140.en.pdf

14/15 декември 2001

За време на состанокот на Советот во Лајкен¹³⁸, ЕУ усвои декларацијата за оперативната способност на европската безбедносна и одбранбена политика, со што ЕУ се стекна со способност за извршување на одредени операции на кризен менаџмент. Во насока на зајакнување на европските способности за учество во операции на кризи кои ќе ги покриваат сите Петербуршки задачи одлучено е да се финализираат аранжманите со НАТО, како и со останатите партнери на ЕУ, согласно договореното во Ница.

21/22 Јуни 2002

Одлука на Советот на ЕУ во Севиља¹³⁹ со која што одлучено е да се зголеми учеството на ЕУ во борбата за тероризмот. Одлучено е да се продолжи со зајакнувањето на ЕБОП преку подобрувањето на воените и цивилните капацитети за управување со кризи.

16 декември 2002

Овозможување пристап на ЕУ до НАТО ресурсите за кризен менаџмент, заедничка декларација на НАТО и ЕУ: Берлин плус аранжман.

11 март 2003

Документ на Европската Комисија COM (2003) 113¹⁴⁰. Целта на документот е понатамошно зајакнување и придонес кон поголема ефикасност во одбранбената индустрија, а во насока на успешен развој на ЕБОП.

¹³⁸ http://ec.europa.eu/smart-regulation/impact/background/docs/laeken_concl_en.pdf

¹³⁹ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72638.pdf

¹⁴⁰ European Defence - Industrial and Market Issues; Towards an EU Defence Equipment Policy. Види: ftp://ftp.cordis.europa.eu/pub/era/docs/com_equip_031103_en.pdf

19/20 јуни 2003

Состанок на Советот на ЕУ во Солун, на кој е донесена одлука¹⁴¹ и задолжени соодветните тела на Советот да ги превземат сите потреби чекори за создавање на меѓувладина агенција (во текот на 2004).

17 ноември 2003

Состанок на Советот на ЕУ во Брисел, во формат на министри за надворешни работи. На состанокот се поддржани дотогашните заклучоци за креирање на 'Агенција' во полето на одбранбените способности, развојот, набавките и вооружувањето.

12/13 декември 2003

Состанок на Советот на ЕУ во Брисел и усвојување на Европската безбедносна стратегија насловена: "Побезбедна Европа во подобар свет". Стратегија ја поддржува и го индетифицира креирањето на одбранбена агенција како важен елемент и придонес кон пофлексибилен и ефикасен развој на европските ресурси.

18 февруари 2004

За време на Самитот на ЕУ во Берлин, земјите: Германија, Франција и Обединетото Кралство предложија создавање на 'Борбените групи' (1500 војници, кои би биле во состојба да бидат распоредени надвор од територијата на ЕУ и тоа 5 до 10 дена по донесувањето на таквата одлука од страна на Советот на ЕУ и со само одржливост од 30 до 120 дена).

01 март 2004

Одлука на Советот на ЕУ за воспоставување на 'Атена' механизмот. Атена е механизам кој ги менаџира финасиите на заедничките трошоци поврзани со воени операции под ЕБОП.

¹⁴¹ Види: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/76279.pdf

Правилата за финансиска контрибуција се регулирани со членот 41.2 од Договорот за ЕУ, според кој земјите членки (без Данска) вршат годишни уплати согласно нивните бруто национални приходи.

01 Мај 2004

Петто проширување на ЕУ со државите: Унгарија, Латвија, Литванија, Словачка, Малта, Словенија, Полска, Чешка, Кипар и Естонија (ЕУ-25).

12 јули 2004

Состанок на Советот на ЕУ во Брисел и донесување на заедничка одлука за формирање на Европската Одбранбена Агенција (ЕОА)¹⁴².

17 септември 2004

Прв состанок на управниот одбор на ЕОА¹⁴³, претседаван од страна на Високиот претставник за ЗНБП, Хавиер Солана. Состанокот е оддржан во Нордвјик, Холандија и тоа пред почетокот на неформалниот состанок во формат на министри за одбрана на земјите членки на ЕУ.

23 септември 2004

Документ на Европската комисија COM (2004) 608¹⁴⁴. Документот содржи мерки и предлози со цел создавање на конкурентен европски пазар на одбранбената опрема, притоа нагласувајќи ги трите карактеристики: фрагментација одбранбените пазари по националните линии, постоење на специфични карактеристики на одбранбените набавки во однос на останатите набавки и сложената правна рамка. Во истиот, ЕОА со мандат на Советот на ЕУ и во консултација со Европската комисија треба да помогне во воспоставувањето на европскиот одбранбен пазар.

¹⁴² Види: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/COUNCIL_JOINT_ACTION_2004_551_CFSP.pdf

¹⁴³ Види: <https://www.eda.europa.eu/info/hub>

¹⁴⁴ Green Paper on Defence Procurement; Види: http://ec.europa.eu/green-papers/index_en.htm

22 ноември 2004

Втор состанок¹⁴⁵ на управниот одбор на ЕОА во формат на министри за одбрана. Донесен е првиот буџет (за 2005 година) и првата годишна работна програма.

21 ноември 2005

Состанок на управниот одбор на ЕОА на ниво на министри за одбрана на кој е донесена одлука од 01 јули 2006 година, на волонтерска основа, да се воспостави интерговернментален режим кој би ја поттикнал конкурентноста во одбранбените набавки. Режимот оперира согласно принципите и практиките одредени во кодексот за однесување: заеднички бенефит, заедничка поддршка, фер и еднаков третман кон понудувачите, заедничка транспарентност и одговорност и волонтерски пристап на земјите учеснички.

14 декември 2005

Прв договор на ЕОА за беспилотни воздушни превозни технологии¹⁴⁶.

09 февруари 2006

Прва годишна конференција на ЕОА за истражување и технологија.

01 јули 2006

Одлука за нов европски одбранбен пазар за опрема, врз основа на Кодексот на однесување за одбранбени набавки од 21.11.2005 година. Во донесувањето на одлуката учествуваа сите ЕУ земји членки, освен: Бугарија, Данска, Романија и Шпанија. Создавањето на европскиот одбранбен пазар за опрема се сметаше за стратешки чекор кон зајакнување на европската одбранбено технолошка и индустриска база.

¹⁴⁵ Види: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs

¹⁴⁶ Види: https://www.eda.europa.eu/info-hub/news/2005/12/13/EDA_Awards_First_Contract_For_Unmanned_Air_Vehicle_Technology_Study

01 јануари 2007

Шесто проширување на ЕУ со државите: Бугарија и Романија (ЕУ-27)

01 јули 2007

Пристапување на Шпанија и Унгарија кон интерговернменталниот режим и кодексот на однесување во одбранбените набавки.

05 декември 2007

Документ на Европската комисија COM (2007) 764¹⁴⁷. Документот претставува стратегија во која се предлагаат серија на предлози кои би требало да ја направат европската одбранбена индустрија повеќе конкурентна.

25 април 2008

Пристапување на Бугарија кон интерговернменталниот режим и кодексот на однесување во одбранбените набавки.

26 мај 2008

За време на состанокот на управниот одбор на ЕОА на ниво на министри за одбрана, Норвешка¹⁴⁸ (иако не беше член на ЕУ) пристапува кон интерговернменталниот режим и кодексот на однесување во одбранбените набавки.

15 октомври 2008

За време на состанокот на управниот одбор на ЕОА во формат на национални директори за вооружување е донесена Европската стратегија за соработка во вооружувањето¹⁴⁹. Овој документ ја поддржува европската безбедносна и одбранбена политика и имаше три цели: промоција и олеснување на

¹⁴⁷ Види: http://europa.eu/legislation_summaries/enterprise/industry/l10131_en.htm

¹⁴⁸ Првиот Административен аранжам со не-ЕУ членка е потпишан со Норвешка во 2006 година. Покрај Норвешка, вакаов тип на аранжам има потпишано Швајцарија во 2012 и Србија во 2013 година. Со потпишувањето на вакот тип на аранжман, на не-ЕУ земјите им се овозможува учество во проектите и програмите на ЕОА и учествуваат во управувачкото тело на ЕОА како набљудувачи.

¹⁴⁹ Види: http://www.eda.europa.eu/docs/documents/European_Armaments_Cooperation_Strategy.pdf

соработката во фаза на подготовката на програмите, координација со европската одбранбено индустриска и технолошка база и подобрување на соработката во вооружувањето врз основа на научени лекции од претходните програми.

11 декември 2008

Извештај за спроведувањето на Европската стратегија за безбедност, насловен: Обезбедување на безбедност во променлив свет, за време на состанокот на Советот на ЕУ во Брисел.

17 ноември 2009

Состанок на Советот за општи и надворешни работи. На маргините на состанокот е одржан состанок на управувачкото тело на ЕОА на ниво на министри за одбрана, на кој се разговараше за ЕБОП операциите и мисиите, воените способности и прашања поврзани со ЕОА. Советот одбележа 10 години од ЕБОП и ја усвои министерска декларација, насловена: "10 години ЕБОП-Предизвици и можности"¹⁵⁰.

18 ноември 2009

Согласно новиот Договор од Лисабон, поставен е првиот Претседател на ЕУ, г-дин Херман Ван Ромпуј, а мадам Кетрин Ештон е назначена за нов Висок претставник за ЗНБП и прв човек на ЕОА.

01 декември 2009

Лисабонскиот Договор влегува во сила. Европската одбранбена агенција станува европска меѓувладнина организација.

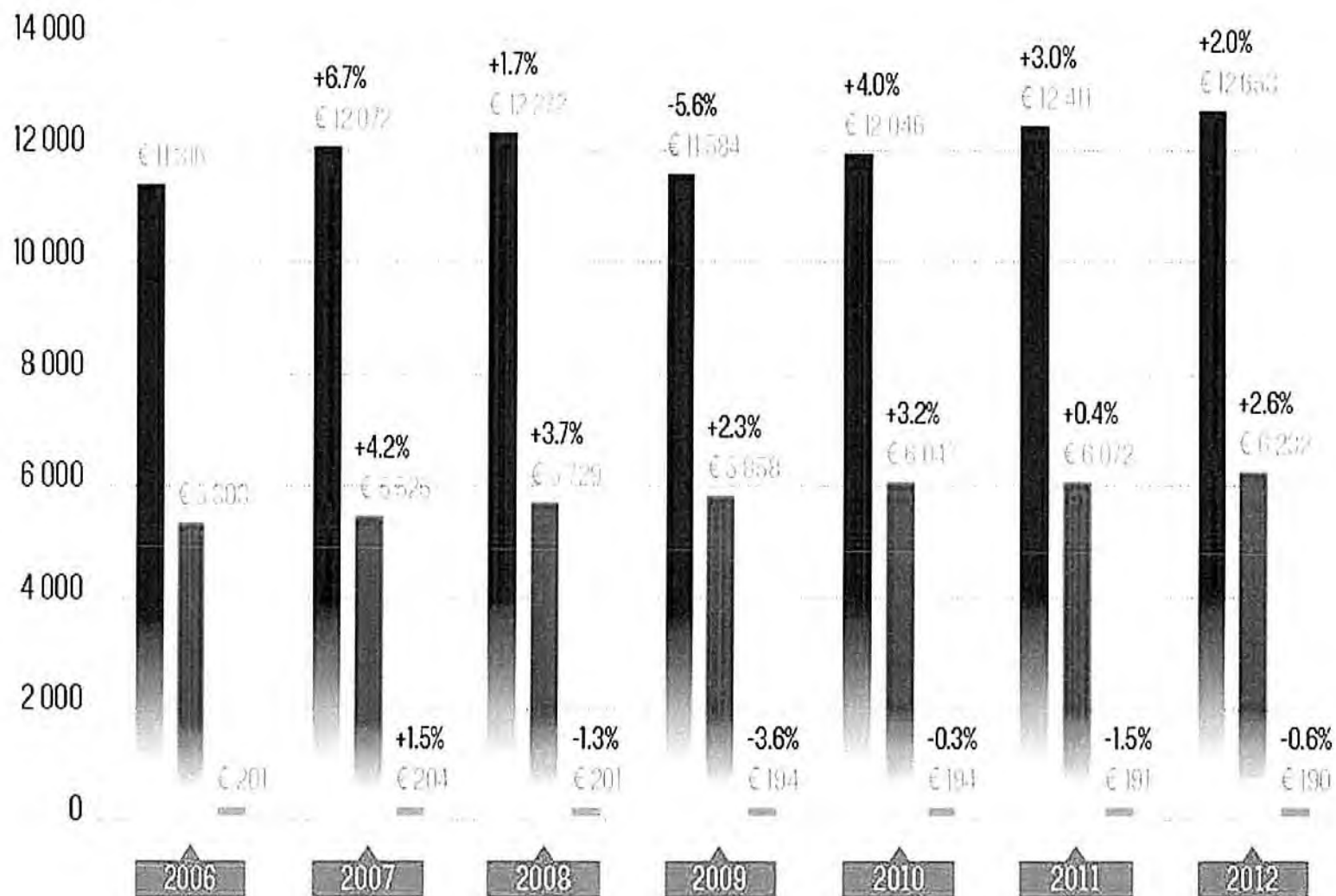
12 јули 2011

Одлука на Советот на ЕУ за статутот, седиштето и оперативните правила на ЕОА¹⁵¹.

¹⁵⁰ Види: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_Data/docs/pressdata/en/esdp/111274.pdf

¹⁵¹ Оваа одлука ја замени одлуката на Советот од 12 јули 2004 година.

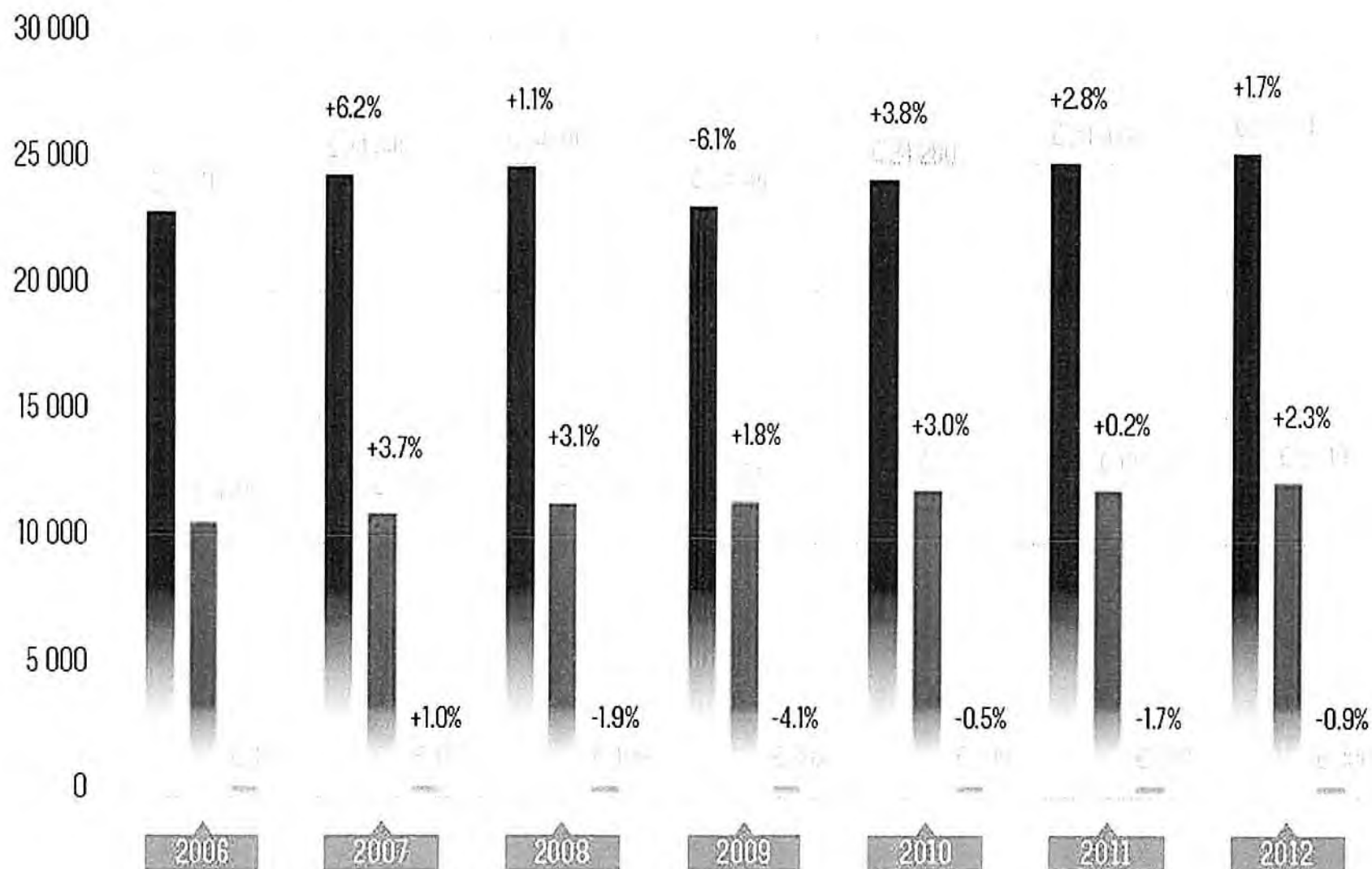
Бруто национален приход - Вкупни трошоци на Владите и вкупни одбранбени трошоци
(во милијарди евра)

- Бруто национален приход
- Вкупни владини трошоци
- Одбранбени трошоци

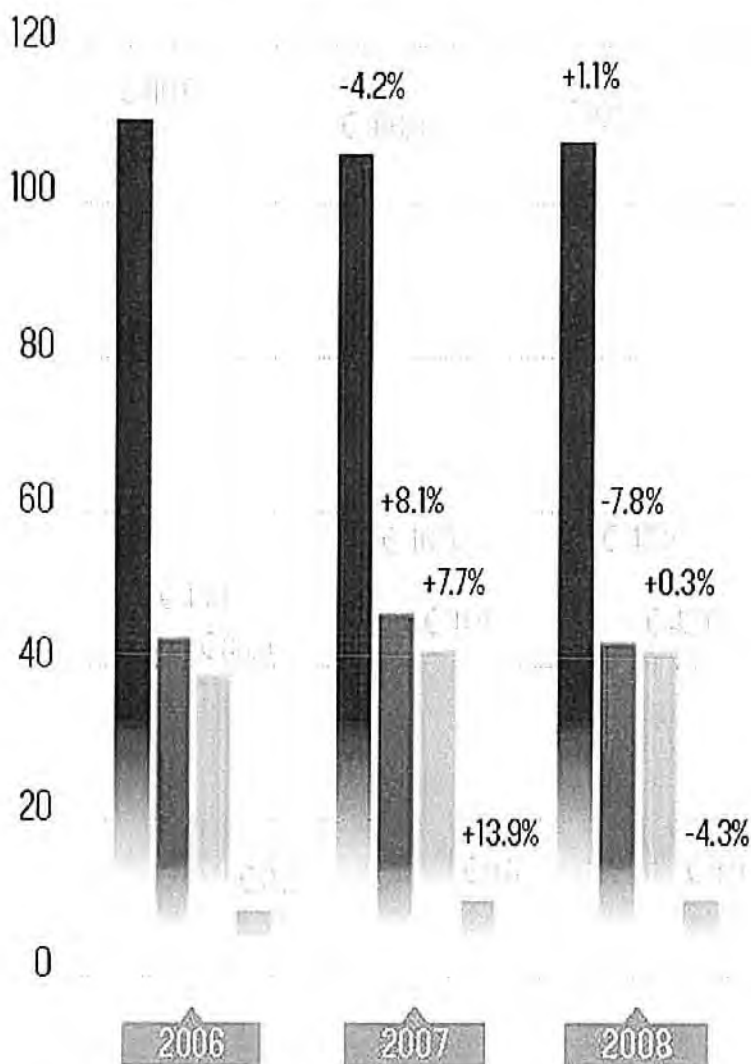
Одбранбени податоци на Европската одбранбена агенција за 2012, превземени од www.eda.europa.eu.

Вкупни трошоци по глава на жител
(во евра)

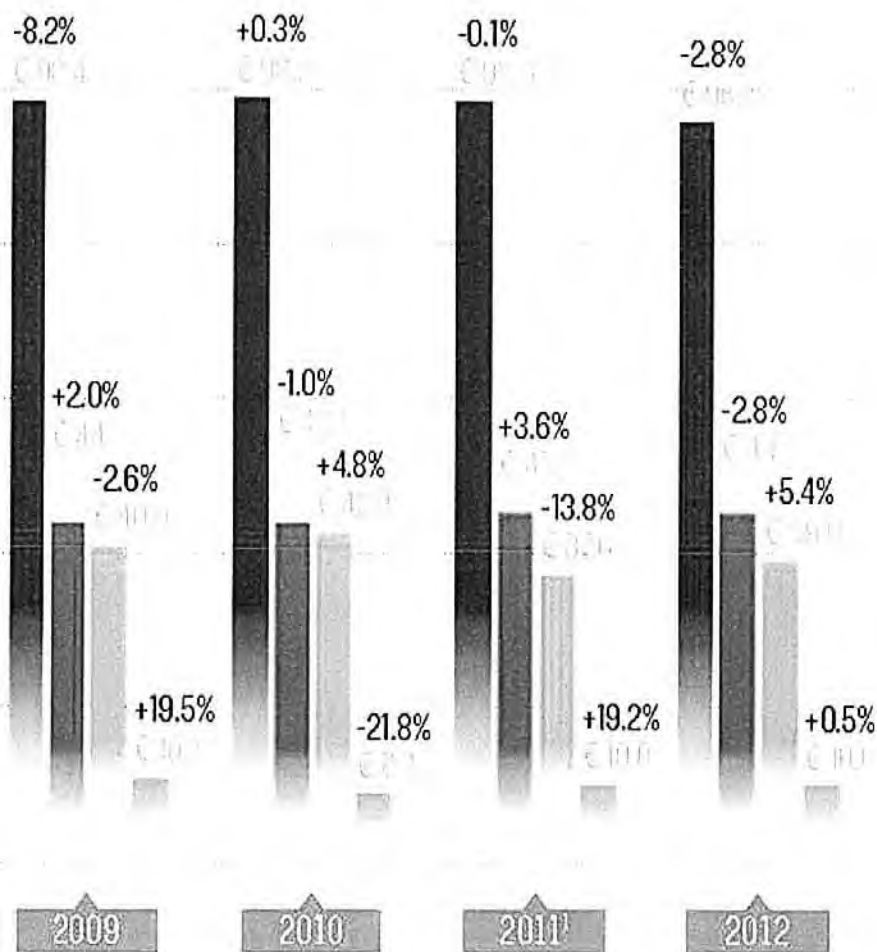

- Бруто национален приход по глава на жител
- Владини трошоци по глава на жител
- Одбранбени трошоци по глава на жител

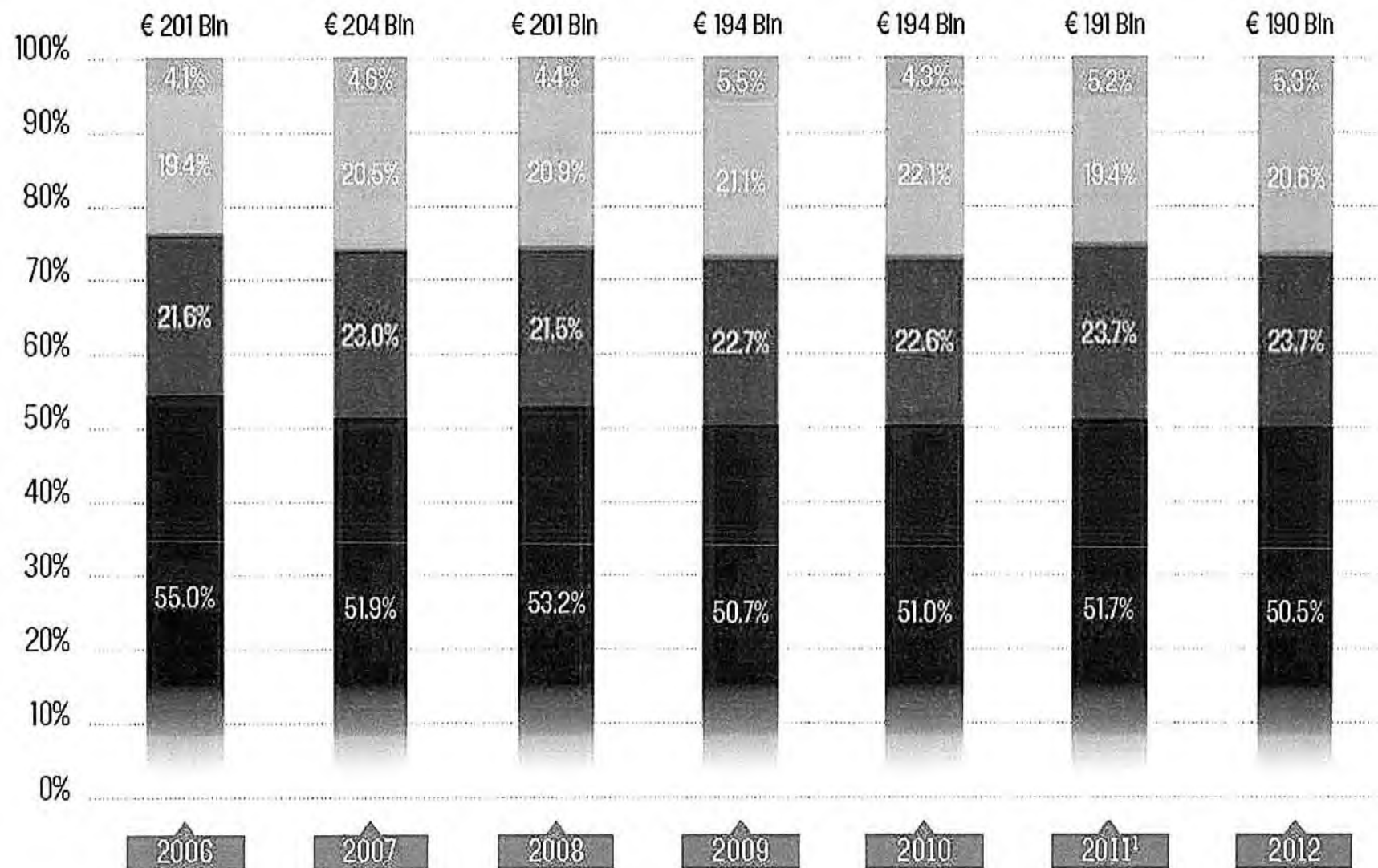
Вкупни одбранбени трошоци
(во милијарди евра)

- персонал
- Операции и одржување

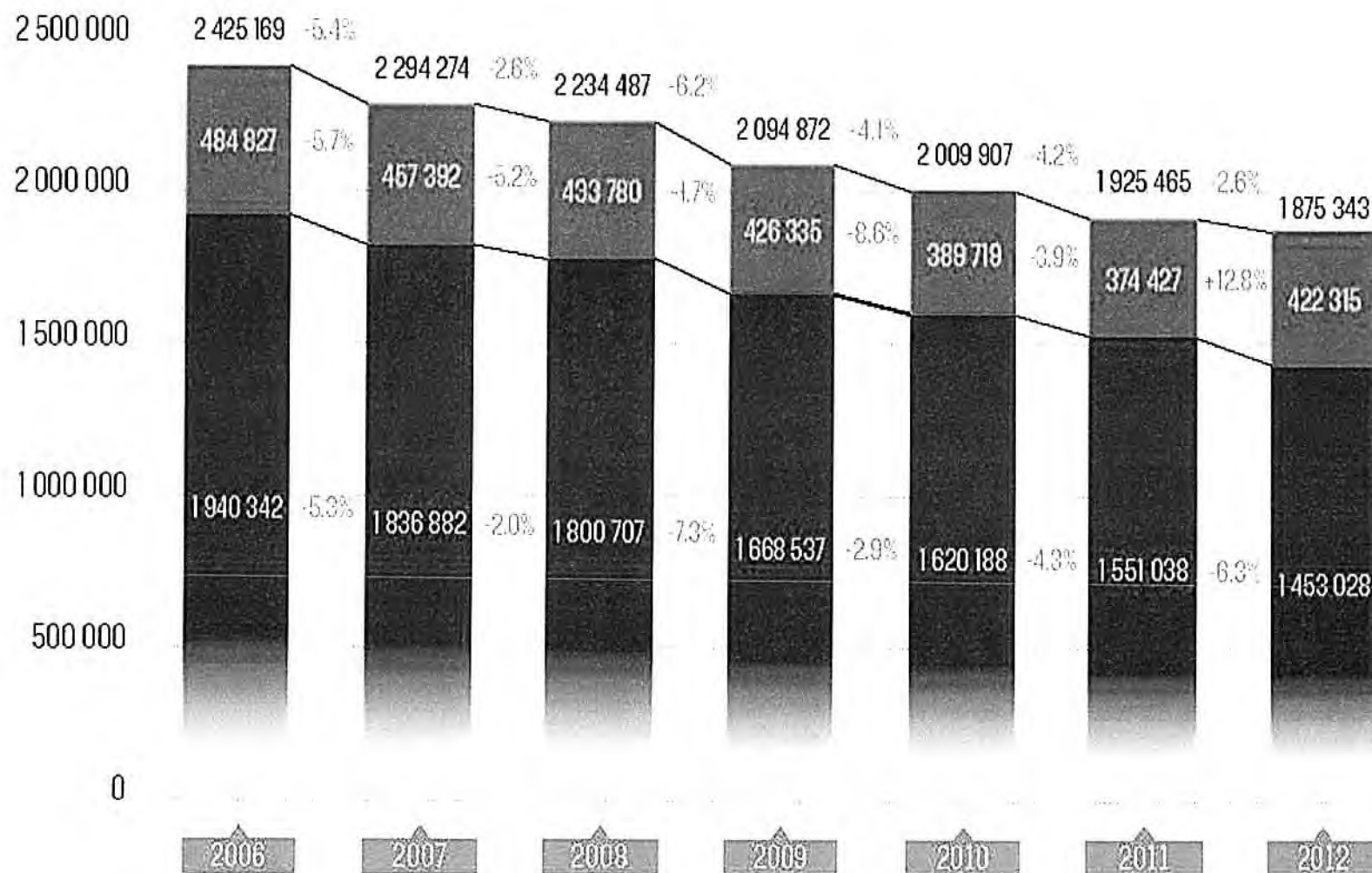

- Инвестиции
- Останати трошоци(вклучувајќи ја инфраструктурата)

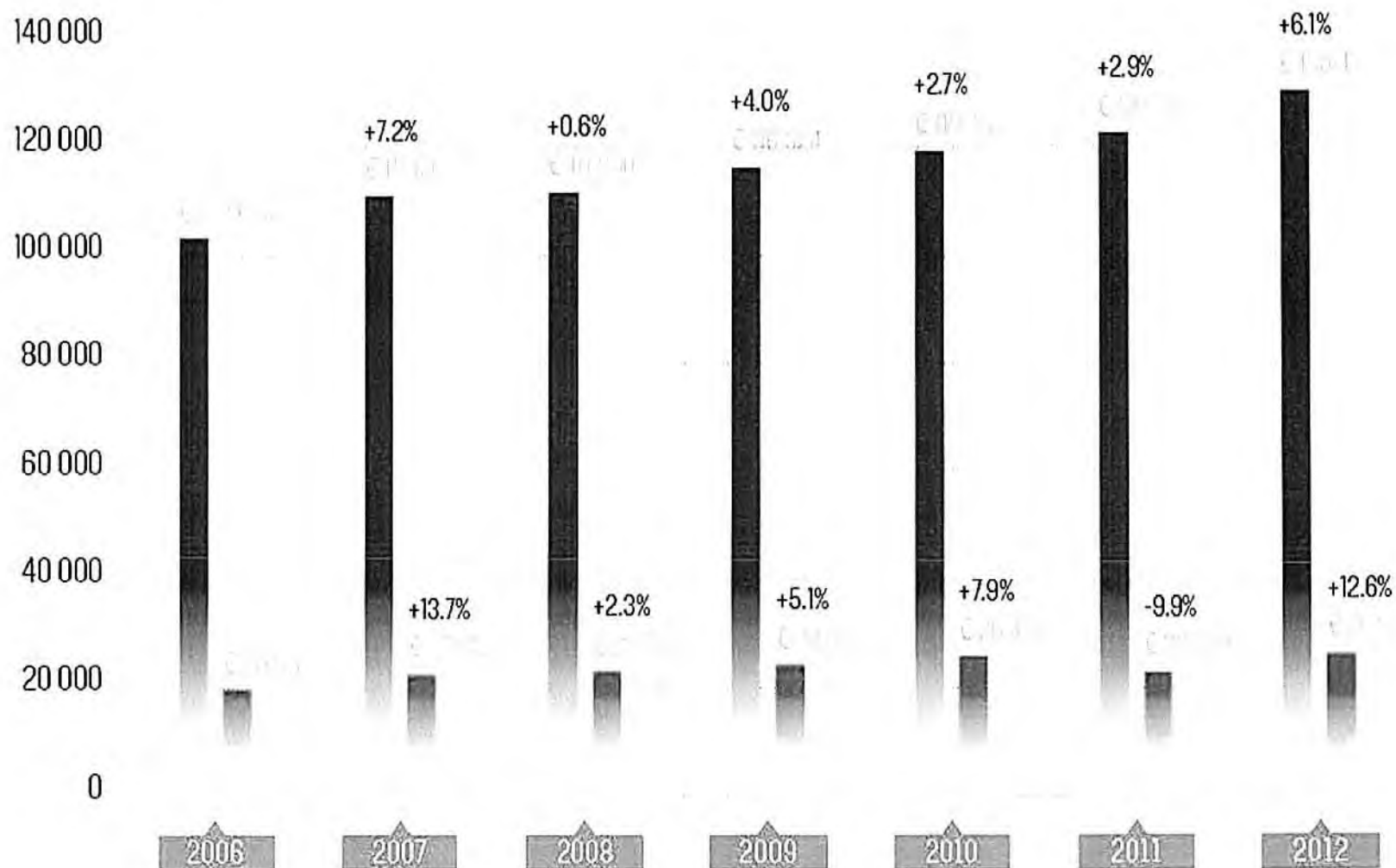
- Персонал
- Инвестиции
- Операции и одржување
- Останати трошоци (вклучувајќи ја инфраструктурата)

Број на воен и цивилен персонал

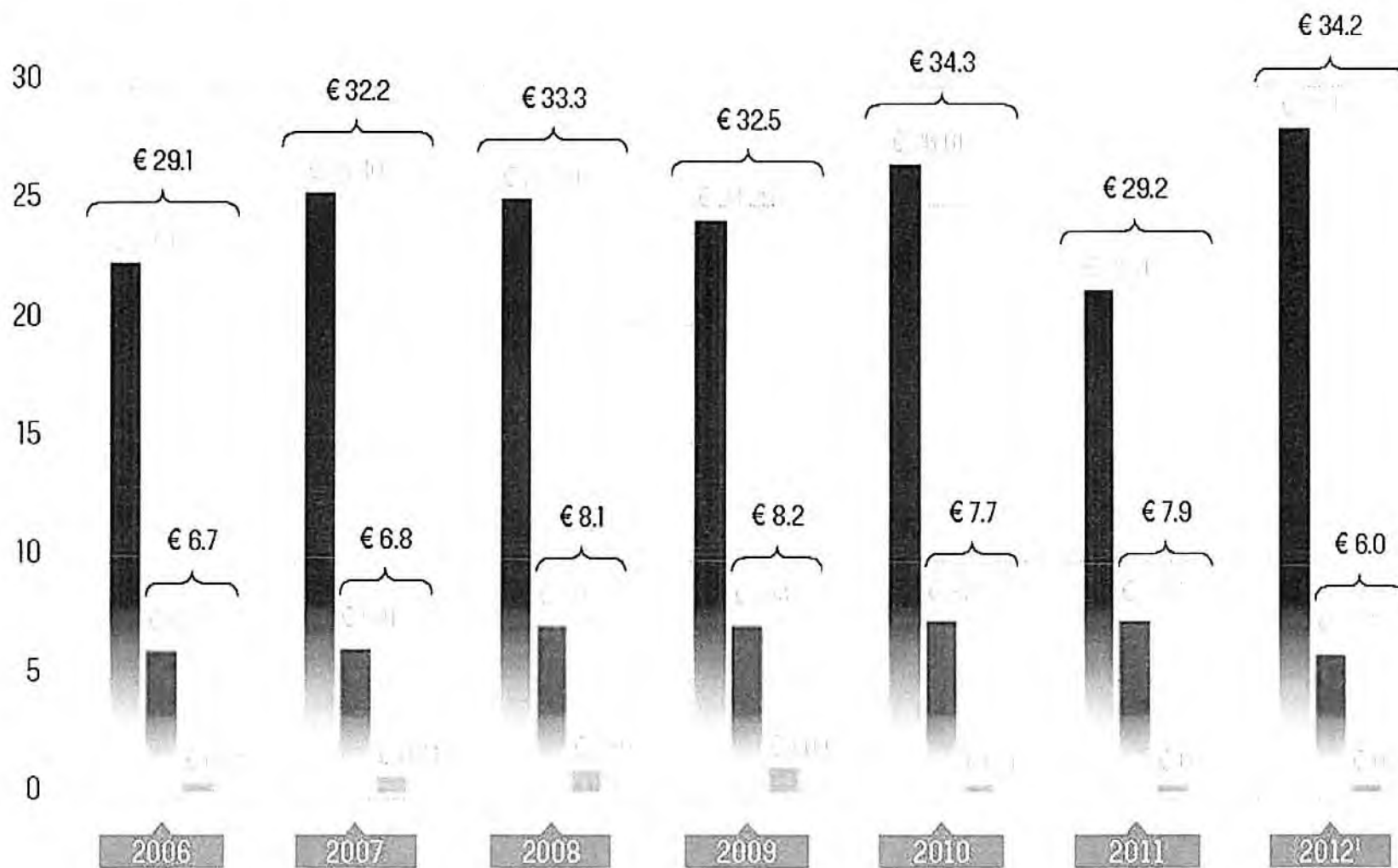
- Воен персонал
- Цивилен персонал

Одбранбени трошоци и инвестиции за воениот персонал
(во евра)

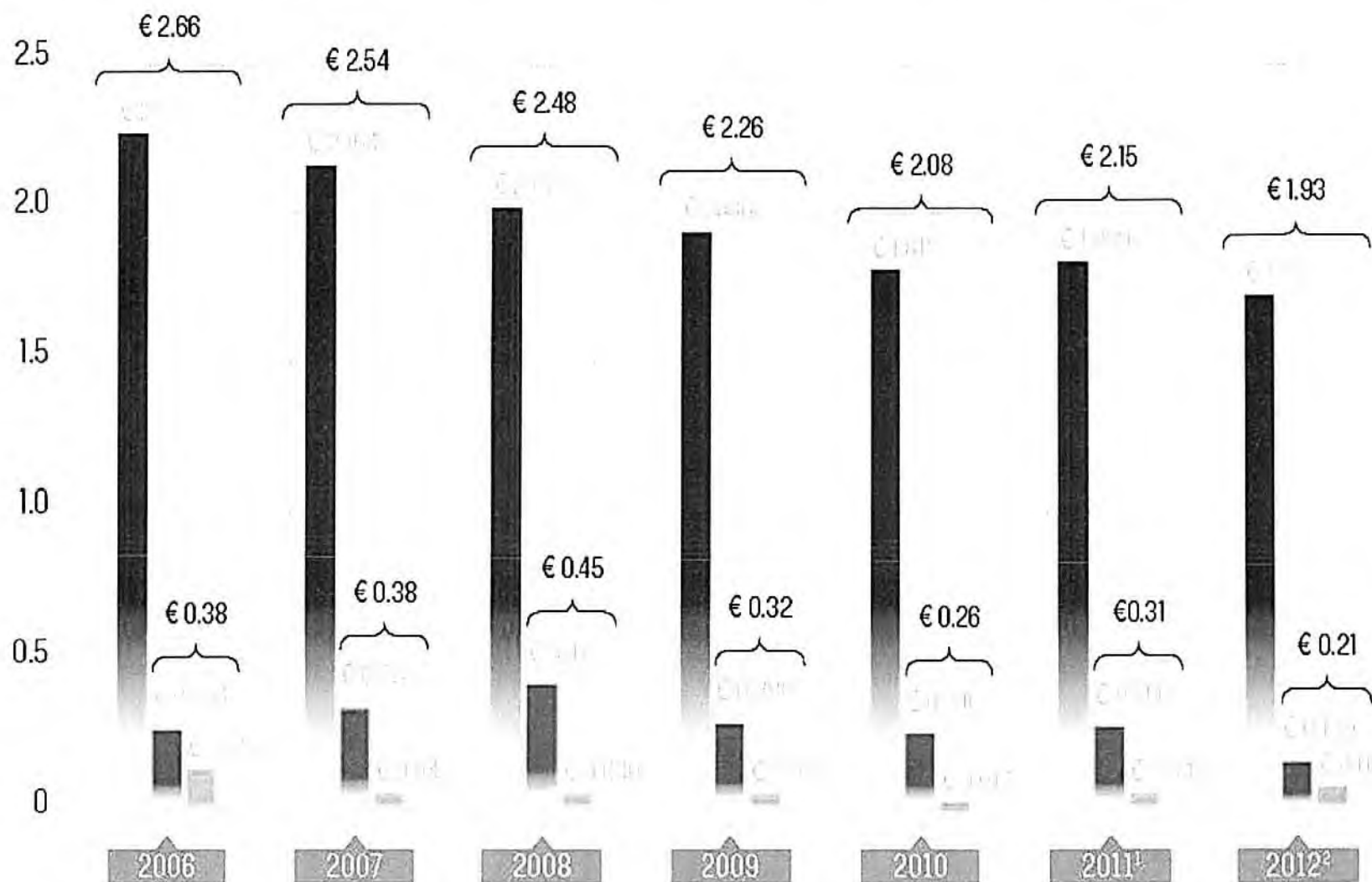
- Одбранбени трошоци за воен персонал
- Одбранбени инвестиции за воен персонал

Европска соработка – Набавка на опрема; Национални и здружени одбранбени набавки
(во милијарди евра)

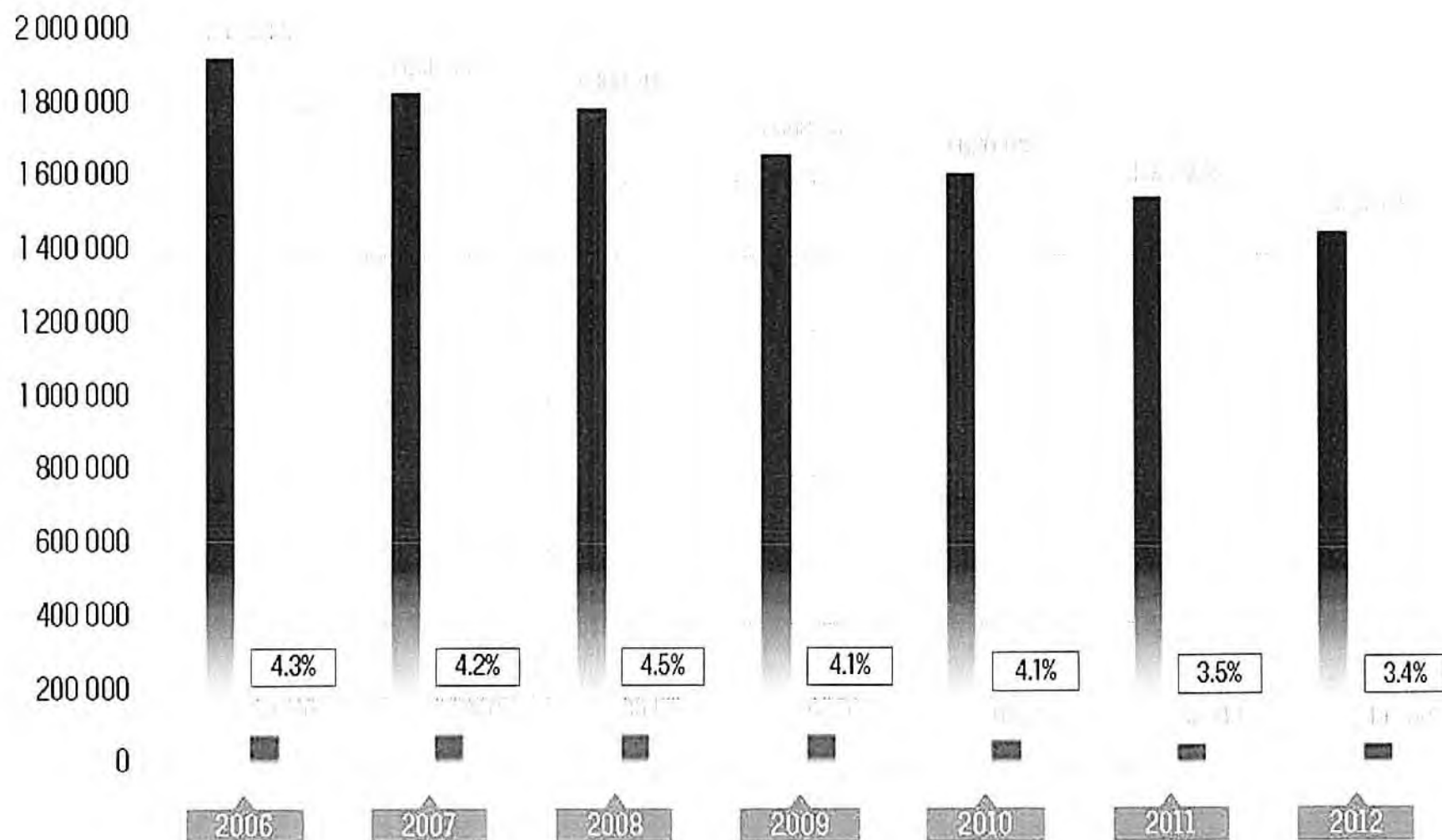
- Национални набавки на опрема
- Европски здружени набавки за опрема
- Останати здружени набавки на опрема

Европска соработка – Национални и здружени одбранбени трошоци за развој и технологии
(во милијарди евра)

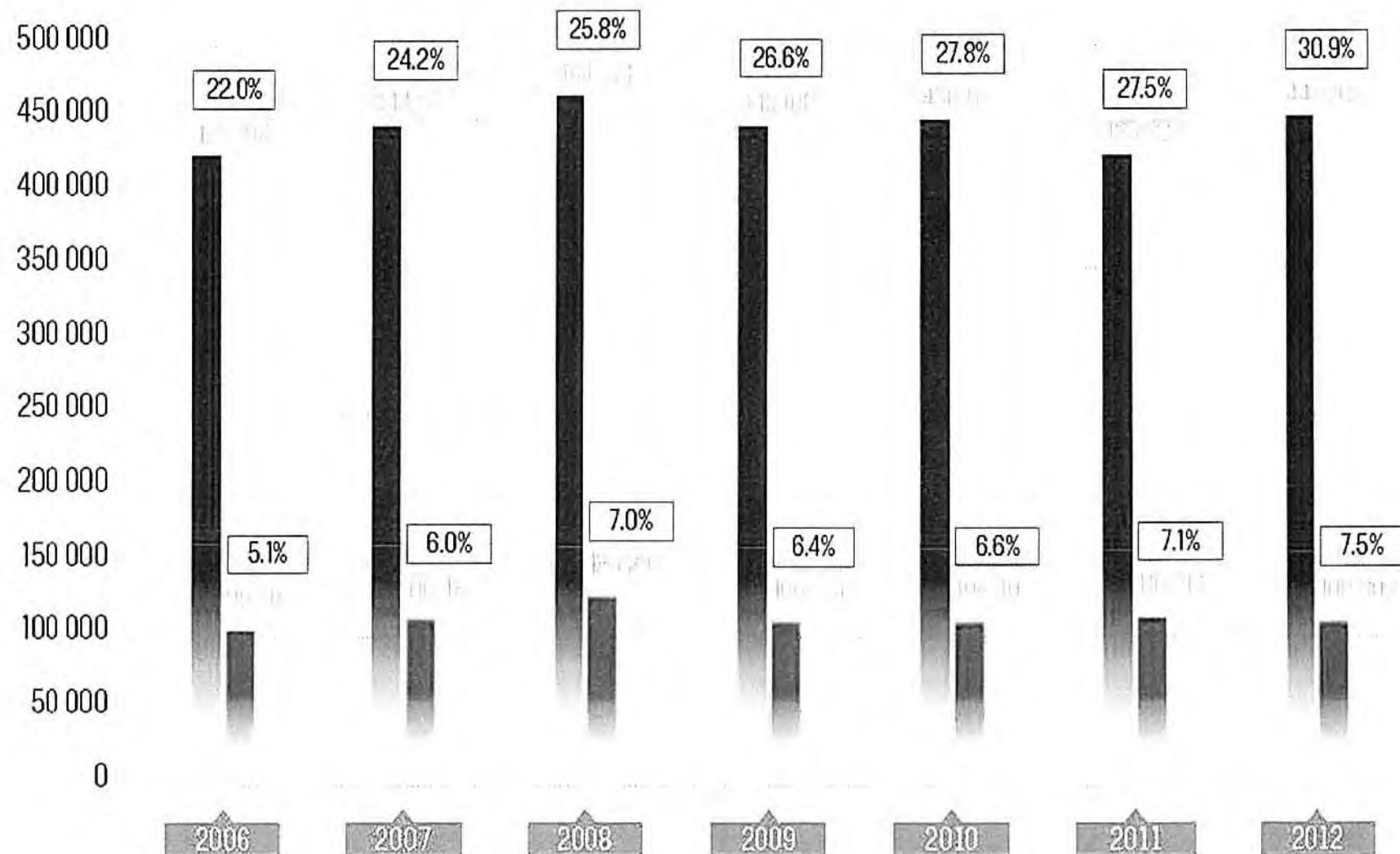
- Национални одбранбени трошоци за развој и технологија
- Европски здружени одбранбени трошоци за развој и технологија
- Останати здружени одбранбени трошоци за развој и технологија

Распоредливост на воените сили

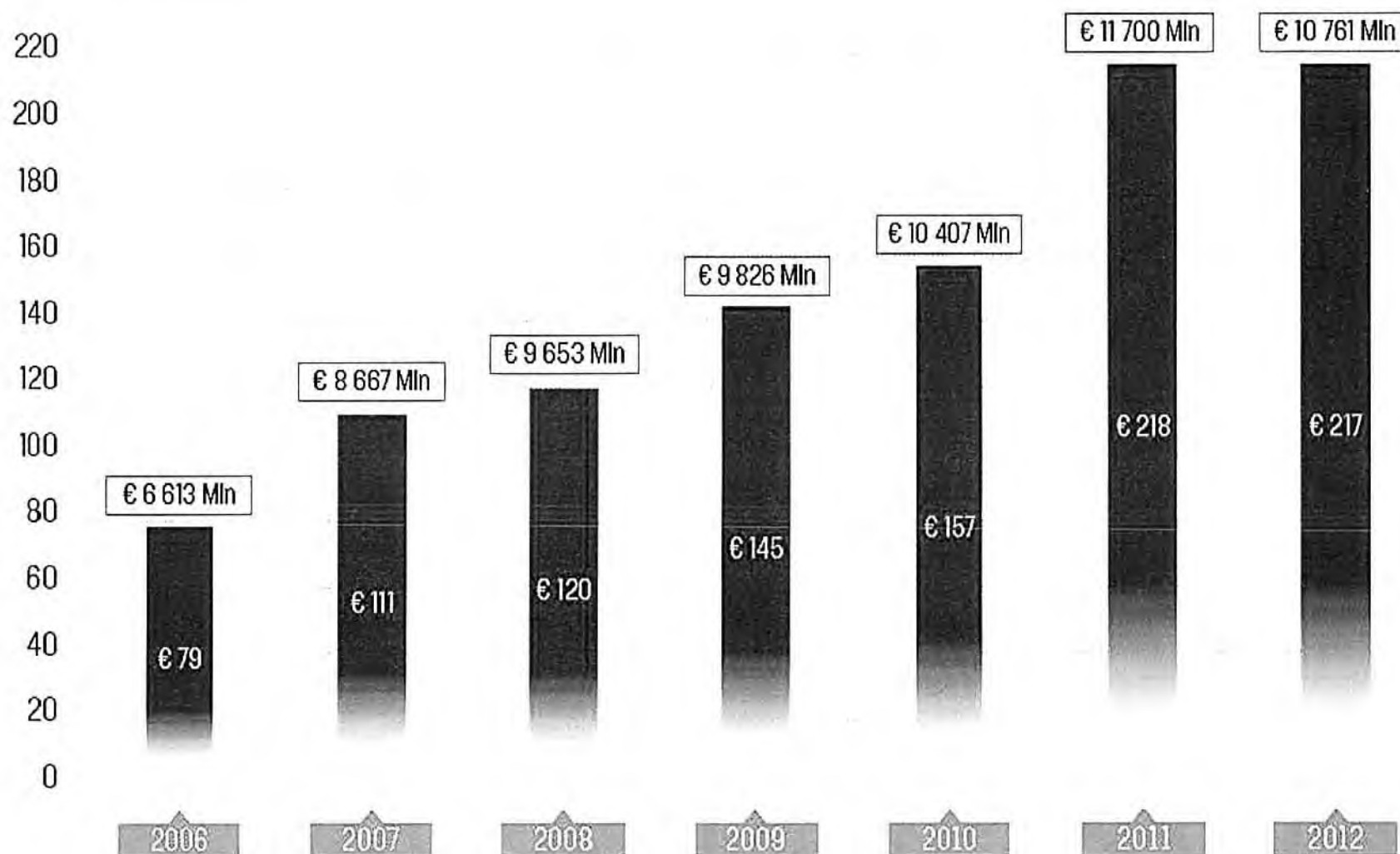
- Број на воен персонал
- Просечен број на распоредливи воени сили (% на воен персонал)

Распоредливост – Распоредливи и оддржливи (копнени) сили

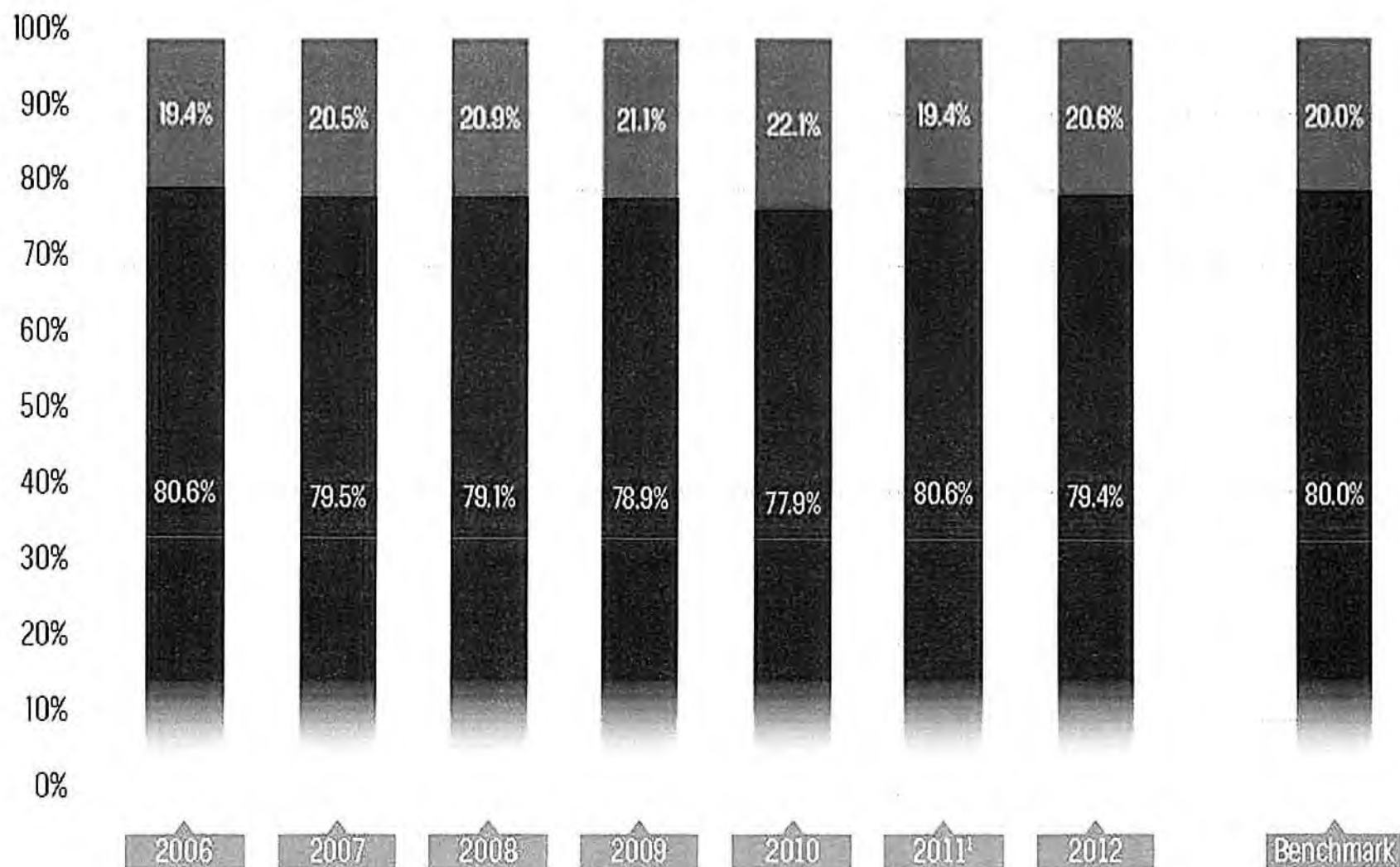
- Распоредливи (копнени) сили
- Оддржливи (копнени) сили
- (% на воен персонал)

Распоредливост – Трошоци за операции
(во илјада евра)

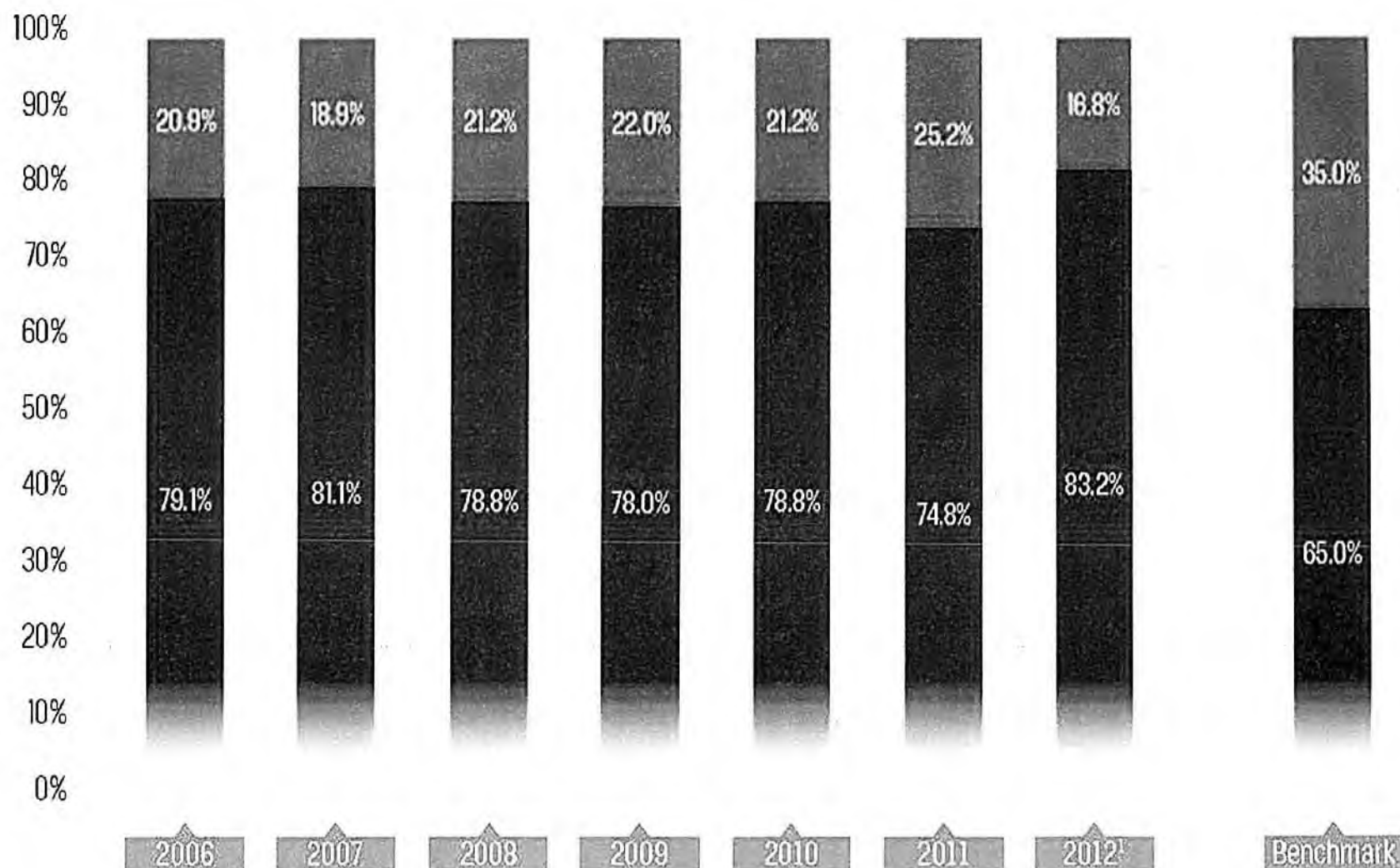
○ Трошоци за распоредување на воените операции
(вкупни оперативни трошоци)

Стандарди (Benchmark) – Набавки на опрема и развој и технологија како % од вкупните одбранбени трошоци

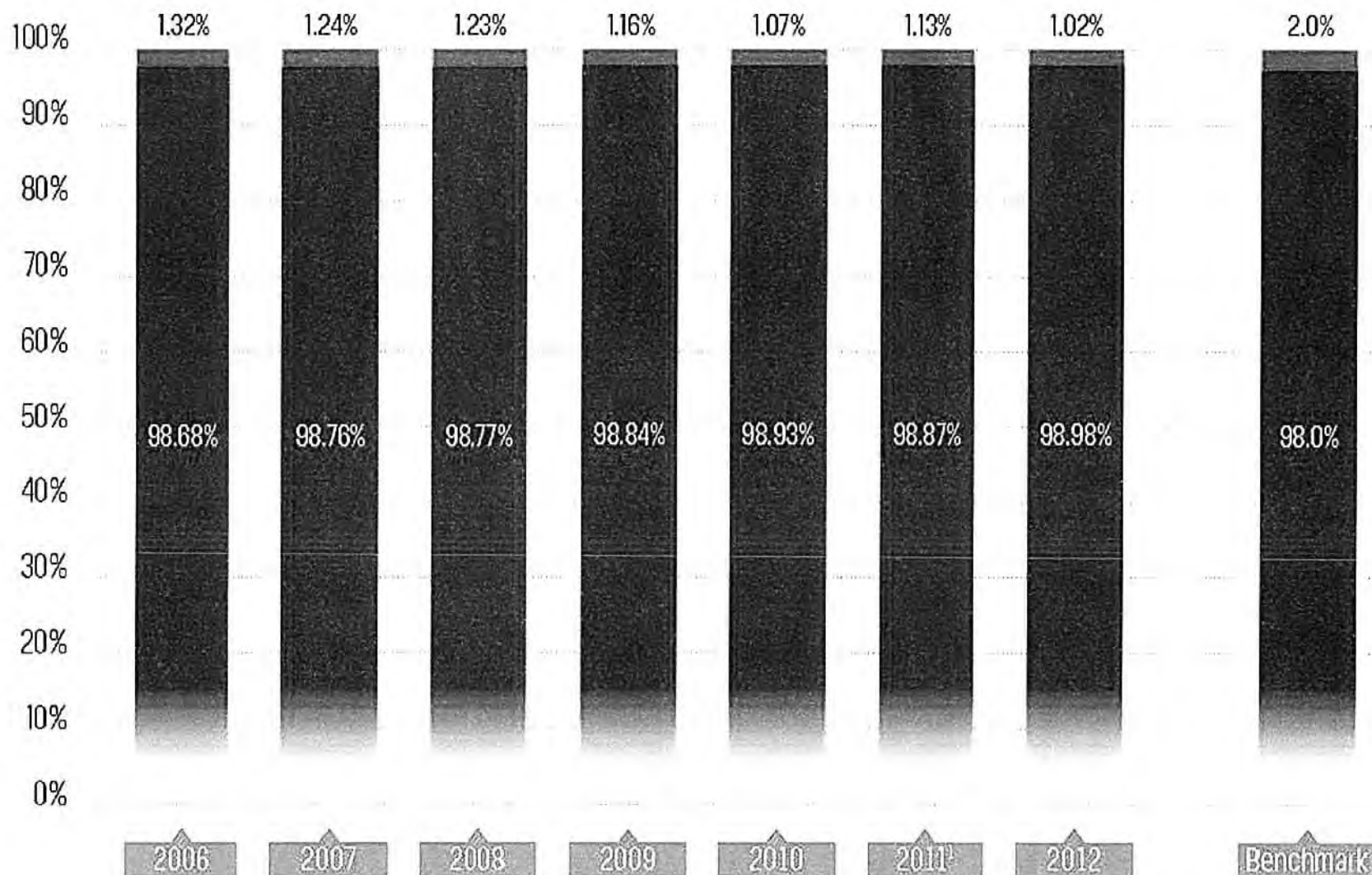
- Останати одбранбени трошоци
- Трошоци за набавки, развој и технологии

Стандарди (Benchmark) – Европски здружени одбранбени набавки на опрема како % од вкупните набавки за опрема (во %)

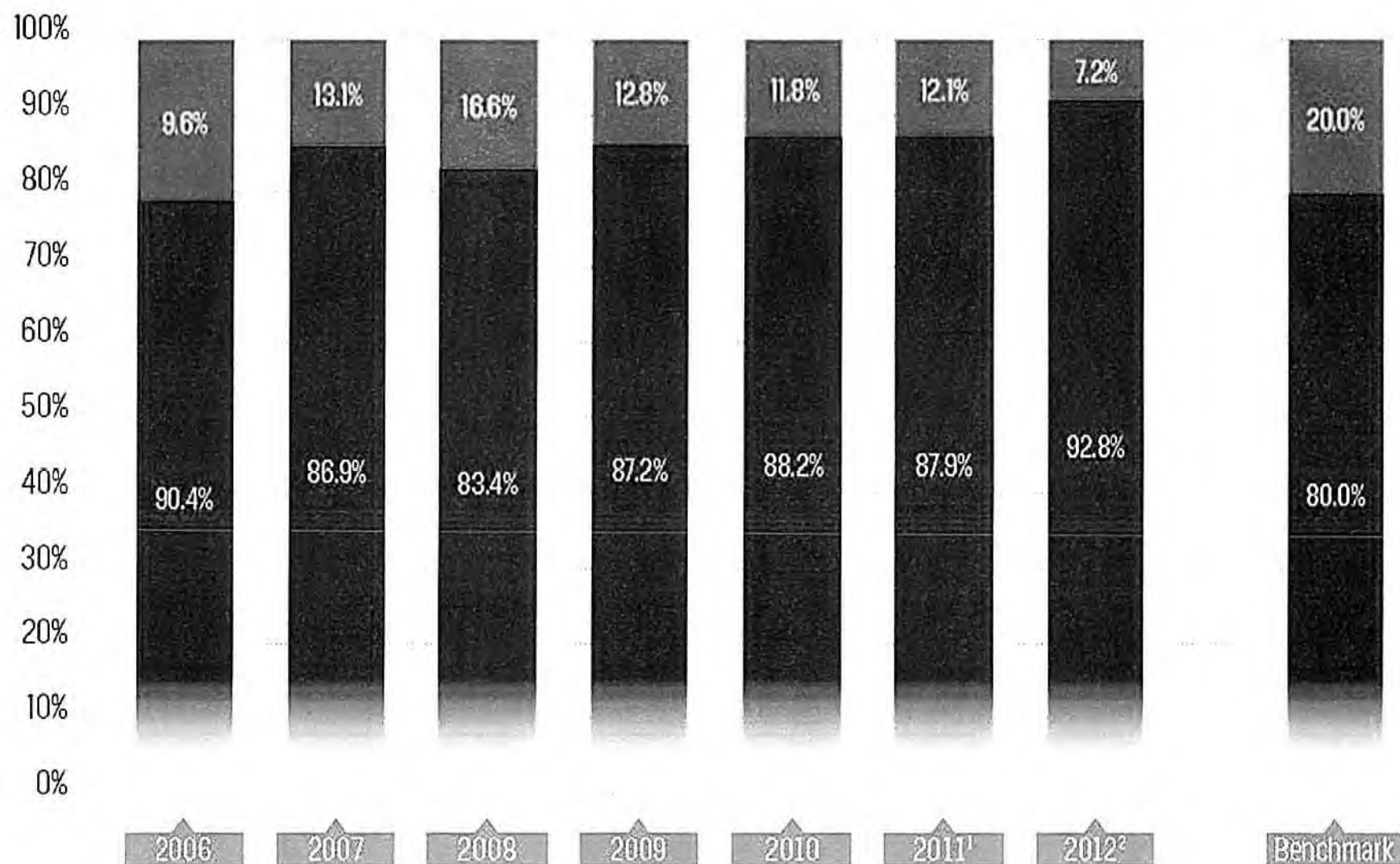
- Останати одбранбени набавки на опрема
- Европски здружени одбранбени набавки на опрема

Стандарди (Benchmark)– Развојни и технолошки трошоци како % од вкупните одбранбени трошоци (во %)

- Останати одбранбени развојни и технолошки трошоци
- Одбранбени развојни и технолошки трошоци

Стандарди (Benchmark) – Европски здружени трошоци за развој и технологии како % од вкупната сума предвидена з развој и технологии (во %)

- Останати одбранбени трошоци за развој и технологии
- Европски здружени трошоци за развој и технологии